

LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA LOKALNE AKCIJSKE GRUPE FRANKOPAN 2014.-2020.

V5_I4, 2021.

Ovaj projekt sufinanciran je sredstvima Europske Unije iz Europskog fonda za poljoprivredni razvoj, Podmjera 19.1. „Pripremna pomoć“ u okviru Mjere 19 „LEADER – CLLD“ – LAG „Frankopan“ iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020..

Udio sufinanciranja 90% EU, 10% RH
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaze u ruralna područja

SADRŽAJ

1. Osnovne značajke područja LAG-a	0
1.1 Opće zemljopisne značajke područja	0
1.1.1 Položaj i granice područja.....	0
1.1.2 Klimatske značajke područja	2
1.1.3 Geomorfološke značajke.....	2
1.1.4 Kulturno-povijesna i tradicijska baština.....	3
1.1.5 Prirodna baština i NATURA 2000	5
1.1.6 Stanje infrastrukture na području LAG-a.....	8
1.1.7 Minski sumnjivi prostor i zone posebne namjene	11
1.2 Gospodarske značajke područja LAG-a	12
1.2.1 Opće gospodarske značajke	12
1.2.2 Poljoprivreda, šumarstvo	14
1.2.3 Turizam.....	15
1.2.4 Tržište rada	16
1.3 Demografske i socijalne značajke područja LAG-a	17
2. Analiza razvojnih potreba i potencijala LAG-a, uključujući SWOT analizu.....	18
2.1 Identifikacija razvojnih potreba i potencijala LAG-a	18
2.2 SWOT analiza područja LAG-a Frankopan	21
3. Opis ciljeva LRS te integriranog i inovativnog karaktera LRS uključujući jasne i mjerljive pokazatelje za izlazne pokazatelje ili rezultate	25
3.1 Vizija, ciljevi i prioritet razvoja LAG-a Frankopan	25
3.2 Ciljevi, mjere i tipovi operacija LRS za područje LAG-a temeljeni na mogućnostima PRR 2014. – 2020.....	28
3.3 Opis mjera uključujući definiranje korisnika, kriterija prihvatljivosti	34
3.4 Opis tema planiranih projekata suradnje i način odabira projekata suradnje	34
3.5 Inovativan i integrirani karakter LRS	35
3.6 Usklađenost sa nadređenim strateškim dokumentima	36
3.7 Opis odabira projekata na razini LAG-a	37
4. Opis uključenosti lokalnih dionika u izradu LRS.....	39

4.1 Opis partnerstva.....	42
5. Akcijski plan provedbe LRS	43
6. Način praćenja i procjene provedbe LRS.....	44
6.2 Indikatori za mjerjenje učinka provedbe LRS	46
7. Opis sposobnosti provedbe LRS.....	47
7.1 Povijest organizacije i dosadašnja iskustva LAG-a u provedbi projekata.....	47
7.2 Kapaciteti za provedbu LRS	48
7.2.1 Ljudski kapaciteti za provedbu LRS	48
7.2.2 Financijski kapaciteti za provedbu LRS i financiranje rada LAG-a	51
8. Financijski plan.....	52
9. Dodaci.....	53

Popis kratica:

A 1/ A 6	A1 Autocesta Zagreb – Split – Dubrovnik A6 Autocesta Rijeka – Zagreb
AGRONET	elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	eng. <i>Community Led Local Development</i> - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
CMEF	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation Framework</i> – Okvir za praćenje i vrednovanje
CMES	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation System</i> – Sustav za praćenje i vrednovanje
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DZS	Državni zavod za statistiku
DZZP	Državni zavod za zaštitu prirode
EE	Energetska učinkovitost (eng. <i>Energy Efficiency</i>)
EU	Europska unija
ENRD	eng. <i>European Network for Rural Development</i> ; hrv. Europska mreža za ruralni razvoj
ELARD	eng. <i>European LEADER association for Rural Development</i> ; hrv. Europska LEADER asocijacija za ruralni razvoj
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESF	Europski socijalni fond
ESI	Europski strukturni i investicijski fondovi
HCR	Hrvatski centar za razminiranje
ha	hektar = 10.000 m ²
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
IBAN	(eng. <i>International Bank Account Number</i>) međunarodni broj bankovnog računa
IPARD	Instrument pristupne pomoći za ruralni razvoj 2007.-2013.
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KŽ	Karlovačka županija
LAG	Lokalna akcijska grupa (skupina)
LEADER	fran. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i> - Program Europske unije za razvoj ruralnih područja
LRS	Lokalna razvojna strategija
LSŽ	Ličko-senjska županija
MB	Matični broj
mnv	metara nadmorske visine
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU
MSP	Minski sumnjivi prostor (područje)
MT	Ministarstvo turizma
NN	Narodne novine
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (fran. <i>Nomenclature des unités territoriales statistiques</i>)

	Hijerarhijski sustav za identifikaciju i klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Europske unije.
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
OIB	Osobni identifikacijski broj
OIE	Obnovljivi izvori energije
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PRR	Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.
PP	Park prirode
RH	Republika Hrvatska
RNO	Registar neprofitnih organizacija
TIC	Turističko-informativni centar
TZ	Turistička zajednica
UTMP	Upravljačko tijelo Ministarstva poljoprivrede za upravljanje PRR
ZEF	Zadruga za etično financiranje
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU
ŽRS	Županijska razvojna strategija

Napomena:

Ova strategija (V5/I4) predstavlja četvrtu izmjenu Lokalne razvoje strategije LAG-a Frankopan sukladno regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (Pravilnicima: NN 96/17, 53/18, 91/19, 37/20, 31/21) te Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksom br. 5739/1 i 5739/2. Ova izmjena je provedena zbog realoakcije te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu¹.

¹ Napomena: Producenje trajanja Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za prijelazno razdoblje 2021.-2022., s realizacijom do 2025., definirano je za sve zemlje članice EU temeljem Uredbe (EU) 2020/2220.

1. OSNOVNE ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-A

1.1 OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA

LAG Frankopan obuhvaća cijelovito područje 10 jedinica lokalne samouprave i u svom sastavu ima gradove: Ogulin, Otočac i Slunj i općine: Bosiljevo, Generalski stol, Tounj, Josipdol, Plaški, Saborsko, Cetingrad (koje sve administrativno pripadaju Karlovačkoj županiji, osim Otočca koji pripada Ličko-senjskoj županiji).

Područje LAG-a pripada statističkoj NUTS-2 regiji Kontinentalna Hrvatska. Teritorij LAG-a iznosi 2.392,48 km² što predstavlja 4,23% kopnene površine Republike Hrvatske (RH) te 40,12% površine KŽ i 10,12% površine LSŽ. 2001. godine LAG Frankopan imao je 47.383 stanovnika, odnosno 1,07% stanovništva RH, dok se 2011. broj stanovnika smanjio za 5.016 osoba (-10,59% u odnosu na 2001.). U 2011. na području LAG-a živjelo je 42367 stanovnika (0,99% stanovnika RH) odnosno 25,28% stanovnika KŽ i 19,20% stanovnika LSŽ.

LAG karakterizira značajna depopulacija, pa se uz broj stanovnika, u razdoblju između 2 popisa značajno smanjio i broj kućanstava, za 1.043 odnosno -6,28%. U 2011. stanovništvo LAG-a živjelo je u 15.572 kućanstva u 250 naselja. Gustoća stanovnika na području LAG-a u razdoblju od 2001. do 2011. iznosi -10,53%, smanjenje potvrđuje izraženu depopulaciju ali i veliku ruralnost prostora. Gustoća stanovnika LAG-a 69,11% manja je od prosjeka RH te 39,4% manja od županijskog prosjeka. Popis JLS s brojem stanovnika u pripadajućim naseljima nalazi se u Dodatku 1.

Tablica 1. Osnovni statistički podaci o LAG-u Frankopan. (Izvor: ARKOD, DZS)

Grad/ Općina	Površina/ km ²	Broj naselja	Broj kućanstava		Broj stanovnika		Gustoća stanovnika/st./km ²	
			2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.
Bosiljevo	110,55	43	531	479	1486	1284	13,00	11,60
Cetingrad	137,00	36	864	726	2746	2027	19,00	14,80
Generalski Stol	99,40	25	1060	933	3199	2642	31,00	26,60
Josipdol	165,41	14	1370	1339	3987	3773	24,00	22,80
Ogulin	536,74	24	5109	4910	15.054	13915	28,00	26,00
Otočac	564,22	22	3599	3509	10.411	9778	18,00	17,30
Plaški	157,46	8	914	884	2.292	2090	14,00	13,30
Saborsko	132,57	4	380	290	860	632	6,00	4,70
Slunj	392,67	67	2277	2028	6096	5076	15,00	12,92
Tounj	96,46	7	511	474	1252	1150	13,00	11,92
LAG	2.392,48	250	16.615	15.572	47383	42367	18,10	16,19

1.1.1 POLOŽAJ I GRANICE PODRUČJA

LAG Frankopan prostire se na području 10 jedinica lokalne samouprave u središnjoj Hrvatskoj i obuhvaća zapadni dio Karlovačke županije i sjeverozapadni dio Ličko-senjske županije. Cijelo područje LAG-a gravitira u nekoliko lokalnih urbanijih središta, Ogulinu, Otočcu i Slunju, dok zahvaljujući autocesti A1, cijeli prostor je brzom vezom spojen sa

županijskim središtem Karlovcom, te Zagrebom i Rijekom. Grad Otočac je istom autocestom spojen sa Gospićem, administrativnim središtem LSŽ.

Zemljopisni položaj LAG-a pruža mu velike komparativne prednosti u odnosu na druga područja, posebno u kontekstu razvoja integriranog europskog i svjetskog gospodarstva, prvenstveno radi njegova velikog značaja u povezivanju sjevernog i južnog dijela Republike Hrvatske odnosno, Središnje i Jadranske regije, budući se nalazi na paneuropskim transferzalama, Sjever-Jug i Jadransko-jonskoj transferzali. Isto tako, **zemljopisni položaj LAG-u omogućuje velik razvoj prekogranične suradnje, budući na sjeveru graniči sa Slovenijom, a na jugu s Bosnom i Hercegovinom.**

No zasigurno je najveći značaj prostora LAG-a u njegovu geostrateškom položaju, on je direktna veza između sjeverne, istočne i središnje Hrvatske sa zapadnim i južnim dijelom zemlje, odnosno, kontinentalnog i primorskog dijela Republike Hrvatske.

1.1.2 KLIMATSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

Klima područja LAG-a Frankopan područja **umjereno je kontinentalna**, a geografski položaj, reljef i nadmorska visina utječu na raspored oborina i hod temperatura. To se ogleda i u rasprostranjenosti pojedinih tipova tla te u fizionomiji poljoprivredne proizvodnje u pojedinim djelovima područja. Srednja godišnja temperatura u Slunju je 10,1°C, a u Ogulinu 9,7°C. Prema toplinskim oznakama to je umjerena topla klima. Najhladniji je mjesec siječanj s prosječnom temperaturom -0,5°C i s kolebanjima srednje mjesecne temperature od -5,9 °C u Slunju, do 4,5 °C u obje meteorološke postaje. Najtoplijii je mjesec srpanj, sa srednjom mjesecnom temperaturom 19,7°C u Slunju, 19,3°C u Ogulinu. U promatranom razdoblju zabilježena je najniža apsolutna minimalna temperatura u Slunju - 22,0°C, u Ogulinu -28,5°C. Negative minimalne temperature na promatranom području ne javljaju se samo u lipnju, srpnju i kolovozu. Apsolutni maksimum temperature za isto razdoblje iznosi 38,0°C u Slunju, te 38,0°C u Ogulinu. Temperaturni prag temperature zraka od 5°C u području meteoroloških postaja Slunja, Karlovca i Ogulina nastupa do sredine ožujka, a prestaje početkom treće dekade studenog, te prosječno traje 249 do 260 dana. Temperatura od 10°C u Slunju nastupa kasno, tek sredinom druge dekade travnja, a prestaje početkom treće dekade listopada, te prosječno traje 185 dana. U Ogulinu temperatura od 10°C u proljeće nastupa kao i u Slunju. Također je važno navesti da temperatura od 10°C u proljeće u Slunju i u Ogulinu 10 dana kasni za Karlovcem, a spušta se prosječno tri dana ranije. Temperatura od 15°C u Slunju i Ogulinu nastupa početkom treće dekade svibnja. Stoga razdoblje s temperaturom višom od 15°C u Slunju i Ogulinu traje - 116 dana.

Prema prosječnim godišnjim vrijednostima zrak je, u promatranim meteorološkim postajama u Slunju, Karlovcu i Ogulinu, umjereno vlažan. Najveća vrijednost maksimalne visine oborina u promatranom razdoblju u Slunju je 84,8, u Karlovcu 93,2, a u Ogulinu 98,2 mm.

Prema modificiranom Langovu kišnom pokazatelju prostor LAG-a većinom je u području humidne klime, a sam Ogulin je u području perhumidne klime. Humidnost pojedinih mjeseci u Slunju je: perhumidni su siječanj, veljača, ožujak, studeni i prosinac, a humidni su travanj, svibanj, lipanj te rujan i listopad. Srpanj i kolovoz semihumidni su. U Ogulinu su svibanj, lipanj, kolovoz i rujan humidni, srpanj je semihumidan, a svi su ostali mjeseci perhumidni.

Prema vrijednostima godišnjeg indeksa aridnosti (veza između oborina, temperature zraka i vlažnosti područja), područje ima egzoreični tip klime. Godišnja vrijednost indeksa aridnosti znatno je veća od 30.

1.1.3 GEOMORFOLOŠKE ZNAČAJKE

Ovo područje može se definirati kao **središnje brdsko i brdsko-planinsko područje, s manjim udolinama i ravničarskim dijelovima uz vodotoke rijeka Gacke, Korane, Mrežnice, Slunjčice, Ličke Jasenice, Gline i Dobre, ali i riječkim kanjonima** kojima one

prolaze. Budući da je poljoprivredna proizvodnja specifična u zahtjevima prema inklinaciji i ekspoziciji te nadmorskoj visini, mogu se izabrati pravi voćarski položaji, kojih ima dovoljno, ali postoji ograničenje u njihovim površinama, usitnjenošći parcela, nagibu terena i sl.. Nagibi terena na padinama uglavnom su od 5 do 20%, što je pogodno za voćarsku proizvodnju, a nagibi veći od 20% pogodni su za uzgoj kestena i oraha. Na području LAG-a raširene su karbonatne naslage s ograničenim krškim pojavama koje postaju dominantne na jugu LAG-a. U pedološkom smislu, na prostoru LAG-a prevladavaju tla koja su lošija za poljoprivrednu proizvodnju. Prema fitogeografskoj podjeli, prostor LAG-a karakterizira brdski pojaz (područje šume hrasta kitnjaka i običnog graba), predplaninski (područje predplaninske šume bukve) i gorski (područje bukve i jеле).

Hidrogeološki, ovaj prostor karakteriziraju mezozojske karbonatne naslage, koje u osnovi čine vapnenci i dolomiti mezozojske starosti. Prema dubini erozione baze, odnosno dubini do koje je doprla kastrifikacija, unutar LAG-a možemo izdvojiti dvije zone: zonu visokog krša – zapadno od Ougulina, Josipdola, Saborskog i Plaškog, te zonu plitkog ili fluvio krša – istočno od Ougulina prema Slunju. Reljef zone visokog krša karakteriziraju fenomeni poput krških polja, rijeka ponornica, škrapa, vrtača, ponikvi i sl. a sva površinska voda gubi se gotovo neposredno u podzemlju stvarajući tokove voda duboko ispod površine. To su ujedno i zone velikih podzemnih špiljskih sustava izuzetne prirodne ljepote. Reljef zone plitkog krša karakterizira manja debljina karbonatnih naslaga, krške pojave su relativno plitke, pa unatoč brzom poniranju voda one se ne gube iz slivova. Vodenii tokovi su uglavnom površinski, a razvodnice slijede morfologiju terena.

Jugozapadni dio grada Otočca je gorsko-planinsko područje (obronci Velebita), dok se sjeveroistočni dio grada Otočca obuhvaća krško Gacko polje (prostana dolina rijeke Gacke, prostor plitkog krša).

Na području LAG Frankopan postoje svih pet kategorija tala, no u sveukupnoj sintezi temeljem prirodne osnove zbirno se razlikuju 3 osnovne kategorije: I. kategorija - visoke pogodnosti za poljodjelstvo; II. i III. kategorija - uvjetno pogodne za poljodjelstvo; IV. i V. kategorija - samo djelomično pogodna za poljodjelstvo, a uglavnom ih treba tretirati kao šumska tla. Najznačajnija i svakako najkvalitetnija obradiva tla nalaze se u riječnim udolinama.

1.1.4 KULTURNO-POVIJESNA I TRADICIJSKA BAŠTINA

Prostor LAG-a bio je nastanjen još u prapovijesti o čemu svjedoče brojne gradine. U antičko doba prostor LAG-a bio je strateško područje kojim su prolazile starorimske ceste povezujući gradove Senj i Sisak, kasnije je, na istim trasama, izgrađena i Jozefinska cesta. Na toj trasi, još u 9. stoljeću, a vjerojatno i ranije, nalazi se utvrda **Tržan-grad** (iznad današnjeg Modruša). Važna je povijesna činjenica kako je on, u 11. st., bio i središte Modruške županije, dok je u 14. i 15. stoljeću bio i biskupsko sjedište. Danas su od grada vidljive samo ruševine.

Najvrijednija kulturna baština je na području grada Otočca. Arheološkim nalazima potvrđeno je kontinuirano **naseljavanje Japoda**² u Lici barem od 9. stoljeća pr.Kr. Iz tog razdoblja sačuvani su tragovi materijalne kulture iz nekropola i nastambi po spiljama u Sincu i Ličkom Lešću. Japodsko područje (Gorski Kotar, Lika i Kordun) uključeno je u rimski Ilirik gdje ima ograničenu autonomiju. Glavni i najveći gradovi Japoda su bili na području LAG-a Frankopan, *Metulum* u Josipdolu (najveće naselje Japoda), te u Otočcu - *Avendo* (Latica kod Kompolja) i *Arupium* (Vital kod ličkog Prozora), koji je bio središte šireg područja smješteno na cesti koja je vodila prema Grčkoj (*Tarstatika-Senia-Arupium-Iadera*) ali i prema Panoniji (*Siscia*). Iz tog perioda, u selu Čovići, sačuvani su ostaci mitreja koji prikazuje boga Mitru kako žrtvuje bika, a u naselju Kompolje dvije velike japodske prapovijesne nekropole, a za

² Japodi - sjeverozapadna etnogrupska ilirskih plemena

lokalitet Crkvina za koje se prepostavlja da se može identificirati s japodskim (odnosno rimskim) naseljem *Avendo*. Grad Otočac naziv i opstanak duguje riječnom otoku. Latinski naziv za Otočac je *Bivium*. Sve do 18. st. bio je smješten na prirodnom otočiću usred rijeke Gacke. Otok je bio utvrđen zidinama i kulama radi obrane. Priči mu se moglo samo čamcem preko vode. To ga je činilo neosvojivim i u svojoj dugoj povijesti Otočac nikada nije bio zauzet grad. Ime grada Otočca spominje se na Baščanskoj ploči, najstarijem poznatom dokumentu u kojem je hrvatsko ime upisano hrvatskim jezikom i napisano glagoljičkim pismom.

Osnivačka skupština Zemaljskog antifašističkog vijeća Hrvatske (ZAVNOH)³ održana je 13. i 14. lipnja 1943. u Otočcu. ZAVNOH je bio najviše tijelo narodne vlasti u Hrvatskoj za vrijeme II. Svjetskog rata, a grad Otočac je za vrijeme njegovog zasjedanja bio i glavni grad Hrvatske. Zgrada današnjeg Gackog pučkog otvorenog učilišta u kojoj se održalo zasjedanje je, 1963. godine, proglašena spomenikom kulture od nacionalnog značaja, a kao Spomen-dom ZAVNOH-a, od 1986. godine, u vlasništvu je Hrvatskog sabora.

Frankopanski kaštel u Ogulinu renesansna je građevina tlocrtnog oblika nepravilnog četverokuta. Izgrađen je u 15. stoljeću iznad Đulinog ponora rijeke Dobre, u samom središtu Ogulina. Danas je u kaštelu Zavičajni muzej koji je otvoren još davne 1967. godine. U muzeju se nalazi nekoliko zbirki: arheološka, etnografska, starog oružja, spomen-soba Ivane Brlić-Mažuranić, planinarsko-alpinistička zbirka te izložba akademskog slikara Stjepana Galetića podrijetlom iz Ogulina.

Utvrđene gradove Slunj iznad Slunjčice i Tržac na Korani, obitelj Frankopan izgradila je u 14. stoljeću kada se Slunj već spominje kao utvrđeni grad, dok se naselje Slunj, nastalo na drugoj strani kanjona Slunjčice spominje već 1409. godine.

Iznimno je značajna i **utvrda Cetin** koja se nalazi 5 km južno od Centringrada, iznad naselja Podcetin. Rimski natpisi na kamenim pločama (koje su vjerojatno završile u bečkom muzeju) su dokaz da su Cetinom nekad davno vladali Rimljani, odnosno da je Cetin tada postojao. U neposrednoj blizini tvrđave nalaze se dosta viša brda, što je dokaz da graditelji nisu znali za artiljerijska oružja. Pokraj tvrđave u prošlosti je vjerojatno vodio važan prometni put koji je povezivao sjeverne djelove Hrvatske s Primorjem. Župa Svih svetih prvi put se spominje 1334. godine. Kralj Žigmund Luksemburški godine 1387. u znak zahvalnosti darovao je Cetin i još neke posjede knezu Ivanu Krčkom. Srednji vijek bio je razdoblje najvećeg procvata Cetina. Pokraj velebne tvrđave, najveće na širem području tadašnje središnje Hrvatske, nalazili su se franjevački samostan i nekoliko crkava. U to vrijeme Cetin je bio u posjedu Frankopana. U 15. stoljeću nastao je njihov ogrank poznat pod nazivom Frankopani Cetinski. Ivan Frankopan Cetinski poginuo je u Bitki na Krbavskom polju, a njegov brat Grjur i sin Franjo Frankopan postali su kalocki nadbiskupi. S njima je ogrank izumro, a Cetin je prešao u ruke Frankopana Slunjskih. U hrvatskoj povijesti Cetin je odigrao važnu ulogu. Poslije poraza u Mohačkoj bitki između ugarsko-hrvatskih i turskih snaga 1526. godine, dolazi do rasula u tadašnjem Ugarskom-Hrvatskom kraljevstvu. Krajem godine na saboru u Cetinu sastao se jedan dio hrvatskoga plemstva i 1. siječnja 1527. god. izabrao Ferdinanda Habsburškog za hrvatskog kralja. Tom je prilikom grb s kvadratima prvi put korišten na hrvatskom državnom dokumentu. Novi kralj je obećao da će braniti sve povlastice, prava i slobode Kraljevine Hrvatske i njezinih stanovnika, te ih materijalno i vojno pomagati u boju za obranu od Turaka. Od tada je sudbina Hrvata skoro 400 godina usko povezana s Austrijom, a cetinska tvrđava se našla na braniku hrvatske domovine.

Stari grad Bosiljevo smješten je na uzvisini, u slikovitom prirodnom okruženju, uz povijesnu Karolinsku cestu. Tlocrtno je nepravilni peterokut s četverokutnom branič kулом i palasom pravokutnog tlocrta, te međusobno spojenim traktovima. Opasan je zidom s dvije

³ Na četvrtom zasjedanju ZAVNOHA 24. i 25. 07. 1945. godine ZAVNOH mijenja ime u Narodni sabor Hrvatske. Odluke ZAVNOH-a imale su presudno i dalekosežno značenje u obrani hrvatske državnosti te su bile ustavno-pravni temelj suvremene Republike Hrvatske

cilindrične i jednom peterokutnom kulom. Sagradili su ga Frankopani u 15. st. i držali ga do 1671., nakon čega prelazi u vlasništvo Nikole Erdodya do 1710. do 1825. godine u posjedu je obitelji Auersperg. Grof Laval Nugent kupuje ga 1825., a obitelj Cosulich početkom 20. st.. Radikalno je restauriran u duhu romantičke u vrijeme Nugenta i Cosulicha.

Na području Saborskog značajno je izdvojiti crkvu Rođenja Blažene Djevice Marije iz 1726. godine koja je iznimski spomenik kulture nulte kategorije.

Brojna je kulturno-povijesna baština područja LAG-a, no posebno je važno istaknuti kako je njegov prostorni položaj uvjetovao i izgradnju danas **povijesnih cesta: Karolinska cesta ili Karolina koja je povezala područje LAG-a s Bakrom i Rijekom, Jozefinska cesta ili Jozefina koja je povezivala protor LAG-a i Senj, Lujzinska cesta ili Lujzijana koja je povezivala LAG s Rijekom, te Rudolfina koja je područje LAG-a povezivala s Novim Vinodolskim**. Ove povijesne trase i danas su u funkciji i trebaju biti okosnica razvoja turizma na području LAG-a.

Vrsta kulturnog dobra	Zaštićeno pokretno kulturno dobro			Zaštićeno nepokretno kulturno dobro		
	Pojedinačno	Zbrika	Muzejska zbirka	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik/krajobraz
LAG	4	8	2	89	6	2

Tablica 2. Zaštićena kulturna dobra u LAG-u na nacionalnoj razini. (Izvor: MK, 2016.)

Na području grada Otočca, kao **nematerijalna baština**, zaštićeno je umijeće izrade **umijeće izrade solističke tambure kuterevke** koja je dio stoljetne tradicije naselja Kutereva gdje vrsni samouki majstori drvodjelije i danas izrađuju tu vrstu glazbala. Tradicija izrade kuterevke, kao i drugih predmeta iz drva, duboko je ukorijenjena u povijesnom razvoju naselja. Tambura kuterevka naziva se još i dangubicom, dangubom, rjeđe i kozaricom. Riječ je o četverožičanoj ličkoj tamburi kojoj je tipološki najsrodnija slavonska solistička tambura samica, a potom i tambure s dvije (rjeđe i tri) žice s Korduna, Banovine i iz Posavine (dvožica, danguba ili dangubica) te iz Istre i s otoka Krka (cindra ili tambura). Također je zaštićeno **umijeće gradnje gacke plavi** - tradicijske vještine izgradnje riječnog čamca tipa monoksila. Plav je nadasve specifično tradicijsko plovilo, karakteristično za područje gornjeg toka rijeke Gacke. Specifičnost joj je u tome što je monoksil, izrađen od jednog komadu jelova ili smrekova trupca. Ne nalazimo ga u suvremenosti, kao ni u bližoj prošlosti, ni na jednoj susjednoj rijeci (npr. na rijeci Lici) ili na bližim rijekama dunavskoga slijeva (npr. Uni, Korani, Dobri). Kao **vrijedna ruralna baština zaštićena su zaseoci Majerovo Vrilo-Miletina Skela**, do danas su uglavnom sačuvali izvorne karakteristike glede tipologije i vrste zgrada te odnosa prema prostornim i prirodnim vrijednostima. U njima se nalaze stambeni i gospodarski objekti sagrađeni krajem 19. i početkom 20. stoljeća, iako su mliništa starija. Kompaktan potez čine četiri mlinice i pilana međusobno povezani drvenim mostovima. Do danas je očuvana izvorna matrica i tipologija okućnica i graditeljski fond. Struktura zaseoka je nepravilna i relativno gusta. Uz vodu je, do danas, sačuvana tradicijska izgradnja sa samo nekoliko novoizvedenih objekata.

1.1.5 PRIRODNA BAŠTINA I NATURA 2000

Osobitost LAG-a predstavlja visoko vrijedna krajobrazna i biološka raznolikost koja je, radi svog međunarodnog značaja, uvrštena u međunarodnu mrežu prirodne baštine NATURA 2000 koja je ujedno i najveća koordinirana mreža područja očuvane prirode u svijetu. SCI⁴ područja NATURA 2000 zauzimaju 95.918,52 ha ili 40,08% površine LAG-a, a SPA

⁴ Engl SCI hrv. POVS – područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove, odnosno područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljiv vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih tipova od intresa za Europsku uniju, DZZP, 2015

područja⁵ zauzimaju površinu od 56.537,28 ha ili 23,63% površine. S obzirom da se ove dvije razine zaštite dijelom preklapaju zaštićena površina **NATURA 2000 u LAG-u Frankopan iznosi 95.918,52 ha ili 40,08%**. Područjima u kategoriji nacionalne zaštite i područjima NATURA 2000 na prostoru LAG-a upravlja Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke i Ličko-senjske županije te Javna ustanova „Park prirode Velebit“. (Dodatak 2.)

Krški prostor LAG-a obiluje planinskim izvorima i potocima te rijekama (Tounjčica, Dobra i Mrežnica) koje su usjekle svoje kanjone u vapnenačkoj podlozi. Od svjetske je važnosti podzemni hidrološki sustav ovoga prostora koji uvjetuje cijeli niz podzemnih vodenih staništa u speleološkim objektima naseljenim endemičnim svojтama. Stoga je **područje LAG-a proglašeno i jednim od 10 najugroženijih krških ekoloških sustava na svijetu**.

Od zaštićenih područja značajno je izdvojiti **značajni krajobraz rijeke Slunjčice** (zaštićen još 1964. godine, površine 149,56 ha). Oko šest km dug lijevi pritok Korane, rijeka Slunjčica kod Slunja predstavlja prirodni fenomen, s mnogostrukim znanstvenim i estetskim vrijednostima. Izvire 5 km južno od Slunja na 240 m nadmorske visine. Izvor je izdužen u smjeru sjever-jug. Slunjčica je nastavak Ličke Jesenice. Cijelim svojim tokom u dužini od 6 km usjekla je kanjon impozantne dubine od 50 m. Kanjon je, na mnogim mjestima, ispresjecan sedrenim barijerama zahvaljujući kojima Slunjčica obiluje bogato razgranatim slapištima – Rastoke, gdje se Slunjčica ulijeva u Koranu. Cijelo slapište, zajedno sa starim i arhitektonski karakterističnim mlinovima, predstavlja jedinstvenu prirodnu i kulturno-povjesnu cjelinu. Zaštićeno područje obuhvaća cijeli tok Slunjčice i kilometar toka Korane (od mosta nizvodno), do ruba kanjona s obje strane, s tim da predjelu Rastoka granica ide oko stare tvrđave i magazina na most i desnu stranu kanjona Korane. Rijeka Slunjčica je stanište riječnog raka (*Astacus astacus*) i potočnog raka (*Austropotamobius torrentium*), dvije od četiri autohtone vrste slatkovodnih rakova iz porodice Astacidae u Hrvatskoj. Kako je riječ o tipičnom, pastrvskom, vodotoku riblju zajednicu grade potočna pastrva (*Salmo trutta*), peš (*Cottus gobio*), pijor (*Phoxinus phoxinus*) i lipljen (*Thymallus thymallus*). Slunjčica je i floristički izuzetno vrijedno prirodno stanište.

Značajni krajobraz Klek, područje je zaštićeno još 1971. godine, veličine 872,72 ha. Unutar područja obuhvaćene su i enklave privatnog zemljišta u površini od 160 ha. Predjel se prostire od sela Potok Musulinski, po jugozapadnom obronku Kleka, do glavnog grebena Kleka na visini od 950 m, granica se zatim spušta jarkom do potoka Vitunj do doline Crni potok, obilazi istočnom stranom vrha Soviljica (kota 850) i dolazi do javne ceste. Stijene Kleka, Klečice i Pećnika bogato su nalazište tercijarne flore. Ovdje obitava Kitajbelov jaglac (*Primula kitaibeliana*), dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*), hrvatska bresina (*Micromeria croatica*), sirištara (*Gentiana lutea spp. symphyandra*), kluzijev srčanik (*Gentiana clusii*) i planinski ranjenik (*Anthyllis vulneraria ssp. alpestris*). Na vlažnim livadama, s lijeve i desne strane potoka, ispod izvora Javorak dolaze dvije kritično ugrožene vrste čaškasta baluška (*Tofieldia calyculata*) i mesožderka tustica kukcolovka (*Pinguicula vulgaris*). Također, ovo je područje rasprostranjenosti ugroženih vrsta leptira crnog apolona (*Parnassius mnemosyne*) i velikog timijanovog plavca (*Maculinea arion*). Ovo područje ističe se iznimnom krajobraznom vrijednosti. Velika vizualna eksponiranost i prepoznatljiv oblik vidljivi su sa velikog područja Županije.

Gacko polje je proglašeno značajnim krajobrazom 2003. godine. Rijeka Gacka sa svim svojim pritocima, u gornjem toku čini jedinstvenu kršku rijeku koja povremenim poplavama, ali i kroz napajanje podzemnih voda, koje su često na vrlo maloj dubini, utječe na šire područje Ličkog Lešća i Sinca. To područje pokriva mozaik različitih biljnih zajednica koje daju osebujan pečat cjelokupnom krajoliku koji povlači za sobom i biološku raznolikost flore

⁵ Engl SPA, hr. POP – područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti, DZZP, 2015

i faune. Rijeka Gacka ima glavni izvor u Tonković vrilu, smještenom u krajnjem južnom dijelu Gacke doline. Nakon izvora u svojem gornjem dijelu ona prima više pritoka. S desne strane najjači je Sinačka pučina koja izvire u Majerovom vrilu te vrilo Klanac dok s lijeve strane priteču Pucirep, Knjapovac, Begovac, Kostelka s izvora Pećina te tri manja izvora blizu rijeke: Graba, Marusino vrilo i Jamić vrilo. Gacka teče ravnicom prema sjeverozapadu kao rijeka sa slabim padom i mirnim tokom do Otočca, a nakon toga prelazi u vodoprivredni kanal za potrebe HE Senj. Dubina vode varira od 1 do 8 metara, a prosječna godišnja temperatura vode je 10°C. Same izvore Gacke i njenih pritoka obrastaju zajednice razreda Montio-Cardaminetea koje su, općenito, u Hrvatskoj neistražene. U gornjim, bržim tokovima rijeke i potoka, gdje je dno više kamenito, njegova obraslost biljkama nije potpuna, a prevladavaju mahovine, napose *Fontinalis antipyretica*. Kako se tok usporava, a dno postaje sve manje kamenito, a sve više muljevit, obraslost rijeke podvodnim makrofitima raste, pa je tu rijeka "zelena", zahvaljujući masi biljaka od kojih su neke submerzne (podvodne), a neke su dijelom u vodi, a dijelom vire iz nje. Tu su razvijene različite hidrofitske zajednice iz razreda Polametea, napose one koje su pokazatelji bistre, relativno čiste vode. Od algi je kvalitativno i kvantitativno najbrojnija skupina kremenjašica -Diatomeae, koja je najčešće zastupljena vrstom *Meridion circulare* te rodovima Cocconeis, Navicula i Melosira. Sljedeća po zastupljenosti je skupina modrozelenih algi - Chlorophyceae, dok su ostale skupine zastupljene u manjim količinama. Prema dosadašnjim istraživanjima u rijeci Gacki zabilježeno je ukupno 19 različitih skupina makrofaune koja uključuje Turbellaria, Gastropoda, Amphipoda, Isopoda, Diptera. Najvažnije mjesto u zajednici makrozoobentosa rijeke Gacke zauzimaju izpodni rak *Asellus aquaticus* i amfipodni raci iz porodice Gamaridae koji predstavljaju najvažniji izvor riblje hrane. Povoljna temperatura i količina riblje hrane uvjetuju brži rast ribe u Gackoj u odnosu na slične rijeke. Najznačajnija vrsta ihtiofaune je potočna pastrva (*Salmo trutta m. fario*). Ona čini preko 90% riblje populacije u Gackoj, a slijedi kalifornijska pastrva (*Oncorhynchus Mykiss*). Potočna i kalifornijska pastrva predstavljaju glavni objekt ribolovnog turizma te treba ustrajati na takvom njihovom odnosu u ukupnoj ihtiofauni Gacke. U Gackoj je nekad bio brojan i riječni rak (*Astacus astacus*). Kako on predstavlja hranu za velike pastrve, treba pokušati s njegovim nasadišvanjem. Uz rubove rijeke nalazi se zajednica razreda Phragmitetea, redova Phragmitetalia i Magnocaricetalia. Uz vodotok Gacke dolazi oko deset vrsta vodozemaca, a gmazovi su zastupljeni relativno malim brojem. Česta je zmija ribarica (*Natrix tessellata*) koja se hrani isključivo ribama, a nađe se i poneka bjelouška (*Natrix natrix*). Na tom području zabilježeno je stotinjak vrsta ptica od kojih se sedamdesetak tu i gnijezdi. Dosta je česta gorska pastirica (*Motacilla cinerea*), a uz samu vodu vodenkos (*Cinclus cinclus*) i mali gnjurac (*Tachybaptus ruficollis*). Zimi, u vrijeme selidbe, mnoge vrste iz sjevernih krajeva Europe i visokoplanijskih područja zastaju uz Gacku: divlja patka (*Anas platyrhynchos*), glavata patka (*Aythia ferina*), siva čaplja (*Ardea cinerea*), crnogrli plijenor (*Gavia arctica*) i dr. Tu još dolaze rjeđe vrste močvarna sjenica (*Parus palustris*) i planinska sjenica (*Parus atricapillus*). Na kopnenom dijelu, udaljujući se od korita rijeke i pritoka, nalaze se močvarne zajednice različitih tipova. Tu se isprepliću zajednice koje pripadaju različitim vegetacijskim svezama: Phragmition, Magnocaricion, Calthion, Glycerio-Sparganion, Salicion purpureae, Molinion, Arrhenatherion, Polygono-Chenopodion, a vjerojatno i drugim tipovima. U interesu je LAG-a, ne samo održanje krajolika, već i održanje te specifične travnjačke vegetacije koja je vezana samo za krška polja u Lici i susjednoj Bosni i Hercegovini, različitim mjerama upravljanja potaknuti održavanje takve vegetacije u kojoj se nalaze neke od naših najugroženijih biljnih vrsta koje će biti posebno istaknute u novoj Crvenoj knjizi kao što su: *Scilla litardierei*, *Carex davalliana*, *Pinguicula vulgaris*, *Orchis palustris* i mnoge druge. U tom području česte su životinje lisica (*Canis lupus*), jazavac (*Meles meles*), kuna zlatica (*Martes martes*) te čitav niz malih sisavaca od kojih je osobito česta močvarna rovka (*Noemys anomalus*). Ovo zaštićeno područje proteže se od izvora Tonković vrila do ušća Kostelke. To je, približno, 6400 metara vodotoka rijeke Gacke s prethodno navedenim

pritokama. Pored samog vodotoka, u zaštićeni krajolik ulaze obale od širine 50 m od ruba vodotoka te okolno područje koje je poplavljen u vrijeme visokog vodostaja. Taj dio, nazvan i gornji tok Gacke, je neizgrađen. Na izvorima Tonković vrilo, Klanac vrilo i Majerovo vrilo postoje sustavi privatnih mlinica koje su dijelom obnovljene.

Visibaba i šipilja u Tounju zaštićeni su u kategoriji geomorfološkog spomenika prirode. Visibaba (zaštićena 1966.) je jedinstvena vapnenačka stijena kod sela Bjelsko, visine 7 m, kruškastog oblika koji se prema dnu sužava. Nastala je djelovanjem egzogenih procesa u stijenama nejednolike otpornosti. Značajna je, jer osnovna stijena vapnenac uopće ne izbjija na površinu u bližoj okolini. Šipilja u Tounju (zaštićena 2008.) nalazi se u aktivnom kamenolomu kod Tounja. Horizontalne je duljine 8.487 m. U njoj su pronađeni rijetki morfološki oblici i sige koji su do danas zabilježeni samo u šipljama kod Touja i Ogulina. Podzemni vodotok šipilje povezan je s ponornim područjem Zagorske mrežnice (šipljom Mandejalom i ponorom Ambarcem) te izvor šipljom, Tounjčicom. Šipilja u kamenolomu Tounj, jedan je od najugroženijih krških fenomena u Republici Hrvatskoj. Na području LAG-a nalazi se i **jedan od najvećih šipljskih sustava u Hrvatskoj, Đula – Medvedica, ukupne duljine podzemnih kanala više od 16 km.**

Dabarsko polje je zaštićeni krajobraz (155.32 ha) od 2003. godine u kojem se zbog specifičnih hidrogeoloških prilika i povremenog plavljenja krškog polja treba nastojati održati specifična travnjačka vegetacija staništa (Molinietalia, Trifolio-Hordeetalia). Ta su staništa specifična za uže krško područje na granici submediterana i kontinentalnog dijela Hrvatske, a u smislu biološke raznolikosti značajna su i u Europskim razmjerima.

Od vrijedne prirodne baštine važno je istaknuti kako su u prijedlogu zaštite područja rijeka Mrežnice, Korane, Dretulje, te Đulin ponor, Sinjac – jezero s izvorom, izvor i ponor Rupečice i Šmitovo jezero, izvor Zagorske mrežnice, Zagorska peć, polje Lug te Drežničko polje, područje Modruš-Veljun-Sabljaci, Lička jasenica, jama Balinka, jezero Blata te Bjelolasica koja je u prijedlogu za park prirode.

1.1.6 STANJE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU LAG-A

1.1.6.1 DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Na području LAG-a **društvena infrastruktura namijenjena potpori mladim obiteljima** skromna je i nejednoliko raspoređena što ne doprinosi demografskoj obnovi područja. Josipdol, Ogulin i Otočac imaju jaslice i vrtić u gradskom vlasništvu, dok Slunj ima samo vrtić. Zbog dostizanja državnog standarda Otočac je pripremio svu tehničku dokumentaciju potrebnu za izgradnju vrtića. Plaški i Jospidol planiraju izgraditi odnosno urediti postojeći dječji vrtić, ali nemaju potrebnu tehničku dokumentaciju. Na području LAG-a nema privatnih vrtića niti dadilja, kao ni igraonica za djecu. Sveukupno, na području LAG-a nalazi se 20 osnovnih škola (matičnih i područnih) kojima su osnivači KŽ i LSŽ. Na području Plaškog planira se prenamjena 4 napuštene škole, ali nema izrađene tehničke dokumentacije. Na području LAG-a potrebno je i obnavljati školske objekte, ali tehnička dokumentacija je pripremljena jedinu za školu u Otočcu. Srednje škole se nalaze u Ogulinu, Otočcu i Slunju. Srednja škola u Otočcu obrazuje polaznike po četverogodišnjem programu opće gimnazije, te za zanimanja ekonomist, poslovni tajnik i šumarski tehničar. Također ima organiziranu nastavu za obrtnička zanimanja (tokar, strojoprav, automehaničar, elekromehaničar, autoelektričar i prodavač), kao i programe prekvalifikacije (obrazovanja za odrasle) za navedena zanimanja. Srednja škola ima organizirane programe učenja engleskog jezika (stupnjevi A1 i A2) te program ospozobljavanja u informatici za zvanje računalnog operatera. Srednja škola u Slunjtu također ima četverogodišnje obrazovne programe (opća gimnazija, ekonomist, računalni tehničar) te programe za obrtnička zanimanja (automehaničar, strojoprav, vodoinstalater). U Ogulinu se nalaze 2 srednje škole. Gimnazija obrazuje po četverogodišnjim programima opće gimnazije te za zavanja ekonomist, hotelijersko turistički

tehničar i prodavač. Za smještaj srednjoškolske djece tijekom školovanja, u Ogulinu djeluje i Učenički dom. Obrtnička i tehnička škola Ogulin školuje učenike zpo 4-godišnjim i 3-godišnjim rogramima za niz obrtničkih zanimanja (elektrotehničar, tehničar za računalstvo, tehničar za željeznički promet, automehaničar, strojoprav, vodoinstalater, stolar, frizer). Za potrebe učenika u Ogulinu i Otočcu izgrađeni su učenički domovi. U Ogulinu se nalazi Prometni odjel Veleučilišta u Rijeci koji odraža nastavu za preddiplomski stručni studiji cestovnog i željezničkog prometa. U Otočcu se nalazi Upravni stručni studiji Veleučilišta Nikola Tesla iz Gospića. Knjižnice se nalaze u Ogulinu, Otočcu i Plaškom. Uređenje knjižnice planira se u Slunju, ali nema tehničke dokumentacije. **Cjeloživotno obrazovanje** odvija se na području Otočca u srednjoj školi i putem Gackog pučkog otvorenog učilišta (osnivač grad Otočac). U Ogulinu djeluje i provodi programe cjeloživotnog učenja POU Ogulin. Unutar pučkih učilišta u Otočcu i Ogulinu djeluju zavičajni muzeji. Zavičajni muzej u Ogulinu ima 5 različitih zbirki koje je potrebno predstaviti posjetiteljima na suvremen način kao i zbirke Muzeja Gacke (3). U oba grada u tijeku je priprema tehničke dokumentacije za ove projekte.

Na području LAG-a Frankopan primarna **zdravstvena zaštita** osigurana je putem Domova zdravlja (Otočac, Ogulin i Slunj i Duga Resa). Dom zdravstva Duga Resa ima svoje ordinacije u Bosiljevu i Generalskom Stolu. Dom zdravstva Slunj ima ordinacije u Cetingradu, a Dom zdravstva primarnom zdravstvenom zaštitom pokriva Tounj, Plaški i Saborsko. Josipdol nema organiziranu primarnu zdravstvenu zaštitu za svoje stanovnika na području općine. Josipdol ima osiguranu primarnu zdravstvenu zaštitu, kao i stomatološku ambulantu koju ima i Tounj. Ljekarne se nalaze u Otočcu, Ogulinu, Slunj i Josipdolu, 8 ukupno (6 privatnih i 2 javne). U Ogulinu djeluje Opća bolnica i bolnica branitelja domovinskog rata Ogulin (osnivač KŽ) koja je ugovorna ustanova HZZO-a. Zavod za hitnu medicinu (ZHM) Karlovačke županije ima svoje ispostave u Slunj i Ogulinu, a ZHM Ličko-senjske županije ima svoju ispostavu u Otočcu.

U domeni **socijalne skrbi** na području LAG-a djeluju tri Centra za socijalnu skrb Ogulin, Slunj i Senj (za područje Otočca). JLS kroz svoje Socijalne programe skrbe o socijalno ugroženim stanovnicima, a GD Crvenog Križa (Duga Resa i Ogulin) imaju organiziranu pomoć u kući osobama treće živorne dobi u Bosiljevu, Generalskom Stolu i Ogulinu. Dom za starije i nemoćne osobe nalazi se u Ogulinu s malim kapacitetom (za 35 korisnika) i u Otočcu se nalazi podružnica Doma za starije i nemoćne LSŽ (kapacitet 96 korisnika). U Slunj 12 udomitejskih obitelji skrbi za 35 korisnika. Nema organizirane palijativne skrbi. Na području LAG-a nalazi se veliki broj domaćinstava koja se nalaze u stanju socijalne potrebe te nisu u mogućnosti zadovoljiti niti osnovne životne potrebe.

Na području LAG-a 23 su objekta **sportske infrastrukture** koja su skoncentrirana u tri JLS Ogulinu (18), Otočcu (4) i Cetingradu. Bosiljevo i Otočac izrađuju tehničku dokumentaciju za dva objekta sportske infrastrukture, dok u Slunj i Otočcu je potrebno opremiti ili izgraditi još 7 objekata ali se ne priprema tehnička dokumentacija. U svrhu razvoja turizma Ogulin, Otočac i Slunj uredili su 19 biciklističkih staza. Na području LAG-a nalaze se i 3 tematske staze (u Ogulinu i Otočcu).

Stanje uređenja **vatrogasnih domova** na području LAG-a Frankopan je nezadovoljavajuće uvezvi u obzir značaj vatrogasne službe za sigurnost građana i imovine. Uređen je i u funkciji samo vatrogasnog doma u Cetingradu, a tehnička dokumentacija za uređenje vatrogasnih domova se priprema u Bosiljevu, Plaškom (1) i Tounju (1). Planiraju obnoviti postojeće ili graditi nove vatrogasne domove u Slunj, Tounju i Cetingradu ali se ne priprema tehnička dokumentacija. Društveni domovi su u funkciji u Ogulinu (2), Plaškom (1) i Otočcu (1), dok se planiraju urediti društveni domovi u Slunj (5), Otočcu (2) i Plaškom (1) ali se ne priprema tehnička dokumentacija. Mjesni odbori koriste objekte samo u Ogulinu (6), potrebno ih je uređivati i opremati u Ogulinu (6), Plaškom (1) te Slunj, ali se ne priprema tehnička dokumentacija. Turističko informativni centri (TIC) se nalaze samo u Otočcu i Ogulinu (2). Otočac i Plaški te Slunj planiraju urediti po još jedan TIC ali se ne priprema

tehnička dokumentacija. Na području Otočca i Slunja nalaze se u funkciji dva objekta u vlasništvu vjerskih organizacija koja se koriste u društvene svrhe dok je potrebno obnoviti jedan takav objekt u Plaškom (ne izrađuje se tehnička dokumentacija). DVD-i u funkciji i opremljeni nalaze se u Slunju, Otočcu i Ogulinu.

1.1.6.2 KOMUNALNA, PROMETNA I POSLOVNA INFRASTRUKTURA

Vodovodna mreža dostupna je na 72% područja LAG-a, odnosno, na nju je priključeno 11.566 kućanstava. 5 JLS (Generalski Stol, Josipdol, Ogulin, Slunj i Tounj) ima studiju optimizacije vodovodnog sustava dok 5 JLS nema. Na području LAG-a 84 naselja s manje od 50 stanovnika nije uključeno u vodoopskrbne sustave. Vodoopskrbnim sustavima upravljaju komunalna društva ili komunalni pogoni u općinama (Cetingrad i Saborsko). Na području LAG-a nalazi se i 29 vodosprema. Postojeći vodovodi su u lošem stanju i imaju velike gubitke, stoga je nužno prioritetno pristupiti njihovoj sanaciji, ali i daljnjem razvoju mreže budući dislocirana naselja nemaju vodovode, što je ograničavajući faktor za daljnji razvoj gospodarstva, posebno poljoprivrede. Komunalno Duga Resa d.o.o. (u vlasništvu grada Duge Rese) upravlja vodoopskrbom na području Bosiljeva i Generalskog Stola, Cetingrad i Saborsko upravljuju vodoopskrbom putem komunalnih pogona, dok ostale JLS putem lokalnih komunalnih društava u vlasništvu JLS.

Stanje sa **odvodnjom i pročišćavanjem otpadnih** voda je iznimno loše posebno iz činjenice visoko vrijednog krškog područja. Kanalizacijskom mrežom sa samo 2 prečistača (Ogulin i Otočac), pokriveno je samo 12,61% područja LAG-a, na koju je priključeno samo 5.027 kućanstva (samo 32,38%). Sustavima odvodnje upravljaju lokalna komunalna društva. Iz navedenog je vidljivo kako na području LAG-a prevladavaju septičke jame. Važno je napomenuti kako samo Slunj, Otočac i Ogulin imaju u malom obimu izgrađen kanalizacijski sustav. Za prostor LAG-a, obzirom na činjenicu kako se nalazi na propusnoj krškoj podlozi te obiluje podzemnim i nadzemnim vodotocima iznimne vrijednosti, razvoj kanalizacijskog sustava s pročišćavanjem otpadnih voda, apsolutni je prioritet razvoja infrastrukture. Plaški, Slunj i Tounj ne pripremaju dokumentaciju za izgradnju sustava odvodnje dok se u svim ostalim JLS priprema dokumentacija za izgradnju sustava odvodnje za pojedine dijelove područja tj. za veća naselja.

Gospodarenje otpadom. Na području LAG-a, većina naselja obuhvaćeno je organiziranim zbrinjavanjem otpada. Reciklažnih dvorišta nema, dok cijelo područje ima problem s divljim odlagalištima. Na području LAG-a ima 5 komunalnih odlagališta otpada i sva su predviđena za sanaciju i zatvaranje (izuzev novog odlagališta u Ogulinu), što je direktno povezano i s otvaranjem regionalnog odlagališta Karlovačke županije predviđenog na Babinoj Gori. Na području LAG-a djeluje 6 komunalnih poduzeća koja preuzimaju, prijevoze i zbrinjavaju komunalni otpad.

Pokrivenost **električnom mrežom** je 99,4% (15.326 kućanstava). Važno je napomenuti kako LAG ubrzano radi na edukaciji i uvođenju obnovljivih izvora energije na svom području i to solarne, hidro energije i korištenja bio-mase. Postoji i jaka incijativa lokalnih poduzetnika koji su zainteresirani za uvođenje obnovljivih izvora energije (solarne i iz proizvodnje), dok su građani te JLS iskazali veliki interes za korištenje sredstava namijenjenih EE (energetskoj učinkovitosti) u zgradarstvu.

Područje LAG-a gotovo je potpuno pokriveno fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom, time je omogućeno i spajanje računala na brzu internetsku mrežu, što je važno za razvoj gospodarstva, posebno turizma, ali i kvalitete života stanovnika. Za potporu bržem gospodarskom razvoju područja iznimno je **važan razvoj širokopojasnog brzog interneta**.

Cestovna infrastruktura. Geoprometni položaj područja LAG-a određen je sustavom državnih cestovnih pravaca prema te sustavom županijskih i lokalnih cesta. Područjem LAG-a prolazi autocesta A1 i A6, Zagreb-Rijeka-Split, te na svom području ima ulaze/izlaze: čvor Bosiljevo i čvor Ogulin preko kojih je povezan s Panoeuropskom cestovnom mrežom međunarodnog značaja (europski prometni koridor cestovnih pravaca E65 i E71), kao i

međunarodnom zračnom lukom Pleso (Velika Gorica). Ukupan prostor dobro je prometno povezan između naselja. Cijeli prostor ima oko 1843,10 km cesta. Ukupna duljina nerazvrstanih cesta na području LAG-a iznosi 818,47 km od čega je 399,47 km (47,46%) neasfaltiranih cesta. Uz činjenicu kako se područjem LAG-a pružaju 2 nacionalno najvažnija prometna pravca (Autocesta Zagreb-Rijeka i Autocesta A1) važno je istaknuti i iznimno velik značaj ceste D1 koja područje LAG-a spaja s Bosnom i Hercegovinom te područjem NP Plitvička jezera, koja uz prometni ima i iznimski značaj za razvoj turizma. Isto tako, prometna povezanost D1 (Tounj, Slunj) s autocestom je iznimno loša i potrebno ju je što prije obnoviti kako bi se stanovnicima tog područja LAG-a omogućilo što brže cestovno putovanje prema većim središtima u Hrvatskoj i inozemstvu. Uređivanje nerazvrstanih cesta ovisi i od broja stanovnika koji se služe pojedinim cestama. Međutim kako bi se stvorili preduvjeti da se unaprjeđuje cestovna infrastruktura potrebno je upisati u zemljische knjige sve postojeće nerazvrstane ceste te urediti jedinstvene baze podataka o nerazvrstanim cestama, što nije slučaj na području svih JLS u LAG-u.

Postoje značajni problemi u funkcioniranju linijskog prijevoza u LAG-u. Putnici i potencijalni korisnici autobusni prijevoz ocjenjuju skupim, nekonkurentnim i neatraktivnim. Posebno se pritom ističe: premali broj polazaka u danu, loša povezanost autobusnom mrežom linija, nekvalitetan vozni park, predugo putovanje do centralnih naselja i dr. Važno je napomenuti kako javni prijevoz ne postoji između Slunja i Ogulina i Otočca. Također, javni prijevoz je iznimno važan radi dnevnih migracija lokalnog stanovništva radi školovanja ili zaposlenja u Karlovcu, Zagrebu ili urbanijim središtima LAG-a (90% svih putovanja).

Željeznički promet na prostoru LAG-a je iznimno važan. Kroz područje prolazi glavna željeznička pruga Zagreb-Rijeka (Paneuropski koridor Vb) i Zagreb-Split.

Zračni putnički promet na prostoru LAG-a ne postoji, izuzev sportske zračne luke u Otočcu. Najbliža je zračna luka u Plesu na području Velike Gorice.

U svim jedinicama lokalne samouprave djeluju **poštanski uredi** koji pružaju poštanske i finansijske usluge stanovništvu u zimskom/ljetnom radnom vremenu te djeluju poslovnice banaka i bankomati u općinskim središtima.

Od **poslovne infrastrukture** LAG ima 15 funkcionalnih poslovnih zona ukupne veličine 448,57 ha u kojima djeluje 21 gospodarski subjekt u kojima je zaposleno 230 osoba.

1.1.7 MINSKI SUMNJIVI PROSTOR I ZONE POSEBNE NAMJENE

Na prostoru LAG-a još ima minski sumnjivih područja osim na području Bosiljeva, Ogulina i Tounja. Razminiranje svih MSP je jedan od državnih prioriteta jer omogućava korištenje svih prirodnih resursa ali prvenstveno povećava sigurnost lokalnog stanovništva. Prema podacima HCR-a na području LAG-a:

	MSP (m ²)	Poljoprivredne/m ²	Šumske/m ²	Ostalo/m ²
LAG	80.830.999	8.044.399	72.640.581	146.019

Značajna sredstva za razminiranje minski sumnjivih poljoprivrednih površina su osigurana Programom ruralnog razvoja te je cilj razminirati sve poljoprivredne površine do 2020. godine. Korisnici sredstava osiguranih za financiranje poslova razminiranja su županije (Karlovačka i Ličko-senjska).

Na području LAG-a nalaze se i **zone posebne namjene** gdje dominira Vojni kompleks Eugen Kvaternik, koji se nalazi najvećim dijelom u gradu Slunju, te u općinama Plaški, Josipdol i Tounj. Od 1965. godine taj se prostor koristi za obuku vojske te provođenje vojnih vježbi. Ukupna površina zone posebne namjene je 18046,68 ha ili 74,51% zona posebne namjene koje se nalaze u Karlovačkoj županiji odnosno 49,45% zona posebne namjene RH. Razvoj suradnje s Mnistarstvom obrane Republike Hrvatske trebala bi biti jedna od zadaća LAG-a posebno iz činjenice kako se na tom velikom prostoru nalazi izvor rijeke Mrežnice te

značajna biološka i krajobrazna raznolikost koja je velik razvojni potencijal LAG-a Frankopan.

1.2 GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-A

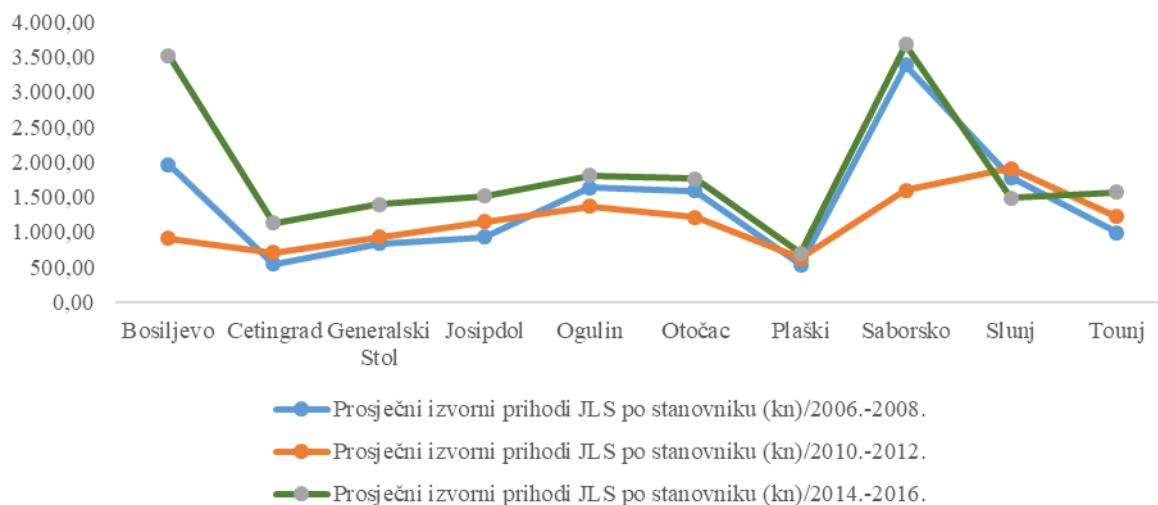
1.2.1 OPĆE GOSPODARSKE ZNAČAJKE

Tablica 3. Osnovni razvojni pokazatelji LAG-a. (Izvor: MRRFEU, 2018.)

JLS	Vrijednosti osnovnih pokazatelja za JLS							
	Razvojna skupina JLS	Indeks razvijenosti JLS	Prosječni dohodak po stanovniku (kn)	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku (kn)	Prosječna stopa nezaposlenosti (%)	Opće kretanje stanovništva (2016./2006.)	Indeks stareњa (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65), (2011.) (%)
Bosiljevo	4	97,849	24.248,71	3.522,58	18,94	85,97	188,1	10,06
Cetingrad	1	87,82	19.382,95	1.125,49	42,26	69,11	135,7	5,94
Generalski Stol	2	95,228	27.029,52	1.398,39	18,24	82,79	207,7	7,05
Josipdol	4	99,293	26.336,18	1.515,98	19,52	92,92	124,2	11,01
Ogulin	5	102,052	29.447,41	1.807,61	16,6	91,22	122,9	17,26
Otočac	4	99,474	25.881,66	1.757,77	17,2	89,48	153,6	14,4
Plaški	1	87,053	14.642,03	694,91	42,32	75,37	196,8	10,48
Saborsko	1	88,498	23.044,91	3.681,86	33,96	62,81	272,7	7,93
Slunj	2	95,185	28.386,37	1.489,71	25,95	76,91	171,7	11,08
Tounj	2	93,689	21.753,34	1.565,71	24,36	87,37	157,7	2,53
LAG	2,6	94,61	24.015,31	1.856,00	26%	81,39	173,11	9,77%

Indeks razvijenosti predstavlja najbolji pokazatelj ukupnog razvoja lokalnih područja i ključan je pri planiranju strateškog razvoja. Važno je napomenuti kako je cijelo područje LAG-a u statusu potpomognutih područja u Republici Hrvatskoj. Prema indeksu razvijenosti cijelo područje LAG-a je u 3. skupini razvijenosti. Samo se Grad Ogulin nalazi u 5. skupini razvijenosti i nije svrstan u potpomognuta područja.

Graf 1. (Izvor: MRRFEU)

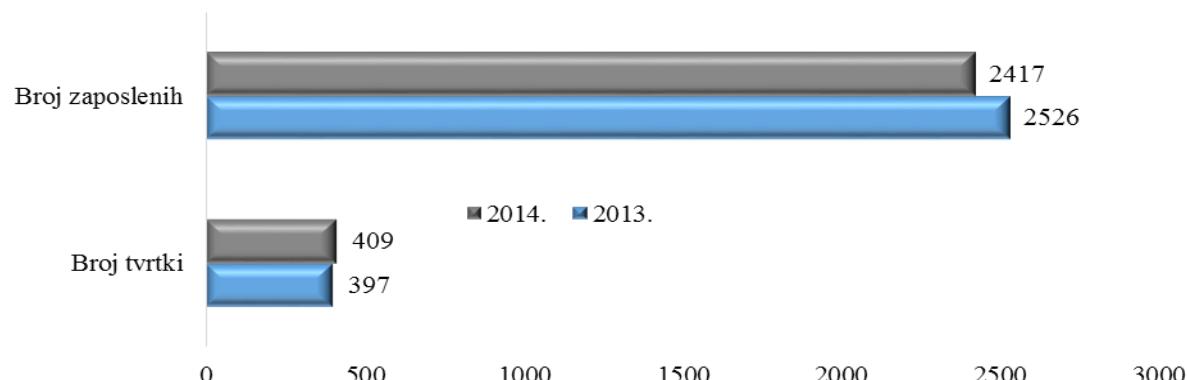

U odnosu na proteklo razdoblje, u stvarnosti, prisutan je negativni razvojni trend. U razmatranom razdoblju (2006.-2016.) došlo do porasta izvornih prihoda općina po stanovniku (60% u odnosu na 2013.), čime se povećava finansijska snaga lokalnih područja. Sve JLS

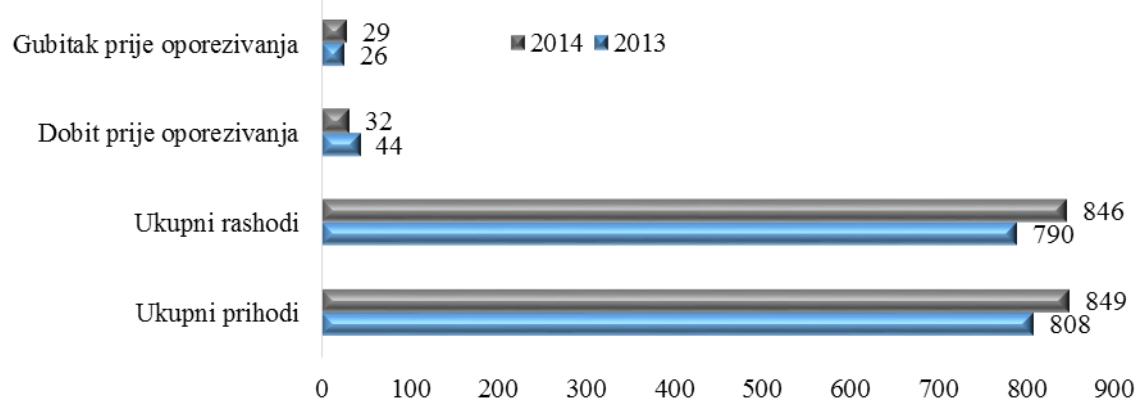
zabilježile su porast prihoda po stanovniku (najveći porast zabilježili su Bosiljevo i Saborsko).

Važno je istaknuti kako se područje LAG-a i danas oporavlja od posljedica Domovinskog rata u kojem je dio prostora bio okupiran te izložen velikim materijalnim i ljudskim stradanjima (Slunj, Plaški, Cetingrad, Saborsko), a dio je pretrpio velika ratna razaranja iako nije bio i okupiran (Otočac, Josipdol).

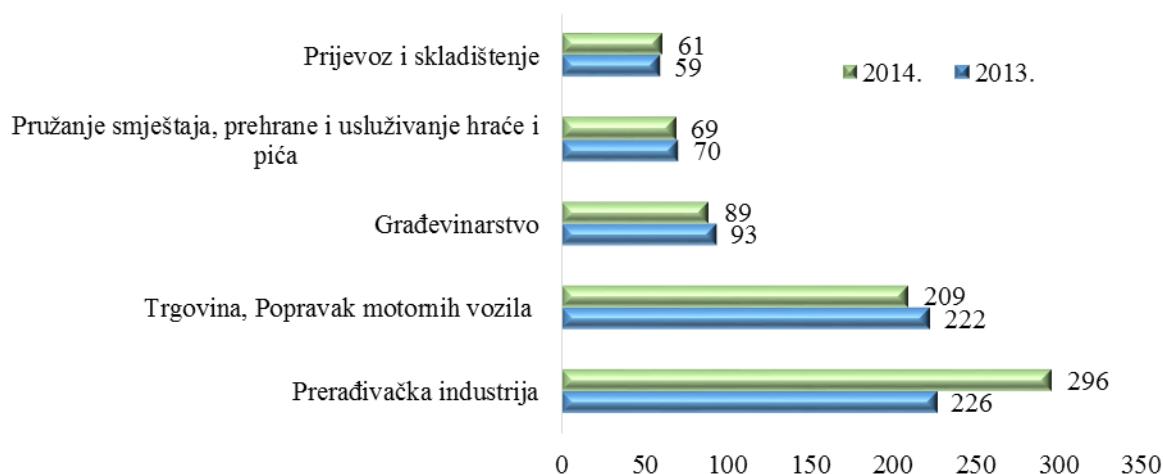
Slika 1. Broj poduzeća i zaposleni na području LAG-a Frankopan (Izvor: HGK, 2016.)

Slika 2. Financijski pokazatelji gospodarkih subjekata – pravnih osoba. (Izvor: HGK)

Slika 3. Ukupni prihodi u pravnim osobama u vodećim djelatnostima. (Izvor: HGK, 2016.)

Gospodarstvo LAG-a karakterizira relativno jaka prerađivačka djelatnost, koja bilježi porast prihoda i broja zaposlenih. Uz prerađivačku djelatnost veoma je snažan i sektor trgovine. Ostale djelatnosti su mnogo slabije, a značajniji udio imaju redom prema jakosti: trgovina, građevinarstvo, djelatnosti smještaja te prehrane i usluživanja hrane, prijevoz i skladištenje. U LAG-u aktivno djeluje 409 pravnih gospodarskih subjekata. U dvije godine razvidno je kako

raste broj pravnih osoba koji nije pratio i porast broja zaposlenih. Sveukupno gledano, rast cjelokupne gospodarske aktivnosti, iako za sad upitnim krajnjim neto efektom, možebitni je nagovještaj gospodarskog oporavka u području LAG-a. Prerađivačka industrija koja je nositelj razvoja ovog kraja u najvećoj mjeri se je drvno prerađivačka industrija raznih stupnjeva prerade i koja je vezana za iskorištanje prirodnog bogatstva kraja (šuma).

Na području LAG-a vidljiv je negativan trend u broju obrta. U 2013. godini bio je registriran 649 obrt, u 2014. 634 obrt, a u 2015. 625 obrta, odnosno došlo je do pada broja obrta za - 3,98% u odnosu na 2013. godinu. Veći poslovni subjekti ne daju jasnu sliku lokalnog tržišta jer često proizvode i pružaju usluge za druga tržišta, dok obrti uglavnom djeluju na lokalnim tržištima te ovaj broj obrta ukazuje da je moguće da su zaustavljena negativna gospodarska kretanja. U 2015. godini po djelatnostima najviše obrta je registrirano u uslužnim djelatnostima (211), trgovini (126) ugostiteljstvu i turizmu (117). Na području LAG-a više nema registriranih umjetničkih i/ili tradicijskih obrta.

Važno je napomenuti kako je zadružni sustav na području LAG-a relativno nerazvijen. Od 16 aktivnih zadruga (2015. godine) njih 7 registrirano je u sektoru poljoprivrede i šumarstva, 4 u sektoru prerađivačke industrije.

Prema broju zaposlenih i ukupno ostvarenom prihodu (cca 3,27 mln kn u 2015. godini) zadrugarstvo predstavlja neznatan segment gospodarskog udruživanja. Pri tome najznačajnije su zadruge registrirane u sektoru prerađivačke industrije jer su zapošljavale 6 osoba i ostvarile cca 2,00 mln kuna ukupnog prihoda te su poslovale bez gubitaka.

1.2.2 POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO

Najveći dio područja LAG-a Frankopan je krško brdsko područje sa izraženom kontinentalnom klimom. Isto tako to je većim dijelom područje krša kako visokog tako i plitkog, što sve ograničava mogućnosti poljoprivredne proizvodnje. Pri tome na području LAG-a nalaze se najveća krška polja Gacko polje, Ogulinsko i Plaščansko. Gacko polje (Otočac) je površine 80 km² i nalazi se na 425-480 mm. Kroz polje teče najljepša krška rijeka Hrvatske – rijeka Gacka. Ogulinsko polje je površine 63km² i nalazi se na 323 mm. Plaščansko polje površine je 22 km² i nalazi se na 380 mm.

Na području LAG-a Frankopan nalazi se **2.837 poljoprivrednih gospodarstava**, a od toga je **2.796 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava** koje karakterizira mali broj članova OPG: 44,24% nema članova a 34,94% OPG ima samo jednog člana. Također starost nositelja PG: 37,44% nositelja PG starije je od 65 godina. Slaba je i obrazovna struktura: 1,66% nositelja OPG ima fakultet, 2,36% višu školu, 31,97% srednju školu, 25,8% osnovnu školu, 9,55% nezavršenu osnovnu školu, za 29,11% nema podataka. Također usitnjena su poljoprivredna gospodarstva: 19,57% PG ima ukupne poljopriv. površine manje od 3 ha.

Najveće površine zauzimaju kulture koje se ne obrađuju: livade, krški pašnjaci i trava i travolika paša te one čine 45,91% poljoprivrednih površina, a kad se tome pribroje i ugari, onda na polj. površine koje su **ekstenzivne proizvodnje otpada 50,12%**. Najzastupljenija ratarska kultura je kukuruz i lucerna. Izuzetak je područje grada Otočca gdje od ratarskih kultura prevladavaju druge žitarice. Na ovom području od povrtnarskih kultura ističu se krumpir i grah, a na području grada Ogulina kupus ali njihov udio je zanemariv. Od voćarskih kultura, najzastupljenija je šljiva, a onda slijedi orah i uglavnom se radi o ekstenzivnom uzgoju. Malo je površina pod ekološkom proizvodnjom pa tako na 5 najzastupljenijih kultura, za koje PG-i dobivaju poljoprivredne poticaje, otpada 4,11% površina pod prijelaznim ekološkim praksama i ekološkim praksama.

Na plaćanja u područjima sa značajnim prirodnim ograničenjima, u gorsko planinskim područjima i u područjima s posebnim ograničenjima na 5 najznačajnijih kultura te ugarom otpada ukupno 69,60% poljoprivrednih površina.

Od stoke, najzastupljenije po brojnosti su ovce i one čine na području LAG-a 2,33% grla od ukupnog broja poticanih grla u Hrvatskoj. Ostala vrsta stoke zastupljena je na području LAG-

a oko 1% od ukupnog broja poticane stoke U Hrvatskoj. U pčelarskoj proizvodnji, na LAG području se nalazi 2,33% košnica sa 2,18% proizvođača u odnosu na cijelu Hrvatsku.

Sve navedeno **značajke su ekstenzivne poljoprivrede**. U pozitivne značajke poljoprivredne proizvodnje spada visok udio (38%) žena nositeljica OPG-a. **Najzastupljenija su gospodarstva s poljoprivrednom površinom između 3 do 20 ha** i na njih otpada 58%. Na području LAG-a proizvode se **2 zaštićena proizvoda: ogulinsko zelje i lički krumpir**, a za sir škripavac slijede aktivnosti na zaštiti zemljopisnog podrijetla, kao i zaštita ličke janjetine. Područje LAG-a Frankopan karakterizira prerada mlijeka u sireve, te na tom području postoji 5 objekata odobrenih pod posebnim uvjetima te 3 odobrene objekta za preradu mlijeka.

Iako su plaćanja u područjima sa značajnim prirodnim ograničenjima, u gorsko planinskim područjima i u područjima s posebnim ograničenjima na 5 najznačajnijih kultura te ugarom na koje otpada ukupno 69,60% poljoprivrednih površina, analizom stavljeno u područje problema, to isto može biti i prednost.

Kvalitetne površinske vode (hladne i bogate kisikom) omogućile su razvoj **slatkovodnog ribnjačarstva** te se na području LAG-a nalazi 7 slatkovodnih ribnjaka za uzgoj salmonida.

Obilje šuma i prirodnih krajobraza gdje se izmjenjuju šumske i poljoprivredne površine idealno su stanište mnogobrojnim divlji životinjama te se na području LAG-a nalaze mnogobrojna državna i županijska lovišta kao i uređena ribolovna područja. U cilju stvaranja preduvjeta za razvoj posebnih oblika turizma Karlovačka županija je izradila Strategiju razvoja lovног i ribolovnog turizma Karlovačke županije do 2020. godine.

Državnim šumama upravljaju Hrvatske šume, a upravljanje i gospodarenje privatnim šumama treba unaprijediti, uzimajući u obzir da je prerađivačka industrija koja karakterizira gospodarstvo usmjeren na preradu drvne sirovine.

LAG će morati posvetiti pažnju jačanju sustava udruživanja proizvođača i prerađivača primarnih proizvoda te razvoju potpornih organizacija za razvoj poduzetništva, posebice zadruga, klastera i poduzetničkih inkubatora za jačanje proizvodnih, turističkih i uslužnih sadržaja, te poticanju proizvođača i davatelja usluga na udruživanja i razvoj partnerstava. Posebno je potrebno pružati potporu za razvoj i jačanje obrtništva.

1.2.3 TURIZAM

Na prostoru LAG-a Frankopan kontinentalni turizam nije razvijen. Postupno se razvija na području Slunja, Otočca i Ougulina. Slunj se nalazi na državnoj cesti koja vodi prema NP Plitvička jezera, a njegova najveća atrakcija je fenomen Rastoka koji privlači veliki broj posjetitelja tijekom gotovo cijele godine. Procjenjuje se da posjetitelja ima između 150.000 - 200.000 godišnje (individualnih i u grupama). Ovaj potencijal za veći razvoj turizma je neiskorišten jer nema izgrađenih sadržaja koji bi zadržali posjetitelje Rastoka. Područje Otočca samostalno se razvija kao turistička destinacija i koristi različite komparativne prednosti: nalazi se na putu prema Sjevernom Jadranu, Otočac je udaljen od NP Plitvička jezera cca 60 km, također nalazi se cca 44 km udaljen od NP Sjeverni Velebit. Glavna atrakcija Otočca je rijeka Gacka – kao najljepša hrvatska krška rijeka, a sve je poznatije i sklonište za medvjede u Kuterevo. Na području grada Ougulina jedna od pokretača zimskog turizma bio je HOC Bjelolasica sa 6 km skijaških staza koji je u stečaju nakon što je izgorilo turističko naselje i skijaški centar u Bjelolasici te restoran na jezeru Sabljaci. Očekuje se da će ukoliko se uspješno proda kompleks (prodaja pokrenuta u siječnju 2016. godine) ponovna izgradnja ovog centra biti podstrek za razvoj zimskog turizma. Ougulin gradi svoju turističku ponudu na prirodnim ljepotama (fenomeni krša) te događanjima vezanim za Ivanu Brlić Mažuranić (Ougulinski festival bajki) najpoznatiju hrvatsku spisateljicu dječjih priča i bajki. U ostalim JLS nema turističkih aktivnosti.

Većina smještajnih kapaciteta nalazi se u navedenim JLS s tim da je najveća ponuda različitih vrsta smještaja u Otočcu koji ima 4 hotela, različite oblike privatnog smještaja, te gradi kamp odmorište. Također na ovom području se nalazi i izgrađena javna turistička infrastruktura kao

što su biciklističke staze, tematske staze, centar za posjetitelje Ivanina kuća bajke u Ogulinu. U Ogulinu se nalaze 3 hotela dok se u Josipdolu nalazi 1. U Generalskom stolu poznate su toplice Lešće koje su i prvi wellness hostel u Republici Hrvatskoj.

Na području LAG-a broj dolaza i noćenja je u stalnom porastu. Turisti su se u prosjeku zadržavali 1,31 dana što je također pokazatelj nedovoljne prepoznatljivosti i nedostatnosti postojećih sadržaja koji bi animirali turiste da produže svoj boravak.

U tu svrhu potrebno je razvijati različite oblike smještajnih kapaciteta, razvijati primarne, sekundarne i tercijarne atrakcije koje se trebaju vezati za postojeću prirodnu i kulturnu baštinu.

Potencijala ima i za razvoj lovnog, ribolovnog eko-etno, pustolovnog i avanturističkog turizma. LAG, radi svojih prirodnih, kulturno-povijesnih i tradicijskih osobitosti ima velik potencijal za razvoj, prvenstveno, selektivnih oblika turizma zasnovanih na održivom korištenju baštinske osnove kao i oblicima aktivne turističke ponude poput jahanja, biciklizma, veslanja i dr.

Jedna od prioritetnih aktivnosti LAG-a biti će prvenstveno razvoj prepoznatljivih poljoprivrednih i obrtničkih proizvoda u svrhu razvoja turističke ponude, kako bi se postigla najveća sinergija tih važnih gospodarskih sektora, osigurala diverzifikacija djelatnosti i ujednačen razvoj cjelokupnog prostora LAG-a i svih njegovih stanovnika.

1.2.4 TRŽIŠTE RADA

Radno sposobno stanovništvo LAG-a Frankopan u starosti od 15-64 godine, prema Popisu stanovnika iz 2011. godine čini 26968 osoba što predstavlja 63,65% ukupnog broja stanovnika. Ekonomski aktivno stanovništvo (zaposleni ili traže posao) u LAG-u Frankopan u starosti od 15-64 godine, prema Popisu stanovnika iz 2011. godine, čini 15.700 osoba što predstavlja 37,06% ukupnog broja stanovnika. Ekonomski aktivnih žena ima 6.589 ili 41,97% dok je muškaraca 9111 ili 58,03%.

Slika 4. Stanovništvo u LAG-u sa srednjoškolskom ili višom/visokom stručnom spremom

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2016.

Zaposlene na području LAG-a Frankopan, u starosti od 15-64 godine, prema Popisu stanovnika iz 2011. godine, čini 12477 osoba što predstavlja 29,45% ukupnog broja stanovnika. Zaposlenih žena ima 5028 ili 40,30% dok je muškaraca 7.449 ili 59,70%. Najviše ekonomski aktivnog stanovništva prisutno je na području gradova Ogulin i Otočac.

Noviji podaci o zaposlenima u subjektima na području LAG-a mogu se promatrati putem podataka HZMO-a. U siječnju 2016. u subjektima na području LAG-a Frankopan bile su zaposlene 7812 osobe. Razvidno je kako se 78,02% zaposlenih nalazi u gospodarskim subjektima – pravnim osobama. Stanje zaposlenosti promatrano u razdoblju 2013. i 2014. u pravnim osobama na području LAG-a jasnije prikazuje zaposlenost prema sektorima. Sukladno prethodno navedenom i zaposlenost je najveća u sektoru prerađivačke industrije, zatim trgovine te građevinarstvu.

Velika prednost LAG-a Frankopan je činjenica da se povećava udio obrazovanih osoba, što se vidi usporednom stanovništvu iz 2001. i 2011. godine. To je populacija koja predstavlja veliki razvojni potencijal, jer bez obrazovanog stanovništva ne mogu se razvijati djelatnosti bazirane na znanju i vještinama.

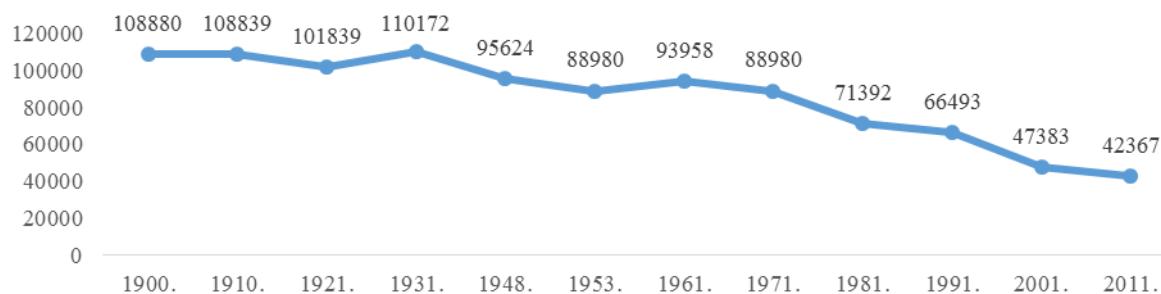
No također, u razdoblju 2006. do 2013. vidljivi su problemi vezani uz nedostatak radnih mesta na području LAG-a. Prosječna stopa nezaposlenosti je standardni pokazatelj za identificiranje područja sa značajnim razvojnim problemima. Prosječna stopa nezaposlenosti ima na području LAG-a tendenciju pada u odnosu na nacionalni prosjek.

Prema podacima HZZ-a u listopadu 2015. na području LAG-a Frankopan je bilo 3.594 nezaposlenih osoba. Broj nezaposlenih žena (55,06%) i muškaraca (44,94%) na području LAG-a je podjednak. Nezaposlenih mladih do 29 godina bilo je 1064 ili 29,60%, što je mnogo.

Obrazovna struktura nezaposlenih je loša posebno ako se promatraju najosjetljivije skupine društva – žene i mladi. Obrazovna struktura nezaposlenih žena ukazuje da ih najviše ima sa završenom osnovnom školom ili nižim stupnjem obrazovanja (650 osobe, 33,84%) i srednju školu (1137 osoba, 57,45%) što ukazuje na usmjeravanje aktivnosti LAG-a prema zapošljavanju i samozapošljavanju upravo ove ciljane skupine. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih do 29 godina je također loša, čak 771 ili 72,46% osobe ima završenu srednješkolsko obrazovanje, a niži stupanj obrazovanja imaju 122 osobe ili 11,47% mladih. Loša obrazovna struktura predstavlja ograničavajući razvojni problem i za društvo, ali i za pojedinca te je potrebno razvijati kvalitetne mjera i aktivnosti sa organiziranim programima i sadržajima cjeloživotnog obrazovanja za nezaposleno stanovništvo na području LAG-a.

1.3 DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-A

2001. godine LAG Frankopan imao je 47383 stanovnika, odnosno 1,07% stanovništva RH, dok se 2011. broj stanovnika smanjio za 5016 osoba (-10,59% u odnosu na 2001.). U 2011. na području LAG-a živjelo je 42367 stanovnika (0,99% stanovnika RH) odnosno 25,28% stanovnika KŽ i 19,20% stanovnika LSŽ. LAG karakterizira značajna depopulacija, pa se uz broj stanovnika, u razdoblju između 2 popisa značajno smanjio i broj kućanstava, za 1.043 odnosno -6,28%. Gustoća stanovnika na području LAG-a u razdoblju od 2001. do 2011. iznosi -10,53%, smanjenje potvrđuje izraženu depopulaciju ali i veliku ruralnost prostora. Gustoća stanovnika LAG-a 69,11% manja je od prosjeka RH te 39,4% manja od županijskog prosjeka

Slika 5. Stanovništvo na području LAG-a od 1900.-te do 2011. (Izvor: DZS)

Stanovništvo na području LAG-a Frankopan i demografski razvoj ovog područja može se pratiti od 1857. godine. Ovi pokazatelji imali su prilično ujednačena i uzlazna kretanja sve do tridesetih godina prošlog stoljeća. Naselja LAG-a najveće padove u populaciji su doživjela početkom intenzivnog gospodarskog i društvenog razvoja 70-tih i 80-tih godina na području RH, ali i doba velikih ekonomskih migracija u druge europske i prekomorske zemlje. Drugi veliki pad stanovništva je bio nakon Domovinskog rata. Može se zaključiti da je II. svjetskog rata pad populacije je konstantan.

Razina interesa za tako dugo proteklo razdoblje može imati samo statističko značenje, dok će u kreiranju sadašnjeg razvoja trebati uvažavati demografske činjenice u proteklih više od pola stoljeća. Događanja na razini LAG-a Frankopan mogu se, i trebaju, uspoređivati s regionalnim demografskim pokazateljima na razini središnje hrvatske i cijele države, odnosno kao potvrda nacionalnog i regionalnog trenda smanjenja broja stanovnika. LAG Frankopan u ovom okruženju može se definirati kao područje zahvaćeno procesom "prirodne depopulacije", tako i u sve bržem rastu demografskog starenja stanovništva.

Najbolji pokazatelji demografskog stanja na području LAG-a su prosječna starost stanovnika, index starenja, prirodni prirast i vitalni index. **Prosječni index starenja stanovnika LAG-a Frankopan iznosi 173,1%**, što je značajno iznad državnog prosjeka (115,0%). Prosječna starost stanovnika LAG-a je **45,65 godina** što je starije od prosjeka Republike Hrvatske (41,7 godina). Najmlađe stanovništvo nalazi se na području grada Ogulina (42,6 godina), a najstarije na području Saborskog (51,8 godina). **Prosječni vitalni indeks na području LAG-a je 42,41, a prosječni prirodni prirast stanovništva je -38,4.**

Obrazovna struktura stanovnika odražava starosnu sliku jer se na području LAG-a u ukupnom stanovništvu starijem od 10 godina nalazi 743 odnosno 2,98% ukupnog broja stanovnika. Prema Popisu stanovnika iz 2011. **opća obrazovna struktura stanovnika starijih od 15 godina nije zadovoljavajuća** (35757 stanovnika) na području LAG-a jer 1772 (4,96%) stanovnika bez škole i s nezavršenom osnovnom školom, 9484 (26,52%) ima završenu samo osnovnu školu, 17916 (50,1%) osoba ima završenu srednju školu dok samo 3250 (9,09%) stanovnik ima završeno više i visoko obrazovanje. O obrazovnom potencijalu u razvojnem kontekstu u 21.st. važan podatak je i ICT pismenost stanovnika starijih od 10 godina. Tako se na području LAG-a Frankopan od 38795 stanovnika starijih od 10 godina njih samo 17101 (44,08%) koristi internetom, te njih 15219 (39,23%) električnom poštom, što je iznimno važno u planiranju jačanja ljudskih resursa LAG-a jer suvremeni ruralni razvoj podrazumijeva minimalno informatičko znanja (npr. potrebno za korištenje AGRONET sustava).

Razvijenost **civilnog društva** se, između ostaloga mjeri i brojem organizacija civilnog društva koje aktivno djeluju na nekom području. Na LAG području je registrirano 541 udruga od kojih najviše u područjima sporta (121), kulture i umjetnosti (66) i gospodarstva (53) te raznih drugih djelatnosti. Stanovnici LAG-a Frankopan pokazuju širok spektar interesa od vatrogasnih udruženja, lokalne organizacije Crvenog križa i vjerskih humanitarnih udruženja, do organizacija za djecu i mlade, sportsko – rekreativnih udruženja, pa do specijaliziranih udruženja koje brinu o okolišu, razvijaju ruralni turizam ili djeluju u gospodarskom okruženju kao poljoprivredne organizacije. Veliki broj udruženja s područja LAG-a Frankopan sufinancira se iz proračuna jedinica lokalne samouprave, svojim aktivnostima nastoje zadovoljiti potrebe vlastitog članstva, korisnika iz djelokruga njihovih djelatnosti, a jedan dio udruženja zadovoljava i neke vitalne društvene i socijalne potrebe stanovništva.

2. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA LAG-A, UKLJUČUĆI SWOT ANALIZU

2.1 IDENTIFIKACIJA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA LAG-A

Cijeli ruralni prostor LAG-a karakteriziraju niže stope zaposlenosti i ekonomskog rasta što za posljedicu ima kontinuiranu depopulaciju ruralnog područja te migraciju stanovnika prema razvijenijim središtima (Rijeka, Zagreb). Lokalni razvojni dionici tijekom konzultacijskih procesa posebno su istaknuli probleme slabe povezanosti nerazvijenih ruralnih područja s lokalnim i regionalnim centrima, nedovoljnu kvalitetu i izgrađenost postojeće komunalne i prometne infrastrukture koja još uvijek ne omogućava potrebne uvjete za održivi razvoj ruralnih područja i kvalitetu života na tom području. Priključenost stanovništva na sustave javne odvodnje u ruralnim područjima je nedovoljna. Rubni dijelovi pojedinih JLS-ova imaju

najmanji postotak izgrađenosti i/ili priključenosti komunalne infrastrukture, što je posljedica tehničke i finansijske zahtjevnosti takvih projekata, ali i slabog finansijskog kapaciteta jedinica lokalne samouprave u ruralnim područjima. Pristup brzom i širokopojasnom internetu nedovoljan je i neujednačen na području LAG-a Frankopan što predstavlja značajan razvojni ograničavajući faktor, u današnje vrijeme. Iako je problem slabe informatičke pismenosti prisutan na području LAG-a i obuhvaća sve dobne skupine, pokazala se potreba za dodatnim informiranjem stanovnika u IKT-u. Organizacije civilnog društva definirale su upravo predloženo, uz niz ostalih mogućih aktivnosti, čime bi se dodatno utjecalo na porast razine kvalitete života. Jedan od problema civilnog sektora u nastojanju postizanja opisanog, izostanak je prostora. Kao jedan od prijedloga za rješavanje navedenog problema istaknuto je ponovno stavljanje u funkciju zapuštene društvene infrastrukture – područnih škola, vatrogasnih i društvenih domova, starih zgrada i sl. Dodatno, njihovim kvalitetnim opremanjem objedinila bi se ponuda i podigla razina iste u smjeru korištenja novih tehnologija. Naglašena potreba za brigom o socijalno osjetljivim skupinama u društvu, prvenstveno djeci i mladima, ženama, osobama s teškoćama te osobama treće životne dobi. Organiziranjem skrbi i brigom o predmetnim skupinama, te njihovim ponovnim uključivanjem u aktivnosti zajednice, osigurat će se oživljavanje ruralnog područja kroz ključne dionike – stanovnike. Jedna od potreba cijelokupnog stanovništva infrastruktura je potrebna za provedbu slobodnih aktivnosti. Uzimajući u obzir broj sportskih udruga i organizacija koje djeluju na području LAG-a, postojeći kapaciteti u sportu su u pojedinim segmentima nedostatni te se sportske aktivnosti realiziraju u neadekvatnim prostorima. U tom procesu treba postići ravnotežu u stvaranju preduvjeta za djecu, mlade, vrhunske sportaše, ali i za potrebe rekreacije stanovnika, jer su ovi preduvjeti značajan pokazatelj ukupne kvalitete života stanovnika LAG-a. Primjerice, izgradnjom fitness parkova, biciklističkih ili trekking staza i pripadajućih stajališta omogućilo bi se bavljenje sportom svim zainteresiranim dionicima. Prilikom osmišljavanja potencijalnih projekata, razumijeva se da izgradnja i obnova pješačkih i izgradnja biciklističkih staza nije finansijski i ekonomski isplativa obzirom da ne generira nikakve prihode. No, projektom se generiraju velike društvene koristi koje obuhvaćaju porast stupnja sigurnosti stanovništva u prometu, omogućavanje neometanog kretanja za osobe s teškoćama, oblikovanje vizure naselja kao područja koje se vodi premisom zaštite okoliša, stvaranje uvjeta za bavljenje biciklizmom te proširenje ponude i mogućnosti provođenja slobodnog vremena. Dodatne moguće aktivnosti na području LAG-a su izgradnja i opremanje infrastrukture za djecu s teškoćama, kako bi se i ovoj skupini socijalno osjetljivih stanovnika omogućio kvalitetan način života. Konačno, stanje osnovnih objekata, društvene i fizičke infrastrukture u ruralnim područjima je nedovoljno da podupre potrebe ruralnih sredina i ukoliko se ne poboljša bit će i dalje čimbenik u napuštanju ruralnih sredina i nedostatka socijalne uključenosti.

Ključni gospodarski sektori – poljoprivreda i drvnoprerađivačka industrija

Poljoprivrednu proizvodnju karakterizira ekstezivan uzgoj, s obzirom na klimatske i pedološke uvjete dok s druge strane drvnoprerađivačka industrija ima veliki potencijal u korištenju velikih šumskih površina na području LAG-a Frankopan. No, obje gospodarske grane zahtjevaju rekonstrukciju i ulaganja u modernizaciju i nove tehnologije kako bi mogle na održiv i ekološki prihvatljiv način konkurirati tržištu. Tijekom provedenih radionica naglašena je potreba za definiranom suradnjom sa različitim dionicima poput istraživača, poduzetnika, nevladinih organizacija kako bi lakše razvili nove proizvode za tržište. Suradnjom će se osigurati razmjena znanja i informacija o inovacijskim tehnologijama i procesima proizvodnje i prerade s kojima proizvođači nisu upoznati, te u praksi osigurati veća produktivnost, ekomska isplativost, održivost i učinkovitost resursa u sektoru poljoprivrede i drvnoprerađivačke industrije. Privatni sektor koji djeluje na području LAG-a relativno je tehnološki slab zbog malog obujma i niskog ulaganja u inovacije. S obzirom na trenutno nisku razinu inovacija, nedostatak formalnog obrazovanja i znanja o inovativnim

praksama i procesima, posebna pozornost u programiranju je usmjerena na rješavanje ovog problema na odgovarajući način, kako kroz tipove operacija koje direktno potiču inovacije i ostale operacije koje mogu biti inovativne. Smanjenje troškova poljoprivredne proizvodnje/prerade hrane, te prerade drva rezultirat će poboljšanjem kvalitete i sigurnosti proizvoda što će doprinijeti konkurentnost te će imati pozitivan utjecaj na prihode u gospodarstvu.

Na području LAG-a Frankopan nalazi se 2837 poljoprivrednih gospodarstava, a od toga je 98,55% OPG-a koje karakterizira mali broj članova (44,24% nema članova a 34,94% OPG ima samo jednog člana), starost nositelja (37,44% nositelja PG starije je od 65 godina), te slaba obrazovna struktura (1,66% nositelja OPG ima fakultet, 2,36% višu školu, 31,97% srednju školu, 25,8% osnovnu školu, 9,55% nezavršenu osnovnu školu, za 29,11% nema podataka). Također, usitnjenošć poljoprivrednih parcela karakteristika je za poljoprivredna gospodarstva na području LAG-a (19,57% PG ima ukupne polje površine manje od 3 ha).

Najveće površine zauzimaju kulture koje se ne obrađuju i one čine 45,91% poljoprivrednih površina, a kad se tome pribroje i ugari, onda na polj. površine koje su ekstenzivne proizvodnje otpada 50,12%. Najzastupljenija ratarska kultura je kukuruz i lucerna. Izuzetak je područje grada Otočca gdje od ratarskih kultura prevladavaju druge žitarice. Malo je površina pod ekološkom proizvodnjom pa tako na 5 najzastupljenijih kultura, za koje PG-i dobivaju poljoprivredne poticaje, otpada 4,11% površina pod prijelaznim ekološkim praksama i ekološkim praksama. Na području LAG-a gotovo je zamrla zadružna proizvodnja i općenito udruživanje proizvođača, primjećuje se niža razina suradnje između poljoprivrednika, istraživačkog i prehrambenog sektora s ograničenim kontaktima između njih, što je u posljednjih nekoliko godina rezultiralo smanjenjem dostupnosti i primjene inovacija, kao i nedostatkom interesa u razvoju inovacijskih projekata.

Tijekom radionica se naglasilo kako je potrebno kreirati infrastrukturnu i institucionalnu podršku za pokretanje i daljnji razvoj zadruga. Područje LAG-a ima izuzetne gastronomskie potencijale, čemu govore u prilog i brojne manifestacije posvećene upravo prehrambenim proizvodima i preradevinama (npr. Dani Ogulinskog zelja). Potencijal je, dakle, vrlo velik, no sektor lokalne prehrambene proizvodnje, i s njim povezani kratki lanci opskrbe, još uvijek nailaze na mnogobrojne prepreke, protuslovlja, pa čak i predrasude. Smanjenje troškova poljoprivredne proizvodnje/prerade hrane rezultirat će poboljšanjem kvalitete i sigurnosti hrane što će doprinijeti konkurentnost te će imati pozitivan utjecaj na prihode u gospodarstvu. Potpora za restrukturiranje i modernizaciju tih sektora mora također osigurati pozitivan utjecaj na okoliš ulaganjima u zelene tehnologije i prakse te racionalno korištenje gnojiva i pesticida. Daljnji razvoj treba se temeljiti na obnovi, očuvanju i poboljšanju biološke raznolikosti i visoke prirodne vrijednosti poljoprivrednog zemljišta (više od 40% područja LAG-a je u mreži NATURA 2000) promicanjem okolišno učinkovitog sustava s naglaskom na organski uzgoj i prateće poljoprivredne proizvodnje u područjima koja se suočavaju s prirodnih i drugim ograničenjima. Sektor lokalne prehrambene proizvodnje izuzetno je značajan jer njegov razvoj razvija brojne gospodarske, okolišne i društvene koristi – osigurava poljoprivrednicima veći udio dodane vrijednosti u cijeni njihovih proizvoda, osnažuje lokalno gospodarstvo, smanjuje emisiju stakleničkih plinova nastalu prijevozom hrane, razvija sustav sigurnosti prehrambenih proizvoda proizvedenih na seoskim domaćinstvima, stanovnicima s nižim primanjima osigurava pristup kvalitetnoj i zdravoj prehrani i sl.

Neproizvodna ulaganja – održiv način korištenja vrijedne razvojne resursne osnove

Tijekom izrade strategije velik značaj je dan na razvoj diverzifikacije djelatnosti i izvora dohodka na PG-ima, s naglaskom na razvoj neproizvodnih ulaganja i to prvenstveno radi visoke prirodne vrijednosti područja. Neproizvodna ulaganja obuhvaćaju ulaganja kojima se ne ostvaruje bitan povrat, dohodak ili prihod i koja ne vode do znatnog povećanja vrijednosti poljoprivrednog gospodarstva određenog korisnika, ali imaju povoljan učinak na okoliš.

Naime, neproizvodna ulaganja, kako se isticalo na radionicama javnog, civilnog i privatnog sektora, trebala bi svojom komplementarnom ulogom doprinijeti ispunjenju agroekoloških ciljeva ili obveza, koje je moguće preuzeti u okviru povećanja ekološke vrijednosti zaštićenih područja. Neproizvodna ulaganja mogu imati različite oblike, od obnove obilježja krajobraza kao što su tradicionalne ograde, močvare i živice do uvođenja i/ili obnavljanja nekog aspekta određenog staništa ili krajobraza kao što je obnova vriština, travnjaka bogatih vrstama ili travnatih rubova bogate flore. Neproizvodna ulaganja će, kako je istaknuto od strane lokalnih razvojnih dionika, doprinijeti tomu da se postigne održiva uporaba poljoprivrednih zemljišta, i to povećanjem ekološke vrijednosti zaštićenih područja ili doprinošenjem ispunjenju agroekoloških obveza. Područje LAG-a Frankopan još uvijek je nedovoljno prepoznatljivo u okruženju. Posebnost ruralnog područja ne proizlazi samo iz krajobraza, već i iz tradicionalnog načina života te stoga propadanje ruralnih područja osiromašuje kulturno bogatstvo LAG-a. Prerastanje u tržišno spremne atrakcije traži sustavan pristup kojim bi se trebalo definirati nekoliko modela revitalizacije, ovisno o specifičnosti pojedine sredine. Tematizacija, utemeljena na povijesnom razvoju i vezama s okolnim prostorom, pritom je nužna kako bi se izbjegla uniformiranost u prezentaciji i predstavljanju svih mogućnosti i potencijala. Kulturno-povijesna baština LAG-a Frankopan nedvojbeno je bogata, no uglavnom je riječ o atrakcijama tercijarnog karaktera. Malo bi ih moglo biti posebno interesantno posjetiteljima, osim uskog segmenta onih koje specifično zanima sakralna baština ili onih na vjerskim putovanjima. Atraktivnost pojedinih građevina (utvrda Tržangrad - iznad današnjeg Modruša, Frankopanski kaštel u Ogulinu; Stari grad Bosiljevo) može se povećati uvezivanjem u tematski interier te zanimljivom, maštovitom interpretacijom u smislu definiranja tematskih parkova, edukativnih puteva i sl. Veći dio infrastrukture kulturne baštine nije stavljen u funkciju iako je započeo razvoj turizma zasnovanog na prvenstveno tradicijskoj te kulturno-povijesnoj baštini, ali to je još uvijek pojedinačna inicijativa entuzijasta nego sustavan razvoj. Valorizacija, a posebno promocija vrijedne prirodne baštine, je nedostatna. Područje LAG-a obiluje šumama pa je na radionicama istaknuta potreba razvoja šumske rekreacijske infrastrukture. Učinkoviti utjecaj i korištenje okoliša doprinositi će i aktivnosti poljoprivrednih gospodarstava, kroz primjenu obnovljivih izvora energije. Obnovljivi izvori mogu biti i ekonomski konkurentni u pojedinim slučajevima, te zbog svojih osobitosti i različitih čimbenika koji određuju mogućnosti i načine njihova korištenja zahtijevaju multidisciplinarni pristup i pravovremenu edukaciju o mogućnostima primjene istoga. Dodatnu mogućnost stvara i pokrivenost šumskih površina na području LAG-a. Značajan potencijal za proizvodnju šumske biomase nalazi su u privatnim šumama u kojima se uglavnom proizvodi ogrjevno drvo. Zbog sve veće potražnje za drvom potrebno je povećati produktivnost prerade drva na troškovno i okolišno održiv i učinkovit način.

2.2 SWOT ANALIZA PODRUČJA LAG-A FRANKOPAN

SWOT analiza predstavlja sažetu kvalitativnu ocjenu (analitička metoda) razvojnih mogućnosti i ograničenja LAG-a Frankopan. Snaga LAG-a Frankopan interni su prostori, resursi i sposobnosti na koje se LAG može osloniti ili ih koristiti u svom dalnjem razvoju, te koje imaju najveće mogućnosti za uspjeh, a daju mu komparativnu prednost pred drugim LAG područjima unutar okvira razvojnih prilika koje treba iskoristiti, dok interne slabosti ukazuju na ograničavajuće faktore unutar samog LAG-a koje mora riješiti svojim snagama koristeći prilike koje mu se pružaju, ali i paziti na prijetnje koje mogu ugroziti razvojne planove i projekte te se pripremiti za njih i uvažavati ih, jer su izvan njegova obuhvata djelovanja, ali utječu na sve aktivnosti, a time i ostvarenje ciljeva i vizije. SWOT analizu izradilo je lokalno partnerstvo, temeljem nalaza osnovne analize stanja u prostoru LAG-a, trendova, odnosno razvojnih pokazatelja, podataka prikupljenih iz literature i nadležnih institucija te kroz nekoliko savjetodavnih sastanka definiralo realne prednosti i slabosti, kao i prilike koje se pružaju za otklanjanje slabosti i jačanje prednosti, ali se i pripremilo na uvažavanje prijetnji koje mogu usporiti ostvarenje ciljeva. Metodološki se prvo izradivala

detaljna sektorska SWOT analiza prema glavnim razvojnim sektorima i to: geoprometni položaj, prirodni resursi i baština, kulturno-povijesno i tradicijsko nasljeđe, gospodarstvo, kvaliteta života zajednice i njezinih stanovnika te stanje infrastrukture. Prilikom definirana konačne SWOT analize koristilo se i drugim analitičkim metodama: PRIMO-F i PESTLE, a ujedno je provedeno i vrednovanje ulaznih podataka koji su bili i temelj za razvoj sustava indikatora provedbe LRS.

ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA	
SNAGE	SLABOSTI
Povoljan geo-prometni položaj LAG-a – poveznica sjevera i juga RH (autoceste A1 i A6, Zagreb-Rijeka-Split)	Područje krša nepovoljno za razvoj intenzivne poljoprivrede
Mogućnost povezivanja i prekogranične suradnje s RIBIH i R Slovenijom	Područje manje kvalitetnih poljoprivrednih tala
NATURA 2000 područje biološke raznolikosti – 95.918,52 ha (40,08% područja LAG-a)	Područje brdske i brdsko-planinske klime ograničava profitabilnu proizvodnju u poljoprivredi
Područje visoke krajobrazne vrijednosti	Nedovoljna potpora predškolskom odgoju i naobrazbi – dječji vrtići, privatne dadilje, igraonice
Područje značajne kulturne-povijesne baštine te ruralne baštine	Neravnomjerne mogućnosti za cjeloživotno obrazovanje u općinama LAG-a u odnosu na gradove Ogulin i Otočac
Različiti programi srednjoškolskog obrazovanja	Sve JLS nisu pokrivenе primarnom zdravstvenom zaštitom
Priprema se tehnička dokumentacija za izgradnju/rekonstrukciju sustava vodooskrbe i odvodnje na području više JLS	Nedostatna skrb za starije i nemoćne u odnosu na potrebe
Mogućnost uređenja sportskog aerodroma na području Otočca	Neravnomjerno raspoređeni objekti sportske infrastrukture na području LAG-a
Više poduzetničkih zona u kojima posluju subjekti malog gospodarstva	Nedovoljno razvijena materijalna osnova vatrogasne službe
Područje više zona posebne namjene koje također doprinose gospodarskom razvoju područja	Nezadovoljavajuća infrastruktura za zajedničke aktivnosti (različiti društveni domovi)
Mogućnosti cjeloživotnog učenja na području LAG-a	Premalo pripremljene tehničke dokumentacije za poboljšanje stanja društvene infrastrukture
Dobra gospodarska struktura – područje prerađivačke industrije, trgovine, građevinstva te djelatnosti smještaja i pružanja usluga spremanja i posluživanja hrane	Neuređene baze podataka o nerazvrstanim cestama i neriješeni imovinsko-pravni odnosi
Područje na kojem se mogu proizvoditi poljoprivredni proizvodi visoke dodane vrijednosti (ogulinsko zelje, lički krumpir, lička janjetina, sir škripavac)	Nedovoljna iskorištenost kulturno-povijesnih značajki
	Niska priključenost stanovnika LAG-a na sustav odvodnje
	Loše stanje sustava vodoopskrbe koji je potrebno unaprjeđivati

	Neuređen sustav gospodarenja otpadom
	Nerazvijen sustav širokopojasnog Interneta
	Značajne poljoprivredne i šumske površine su minski sumnjivi prostor ($8.044.399 m^2$ MSP poljoprivrednog zemljišta, odnosno $72.640,581 m^2$ šumskog zemljišta)
	Nedostatak finansijskih sredstava za očuvanje i zaštitu prirodne i kulturno-povijesne baštine
	Izoliranost pojedinih naselja predstavlja problem u uređenju naselja i planiranju prostora
	Prirodna baština je (naročito šume u privatnom vlasništvu) nedovoljno istražena i zaštićena
	Nedovoljna iskorištenost OIE i EE
	Nedovoljno ulaganja u modernizaciju i dodatno opremanje objekata društvene infrastrukture
	Nedovoljna prometna povezanost između naselja LAG-a (autobusne linije)
PRILIKE	PRIJETNJE
Razvoj posebnih oblika turizma- lovni, ribolovni, eko-etno, pustolovni i avanturistički	Smanjenje broja stanovnika LAG-a
Uvođenje obnovljivih izvora energije u kućanstva, javne objekte i gospodarske objekte	Stanovništvo disperzirano po udaljenim naseljima
Fondovi za razvoj infrastrukture, zaštitu okoliša i prirode / Program mreže NATURA 2000	Nedostatak zajedničkog pristupa korištenja kulturno-povijesne baštine
Uređenje šuma i šumskih putova kroz Program ruralnog razvoja	Ugroženost šuma
Uređenje nerazvrstanih cesta kroz alternativne izvore financiranja	Niska kvaliteta i izgrađenost prometne infrastrukture u željezničkom prometnom sistemu
Dodatni razvoj društvene infrastrukture u kombinaciji s turističko rekreativnim sadržajima	Ograničenost utjecaja JLS-a na dinamiku izgradnje sustava vodoopskrbe i odvodnje
Unaprijediti prepoznatljivost hrvatskog cijelog područja gradeći ga oko postojećih turističkih destinacija Ogulin, Slunj i Otočac	
Izgradnja vodovodne i kanalizacijske mreže kroz korištenje Programa ruralnog razvoja	
Potencijal ulaganja u OIE s naglaskom na termalne izvore, biomasu i solarnu energiju.	
Razminiranje poljoprivrednih površina iz sredstava Programa ruralnog razvoja	
GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA	
SNAGE	SLABOSTI

Zaštićeni proizvodi zemljopisnog podrijetla: ogulinsko zelje i lički krumpir	Cijeli prostor LAG-a spada u potpomognuta područja (62,96% - indeks razvijenosti)
Stopa nezaposlenosti ispod županijskog prosjeka	Pad broja isporučitelja mlijeka
Razvijena poljoprivredna zadruga Ogulin	Relativno nerazvijeno zadružno poduzetništvo – 16 zadruga
Velik broj PG-a – 2796	Rasparceliranost zemljišta
	Starost nositelja PG-a – više od 37,44% starije od 65 godina
	Neravnomjeran gospodarski razvoj
PRILIKE	PRIJETNJE
Pogodni uvjeti za razvoj voćarstva, stočarstva	Nizak udio prihoda od poljoprivrede u proračunima JLS
Fondovi EU na raspolaganju za proizvodnju, marketing i plasman sira, za povrćarstvo, voćarstvo i stočarstvo	Niski prinosi u ratarstvu
Udruživanje u proizvođačke grupe	Pad broja proizvođača mlijeka
Razvoj integrirane i ekološke poljoprivrede	Smanjenje broja dolazaka i noćenja u pojedinim dijelovima LAG-a
Daljnji razvoj poslovnih zona	Kašnjenje u objavi natječaja s nacionalne razine za finaciranje provedbe projekata u sektoru poljoprivrede i šumarstva

DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA

SNAGE	SLABOSTI
Velik broj udruga (541)	Nizak udio stanovništva sa visokim obrazovanjem
Manifestacije poznate na nacionalnoj razini (npr. Festival Bajke u Ogulinu)	Pad broja stanovnika
PRILIKE	PRIJETNJE
Ponuda dodatnih oblika obrazovanja	Koncentracija stanovništva u urbanim sredinama
Stjecanje konkretnih radnih vještina mladih kroz programe osposobljavanja	Starenje stanovništva
Programi za razvoj socijalne infrastrukture	

Tijekom procesa izrade SWOT analize, lokalno razvojno partnerstvo dodatno je zaključilo kako se u odnosu na dosadašnju LRS koja je izrađena za provedbu Mjere 202 IPARD programa nije puno promijenilo stanje u području te su potrebe ostale gotovo nepromijenjene. Definirana „niska razina razvoja“ i dalje je glavni problem koji ima negativan razvojni učinak. Uzroci niske razvojne razine su i dalje isti jer se trendovi depopulacije nisu promijenili. Područje konstatno karakterizira starenje i odumiranje stanovništva dok mlađa i obrazovana populacija odlazi u urbane sredine u Hrvatskoj, ali i sve više u inozemstvo. I dalje je prisutna niska stopa gospodarskog rasta, dapače, u većini JLS razvidan je pad indeksa razvijenosti. Gospodarski pad vidljiv je u svim sektorima kao i broj zaposlenih, a u porastu je broj nezaposlenih i to posebno mladih (29,60% nezaposleni mladih do 29 godina). LAG Frankopan i dalje ne koristi dovoljno svoje komparativne prednosti izuzev što se nešto više ulaže u razvoj turizma na području Otočca (Gacka dolina) i Slunja (Rastoke).

3. OPIS CILJEVA LRS TE INTEGRIRANOG I INOVATIVNOG KARAKTERA LRS UKLJUČUJUĆI JASNE I MJEMLJIVE POKAZATELJE ZA IZLAZNE POKAZATELJE ILI REZULTATE

3.1 VIZIJA, CILJEVI I PRIORITET RAZVOJA LAG-A FRANKOPAN

Vizija razvoja LAG-a Frankopan je sažeta i jasna zamisao o željenom i predviđljivom postignuću u razvoju područja. Zasniva se na rezultatima osnovne analize, SWOT/TOWS analize, razvojnih trendova u užem i širem krugu te idejama o budućnosti područja. Nakon detaljnog razmatranja potencijala i ograničenja razvoja područja, lokalno partnerstvo utvrdilo je kako se temelji razvojne vizije nisu promjenili u odnosu na prošlu LRS, prvenstveno iz razloga što LAG nije imao mogućnosti implementacije projekata ali ni mogućnosti općeg razvojnog okruženja nisu bile velike. Slijedom navedenog, razvojna vizija i dalje će se temeljiti na razvoju identiteta područja korištenjem korištenjem komparativnih prednosti s većim naglaskom na razvoj ljudskih resursa. Vizija, koja daje smjernice za kreiranje općih i specifičnih ciljeva LRS temelji se na već determiniranim komparativnim značajkama područja:

- ✓ Brdsko-planinsko područje ispresjecano krškim rijekama s najvećim speleološkim sustavima u Republici Hrvatskoj - čuvana i zaštićena visoko vrijedna prirodna baština poznata na međunarodnoj razini;
- ✓ Kulturno-povijesna baština nacionalnog i međunarodnog značaja, tradicijska baština.

Uloga LRS i LAG-a kao potporne organizacije razvoju i implementaciji razvojnih smjernica i dalje se zasniva na očuvanju i razvoju socijalnog kapitala s naglaskom na razvoj partnerstva između javnog, privatnog i civilnog sektora temeljena na načelima što brže implementacije CLLD pristupa lokalnom razvoju te uspostavi mreža potpornih institucija/organizacija u svrhu njihova sinergijskog djelovanja, zatim na jačanju gospodarskih razvojnih mogućnosti područja i to prvenstveno razvoja poljoprivrednog i šumarskog sektora te jačanja poduzetničkih inicijativa u svim razvojnim sektorima u svrhu održivog razvoja područja diverzifikacijom djelatnosti i stvaranjem održivih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, malog poduzetništva i obrtništva, a sve u svrhu osiguranja povećanja kvalitete života lokalnih stanovnika i zadržavanja mlađe populacije, odnosno opstanka stanovištva na području.

Prostor LAG-a Frankopan jedinstven je u Hrvatskoj, kako po svojim prirodnim značajkama, posebno kršu, tako i kulturno-povijesnoj ulozi u razvoju nacionalnog identiteta. Novi identitet se mora stvoriti na kvalitetama područja koje pruža. Vizija razvoja područja jasno ukazuje na prirodnu komparativnu prepoznatljivost, ali ukazuje i na činjenicu kako se lokalno stanovništvo uvijek oslanjalo na vlastite resurse, što mu je pomoglo u opstanku na ovim prostorima, često na razmeđi civilizacija i kultura. Vizija LAG-a Frankopan najbolje opisuje razvojne mogućnosti prostora te, zaključeno, ostaje nepromijenjena:

Područje stoljetne povijesti, očuvane prirode i bogatstva krškog podzemlja, suradnje cjelokupne zajednice, razvijenog malog i srednjeg gospodarstva s ponudom tradicijskih proizvoda našeg kraja.

Temeljem analize trenutnog stanja kao i dosadašnje provedbe LRS u okviru Mjere 202 IPARD programa, LAG Frankopan i dalje ostaje pri dvije glavne razvojne teme, odnosno **Opće ciljeve: revitalizacija zajednice i progresivni diverzificirani rast ruralnog gospodarstva**, jer je lokalno partnerstvo pri izradi prošle LRS ste definiralo kao krovne razvojne smjernice na koje će se fokusirati i nakon 2014.-te. Opći cilj djelovanja LAG-a, zaključeno, ostaje jednak: podržati održivi razvoj lokalne zajednice i inicijative u LAG području poticanjem među-sektorske suradnje i integriranog pristupa revitalizaciji zajednice i jačanju ruralnog gospodarstva. Također, nastavno na navedeno, LAG Frankopan nastavlja s glavnim temama koje su temelj za definiranje strateških razvojnih ciljeva:

- Izgradnja identiteta LAG-a;

- Međusektorsko povezivanje za razvoj područja;
- Zaštita, revitalizacija i održivo korištenje kulturno-povijesne i prirodne baštine;
- Razvoj poljoprivrede, ruralnog gospodarstva i turizma;
- Cjeloživotno učenje;
- Opći razvoj kvalitete života u zajednici.

Temeljem definiranih razvojnih smjernica i vizije, lokalno partnerstvo i šira zajednica s kojom su provedene detaljne konzultacije, pristupili su definiranju strateških ciljeva. Osmišljavanje strateških razvojnih ciljeva vodilo se i usklađenosti s prioritetima (time i fokus područjima) **Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.⁶**:

1. poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima (razvoj baza podataka u ruralnim područjima; jačanje veza između poljoprivrede, šumarstva i znanstvenog sektora) (*op.a. kojem LRS direktno doprinosi samim djelovanjem ureda LAG-a putem provedbe aktivnosti podmjera 19.3 i 19.4*)
2. jačanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede, promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija te davanje potpore održivom upravljanju šumama;
3. promicanje organizacije prehrambenog lanca, dobrobiti životinja i upravljanja rizicima u poljoprivrednom sektoru;
4. obnavljanje, očuvanje i jačanje poljoprivrednih i šumske ekosustava (bioraznolikost, voda, tlo);
5. promicanje učinkovitog korištenja resursa (vode i energije) i davanje potpore prelasku na gospodarstvo s niskom emisijom ugljika (koristenjem obnovljive energije, smanjenjem emisija stakleničkih plinova, očuvanjem i pohranjivanjem ugljika);
6. promicanje društvene uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj (jednostavnije otvaranje radnih mesta, promicanje lokalnog razvoja, pojačana dostupnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija),

a doprinosom kojima se direktno ostvaruju razvojni ciljevi **Zajedničke poljoprivredne politike Hrvatske⁷ i Europske unije do 2020:**

- podizanje razine konkurenčnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora,
- poboljšanje tržišnih mehanizama za prodaju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda,
- održivo upravljanje prirodnim resursima,
- okolišno prihvatljiva poljoprivreda,
- uravnoteženi prostorni razvoj ruralnih područja uz unapređenje života u lokalnoj zajednici, uključujući stvaranje i zadržavanje radnih mesta, i
- osiguranje stabilnog dohotka poljoprivrednika.

Pri planiranju mjera odnosno aktivnosti i tipova operacija za njihovu provedbu a time i postizanje razvojnih ciljeva LRS, LAG se prvenstveno vodio maksimalnim doprinosom definiranih **ciljeva primjene LEADER pristupa u RH u razdoblju 2014. - 2020.⁸**:

1. promicanje ruralnog razvoja putem lokalnih inicijativa i partnerstva;
2. unapređenje i promicanje politike ruralnog razvoja;
3. podizanje svijesti o pristupu odozdo prema gore i važnosti definiranja lokalne strategije razvoja;
4. povećanje razine edukacije i informiranosti ruralnog stanovništva;
5. poboljšanje ruralnih životnih i radnih uvjeta, uključujući i dobrobit;
6. stvaranje novih, održivih mogućnosti zarade;
7. očuvanje i stvaranje novih radnih mesta;
8. diversifikacija gospodarskih aktivnosti.

⁶ Izvor: Program ruralnog razvoja 2014.-2020.

⁷ Izvor: Zakon o poljoprivredi (NN118/18, 42/20, 127/20)

⁸ Izvor Program ruralnog razvoja 2014.-2020.

Pri planiranju aktivnosti/tipova operacija za provedbu LRS a time i dostizanja vizije, pri kreiranju razvojnih ciljeva LAG se prvenstveno vodio implementacijom načela LEADER-a/CLLD-a za razdoblje 2014.-2020. koje je prioritetno usmjereno na inovacije, zaštitu okoliša i smanjenje utjecaja na klimatske promjene te na postizanje planiranih rezultata koji donose trajne i vidljive promjene. Načela kojima se u pripremi i planiranju provedbe lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom vodio LAG Frankopan su temeljena na osnovnim načelima CLLD-a: razvoj utemeljem na definiranim značajkama, potrebama i mogućnostima LAG-a; LRS je u potpunosti izrađena prema stvarno iskazanim potrebama lokalnih razvojnih dionika implementacijom pristupa odozdo prema gore; u postupku izrade posebna pažnja je posvećena jačanju javno-privatnog partnerstva odnosno integraciji LAG-a kao nositelja razvoja lokalnog područja, te razvoju i defniranju inovativnog, integriranog i multisektorskog pristupa lokalnom razvoju, umrežavanju i suradnji te načinu decentralizirane isporuke projekata odabiranih od samog LAG-a (temeljno, 08. načelo CLLD-a)

Očekivani učinci općih ciljeva moraju biti jasno (mjerljivo) usmjereni ostvarivanju razvojne vizije područja no, prvenstveno, moraju doprinositi komplementarnosti s razvojnim ciljevima Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. za čiju realizaciju je i namijenjena ova LRS, koja u suštini, predstavlja projektni prijedlog za višegodišnje financiranje implementacije CLLD-a iz Mjere 19, Programa ruralnog razvoja do 2020.-te godine. Dakle, definiranu viziju i ciljeve LAG Frankopan postići će implementacijom prioritetnih mjera odnosno aktivnosti s pripadajućim tipovima operacija usmjerenim sustavu provedbe temeljem 8. načela CLLD-a (decentralizirana provedba lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom). Vodeći se svim navedenim smjernicama, LAG Frankopan, metodom „*odozdo prema gore*“, definirao je prioritetne tipove operacija i mјere koji su doveli do defniranja strateških (specifičnih) ciljeva, shematski sažeto prikazano:

Prioritetni tipovi operacija (TO) 2014.-2020., za realizaciju mјera kojima se ostvaruju strateški ciljevi	Prioritetne Mjere (M)/Ativnosti 2014.-2020. za ostvarenje strateških ciljeva	Strateški ciljevi (SC) LAG-a u 2014.-2020.
TO 1.1.4 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	M1.1 Potpora razvoju održive poljoprivrede na području LAG-a	SC1 Povećanje održive poljoprivrede i šumarstva poticanjem modernizacije i stvaranja proizvoda s dodanom vrijednosti u svrhu jačanja identiteta LAG-a
TO 2.2.1 Razvoj opće društvene infrastrukture u svrhu podizanja kvalitete života stanovnika LAG-a	M 2.2 Potpora razvoju održivog korištenja prirodne i društvene resursne razvojne osnove	SC 2 Razvoj očuvanja i održivog korištenja razvojne resursne osnove u svrhu diverzifikacije gospodarstva i povećanja kvalitete života na području LAG-a
TO 3.1.1 Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a TO 3.1.2 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije	M 3.1 Implementacija CLLD pristupa lokalnom razvoju te razvoju suradnje i umrežavanju lokalnih razvojnih dionika unutar i izvan područja LAG-a	SC 3 Jačanje upravljanja lokalnim razvojem vođenim lokalnom zajednicom (CLLD)

**3.2 CILJEVI, MJERE I TIPOVI OPERACIJA LRS ZA PODRUČJE LAG-A
TEMELJENI NA MOGUĆNOSTIMA PRR 2014. – 2020.**

Strateški cilj 1⁹	Povećanje održive poljoprivrede i šumarstva poticanjem modernizacije i stvaranja proizvoda s dodanom vrijednosti u svrhu jačanja identiteta LAG-a					
Obrazloženje cilja						
<p>Kao glavni razvojni problemi na području LAG-a Frankopan ističu se stagnacija gospodarstva, depopulacija, nezaposlenost (posebice mladih, 29,60%), starost stanovništva, neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada, te nedovoljna usmjerenost gospodarstva na razvoj gospodarskih grana za koje postoje prirodne predispozicije, dok s druge strane gospodarstvenici nisu u mogućnosti ulagati u nove tehnologije kako bi bili konkurentni na tržištu. Prilika u dalnjem gospodarskom razvoju LAG područja ogleda se u povoljnem geostrateškom položaju i raznolikih prirodnih obilježja, poglavito u segmentu poljoprivrede. Najveći dio područja LAG-a Frankopan je krško brdsko područje sa izraženom kontinentalnom klimom, što ograničava i poskupljuje poljoprivrednu proizvodnju, te ujedno objašnjava što najveće površine zauzimaju kulture koje se ne obrađuju: livade, krški pašnjaci i trava i travolika paša, čineći 45,91% poljoprivrednih površina. Izuzetak su poljoprivredne površine Otočca i Ogulina na kojima se užgajaju žitarice, odnosno lički krumpir i ogulinski kupus koji imaju veliki razvojni potencijal s obzirom da su zaštićeni oznakom izvornosti i oznakom zemljopisnog podrijetla. Zbog ekstenzivnih uzgojnih uvjeta, prevladava uzgoj ovaca. Prelazak na tržišno orijentiranu proizvodnju doprinijet će gospodarskoj održivosti posebno uvođenjem metoda i tehnologija koje će doprinjeti očuvanju resursne razvojne osnove i smanjenju utjecaja klimatskih promjena.</p>						
Očekivani rezultati, 2025.						
<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje broja projekata sufinanciranih iz fondova EU (EPFRR kroz PRR 2014.-2020.) za 56 projekta • Razvoj 56 malih poljoprivrednih gospodarstva 						
Predviđena finansijska alokacija do 2025.	<p>➤ 60,36% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (840.911,65 EUR)</p> <p>Ukupno SC1: 45,99% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.828.505,85 (100%)</p>					
Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (<i>result indicators</i>), CMES/CMEF, 2025.						
Ukupna isplaćena sredstva (EUR) iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (javni rashodi)	Ukupan broj sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020	Broj kreiranih radnih mesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020				
840.911,65	56	0				
Izvor informacija	Izvješća APPRRR i LAG-a Frankopan					
Prioritetne mjere (aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima PRR 2014.-2020.						
Broj i naziv prioritetne	Sukladnost s Mjerom PRR	Broj i naziv tipa operacije za provedbu Mjere	Sukladnost s tipom operacije iz PRR			

⁹ Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu LEADER/CLLD u okviru Programa ruralnog razvoja za razdoblje 2014.-2020., Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksima br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog realokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

Mjere (aktivnosti)								
M1.1 Potpora razvoju održive poljoprivrede na području LAG-a	6	TO 1.1.4 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	6.3.1					
Doprinos prioritetima i fokus područjima PRR			2					
			2A					
Prioritetna Mjera (aktivnost) 1.1	Potpora razvoju održive poljoprivrede na području LAG-a							
Obrazloženje Mjere (aktivnosti)								
<p>Putem ove Mjere i pratećih tipova operacija za njezinu provedbu LAG će sufinancirati ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju kako bi se poboljšala ukupna učinkovitost i održivost poljoprivrednih gospodarstava, uključujući zaštitu okoliša i prilagodbu klimatskim promjenama. Ulaganja se odnose na sve poljoprivredne sektore. Ulaganjem u objekte i pripadajuću infrastrukturu, novu i inovativnu mehanizaciju, gospodarska vozila, uključujući tehnološku i informatičku opremu te kupnju zemlje radi realizacije projekta, podiže se razvoj i trženje poljoprivrednih proizvoda na viši nivo konkurentnosti na tržištu. Time će poljoprivredna gospodarstva povećati stupanj investicijskog potencijala pa samim time napredovati u pogledu modernizacije, tehnološko-tehničke opremljenosti te energetske i okolišne učinkovitosti, ali i ostvariti pozitivan učinak na dohodak - kao i na otvaranje novih radnih mjesteta i njihovu održivost. Također, obzirom na činjenicu kako se poljoprivreda na području LAG-a zasniva na malim poljoprivrednim gospodarstvima, ovom mjerom se planira potaknuti posebno njihov razvoj kako bi ista postala gospodarski održiva, jer su izuzetno važna u smislu seoskog stanovništva, očuvanja i zaštite okoliša, stanovništva i kulturnog nasljeđa ruralnih zajednica i proizvodnje lokalnih proizvoda.</p>								
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) 1.1	Lokalna akcijska grupa Frankopan, Regionalna razvojna agencija Karlovačke i Ličko-senjske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima							
Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2022. (i broj projekata)	2014.-2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	N/A	21	0	9	26	0		
Predviđena finansijska alokacija (planirana sredstva) do 2022. (%), 19.2)	2014.-2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	N/A	22,48	0	9,63	28,25	0		
<i>Napomena:</i>	<i>Detaljna razrada strateškog cilja te prioritetnih mjera (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija, pripadajućim indikatorima mjerjenja rezultata (result indicators) i isporuka (output indicators, ciljanim korisnicima i kriterijima prihvatljivosti) nalazi se u Dodacima 3. i 6.</i>							

Strateški cilj 2¹⁰	Razvoj očuvanja i održivog korištenja razvojne resурсне osnove u svrhu diverzifikacije gospodarstva i povećanja kvalitete života na području LAG-a					
Obrazloženje cilja						
<p>Specifičnosti područja LAG-a Frankopan ogleda se u njegovim dominantnim prirodnim obilježjima, odnosno površinama pod šumskim pokrovom te krške rijeke. Održivo gospodarenje prirodnim resursima od velike je važnosti za budućnost područja LAG-a Frankopan. Klimatske i prostorne različitosti utječu na gustoću stanovanja (16,19 stanovnika/km²), razvijenost infrastrukturnih sustava, mogućnosti zapošljavanja, te dostupnost usluga i sadržaja nužnima za kvalitetan život na ruralnom području. Kako bi se uspostavila ravnoteža između provedbe zaštite i omogućavanja provedbe gospodarskih projekata, potrebno je razvijati svijest o važnosti očuvanja vrijedne prirodne i kulturne baštine, s posebnim naglaskom na područja u mreži NATURA 2000 (95.918,52 ha), ali i provoditi projekte koji su okolišno prihvatljivi. LAG Frankopan, u sustavu ostvarenja ovog cilja, a u svrhu povećanja kvalitete života na području, ostvariti će brojne aktivnosti poboljšanja društvene infrastrukture otvorene na korištenje cjelokupnoj populaciji. Ostvarenjem ovog cilja doprinijeti će se ublažavanju negativnih demografskih procesa te održivom razvoju koji ne ostavlja negativne posljedice na okoliš.</p>						
Očekivani rezultati, 2025.						
<ul style="list-style-type: none"> Povećanje broja projekata sufinanciranih iz fondova EU (EPFRR kroz PRR 2014.-2020.) za 20 projekata Min. 50% ruralnog stanovništva ima koristi od poboljšanih usluga/infrastruktura financiranih iz PRR 2014.-2020. putem Mjere 19 						
Predviđena finansijska alokacija do 2025.		<p>➢ 39,64% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (552.235,66 EUR)</p> <p>Ukupno SC2: 30,20% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.828.505,85 (100%)</p>				
Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (<i>result indicators</i>), CMES/CMEF, 2025.						
Ukupna isplaćena sredstva (EUR) iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (javni rashodi)		Ukupan broj sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020				
552.235,66		Broj kreiranih radnih mesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020				
Izvor informacija		Izvješća APPRRR i LAG-a Frankopan				
Prioritetne mjere (aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima PRR 2014.-2020.						
Broj i naziv prioritetne Mjere (aktivnosti)	Sukladnost s Mjerom PRR	Broj i naziv tipa operacije za provedbu Mjere	Sukladnost s tipom operacije iz PRR			

¹⁰ Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu LEADER/CLLD u okviru Programa ruralnog razvoja za razdoblje 2014.-2020., Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksima br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog reallokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

M 2.2 Potpora razvoju održivog korištenja prirodne i društvene resursne razvojne osnove	7	TO 2.2.1 Razvoj opće društvene infrastrukture u svrhu podizanja kvalitete života stanovnika LAG-a	7.4.1			
Doprinos prioritetima i fokus područjima PRR			6 6B			
Prioritetna Mjera (aktivnost) 2.2	Potpora razvoju održivog korištenja prirodne i društvene resursne razvojne osnove					
Obrazloženje Mjere (aktivnosti)						
<p>Putem ove mjere i odabranih tipova operacija LAG Frankopan želi zaustaviti negativni trend demografskih kretanja na svom području kroz ulaganja u društvene, kulturno - zabavne i sportsko - rekreativske objekte. Rekonstrukcija i izgradnja male infrastrukture omogućiti će zadržavanje postojećih i doseljavanje novih stanovnika te kvalitetnije življenje u ruralnim područjima. Na ovu mjeru se nadovezuju druge mjere i vrste operacija LRS koje će potaknuti razvoj ruralnog gospodarstva i pomoći u izazovima koji su specifični u ruralnim sredinama kao što su gospodarski, zemljopisni i demografski uvjeti koji se odnose na udaljenost, smanjenje stanovništva, stareњe, društvenu izolaciju i tržišnu strukturu koje mogu utjecati na živote ljudi. Udaljenosti od gospodarskih središta i usluga s ograničenim lokalnim sadržajima stvaraju dodatne izazove. Ulaganja putem ove mjere imaju za cilj ublažiti neke od tih poteškoća osobito nedostatak pristupa uslugama i infrastrukturom, kao što su ulaganja razvoj kulturnih, sportskih sadržaja i sadržaja za slobodno vrijeme. Ovom mjerom će se dodatno povećati utjecaj značajnog broja postojećih organizacija civilnog društva (541 udruga), koje svojim djelovanjem doprinose društveno-ekonomskom razvoju područja LAG-a Frankopan.</p>						
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) M 2.2	Lokalna akcijska grupa Frankopan, Regionalna razvojna agencija Karlovačke i Ličko-senjske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima					
Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2022.(i broj projekata)	2014.-2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
	N/A	9	1	0	10	0
Predviđena finansijska alokacija (planirana sredstva) do 2022. (% , 19.2)	2014.-2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
	N/A	22,55	3,55	0	13,54	0
<i>Napomena:</i>	<i>Detaljna razrada strateškog cilja te prioritetnih mjera (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija, pripadajućim indikatorima mjerjenja rezultata (result indicators) i isporuka (output indicators, ciljanim korisnicima i kriterijima prihvatljivosti) nalazi se u Dodacima 4. i 6.</i>					

Strateški cilj 3		Jačanje upravljanja lokalnim razvojem vođenim lokalnom zajednicom (CLLD)		
Obrazloženje cilja				
<p>Ovim ciljem želi se doprinijeti poboljšanju društveno-gospodarskom razvoju LAG-a Frankopan, te se aktivnosti odnose na smanjenje nezaposlenosti, odnosno uklanjanju uzroka nezaposlenosti koji za posljedicu ima izraženu depopulaciju područja. Svi lokalni dionici trebali bi biti što više uključeni kako u razvoj društvene aktivnosti tako i u opći razvoj zajednice. Upravo je uloga LAG-a ključna za kreiranje i jačanje partnerstva javnog i privatnog sektora koji zajedno osmišljavaju i ostvaruju projekte koji vode poboljšanju života u lokalnim zajednicama. No kako bi se to ostvarilo, LAG treba jačati kako suradnju unutar svoje lokalne zajednice tako i sa drugim lokalnim zajednicama na nacionalnoj i međunarodnoj razini, posebno u smislu međusobnog povezivanja za prijenos znanja, vještina i u konačnici, suradnjom i umrežavanjem, razvoja novih tržišta za proizvode i usluge sa svog područja. Članovi LAG-a su aktivatori zajednice, oni se dodatno moraju usavršavati kako bi dalje animirali širok krug razvojnih dionika te tako jačali koheziju lokalne zajednice koja stvara poticajno okruženje za kvalitetan i održiv socio-ekonomski razvoj kako područja LAG-a tako i šireg okruženja.</p>				
Očekivani rezultati, 2025.				
<ul style="list-style-type: none"> • Rast broja projekata sufinanciranih iz fondova EU (EPFRR- PRR 2014.-2020.) za 3 projekta • Rast zaposlenosti putem projekata kojima je dodijeljena potpora iz PRR 2014.-2020. za 2 zaposlena • Jačanje veza između različitih razvojnih dionika ruralnih područja razvojem implementacijom projekata suradnje na nacionalnoj i međunarodnoj razini provedbom 3 projekta suradnje u čije aktivnosti će prijenosom znanja i vještina biti uključeno min. 70 sudionika putem min. 7 edukacijskih aktivnosti • Jačanje upravljačkih sposobnosti organizacija koje pružaju potporu razvoju ruralnog područja putem provedbe min. 12 aktivnosti koje će uključiti min. 120 sudionika • Razvoj društvene uključenosti, smanjenja siromaštva, diverzifikacije, malog poduzetništva i kreiranje radnih mjeseta jačanjem animacije stanovništva i sustava cjeloživotnog učenja te stjecanja znanja i vještina putem provedbe min. 33 edukacijske aktivnosti u koje će biti uključeno min. 330 sudionika 				
Predviđena finansijska alokacija do 2025.		<p>➤ 100% sredstava LAG-a iz podmjere 19.3 (69.657,37 EUR) ➤ 100% sredstava LAG-a iz podmjere 19.4 (365.701,17 EUR)</p> <p>Ukupno SC3: 23,81% (435.358,54 EUR) ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.828.505,85 EUR</p>		
Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (<i>result indicators</i> , CMES/CMEF, 2025).				
Ukupna isplaćena sredstva (EUR za podmjere 19.3 i 19.4 PRR 2014-2020 (javni rashodi)		Ukupan broj sufinanciranih projekata iz podmjere 19.3 PRR 2014-2020		Broj kreiranih radnih mjeseta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.4 PRR 2014-2020
435.358,54		3		2
Izvor informacija		Izvješća APPRRR i Lokalne akcijske grupe Frankopan, izvješća projektnih partnera		
Prioritetne mjere (aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima PRR 2014.-2020.				
Broj i naziv prioritetne Mjere (aktivnosti)	Sukladnost s Mjerom PRR	Broj i naziv tipa operacije za provedbu Mjere	Sukladnost s tipom operacije iz PRR	
M 3.1	19	TO 3.1.1 Priprema i provedba aktivnosti	19.3.2	

Implementacija CLLD pristupa lokalnom razvoju te razvoju suradnje i umrežavanju lokalnih razvojnih dionika unutar i izvan područja LAG-a	19	suradnje LAG-a							
		TO 3.1.2 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije			19.4				
Doprinos prioritetima i fokus područjima PRR									
1			6						
1A	1B	1C	6A	6B					
<i>Provredbom CLLD-a (6B) putem rada ureda LAG-a i aktivnosti lokalnog razvojnog partnerstva, ova mjeru doprinosi i ostvarenju svih prioriteta Programa ruralnog razvoja 2014.-2020.</i>									
Prioritetna Mjera (aktivnost) 3.1	Implementacija CLLD pristupa lokalnom razvoju te razvoju suradnje i umrežavanju lokalnih razvojnih dionika unutar i izvan područja LAG-a								
Obrazloženje Mjere (aktivnosti)									
<p>LAG predstavlja partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora koji zajednički rade na poboljšanju uvjeta života na području LAG-a. Stoga je nužno konstantno educirati stanovnike područja LAG-a o novim modelima i mogućnostima rasta i razvoja te jačanja kvalitete života, ali usporedno je nužno ispitivati njihove potrebe i viđenje razvoja kako bi se realno stanje odrazilo kroz kvalitetno strukturiranu strategiju razvoja LAG-a. Članove LAG-a i zaposlenike LAG-a potrebno je dodatno usavršavati kako bi mogli djelovati kao motivatori u zajednici, ali i kako bi na kvalitetan način mogli osluškivati potrebe zajednice i osmišljavati kvalitetne odgovore na potrebe zajednice. Velik broj udruga (541) na području LAG-a omogućava da se potiče daljnji socijalno-gospodarski razvoj područja, a kroz daljnji razvoj poslovnih zona i jačanje gospodarskih subjekata moguće je stvoriti mrežu za jasnu artikulaciju socio-ekonomskih uvjeta razvoja. Priliku razvoju predstavlja i bogata ponuda dodatnih oblika obrazovanja stanovništva čime se jača demografska slika stanovništva. LAG omogućuje stvaranje kvalitetnih veza za provedbu projekata suradnje u kojima se razmjenjuju stavovi, iskustva i primjeri dobre prakse u razvoju poljoprivrede i nepoljoprivrednih djelatnosti te jačanja kapaciteta i kvalitete provedbe LEADER/CLLD-a. Bogatstvo kulture, prirodnih vrijednosti i očuvanost krajolika dobra su osnova za stvaranje dodatne turističke ponude ili razvoj drugih nepoljoprivrednih djelatnosti na području LAG-a, a oblikovano i temeljeno na primjerima dobre prakse kroz međuteritorijalne projekte.</p>									
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) M3.2	Lokalna akcijska grupa Frankopan, projektni partneri u projektima suradnje								
Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2022. (i broj projekata.) - 3 realizirana projekta suradnje (19.3)	2014.-2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.			
	N/A	0	0	1	2	2			
Predviđena finansijska alokacija (planirana sredstva) do 2022. (%, za 19.3)	2014./2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.			
	N/A	0	0	28,41	71,59	0			
Predviđena finansijska alokacija (planirana	16,34%	16,34%	16,34%	16,34%	17,33%	17,33%			

sredstva) do 2022. (% od 25%, za 19.4)						
Napomena:	<i>Detaljna razrada strateškog cilja te prioritetne mjere (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija, pripadajućim indikatorima mjerena rezultata (result indicators) i isporuka (output indicators, ciljanim korisnicima i kriterijima prihvatljivosti) nalazi se u Dodacima 5. i 6.</i>					

3.3 OPIS MJERA UKLJUČUJUĆI DEFINIRANJE KORISNIKA, KRITERIJA PRIHVATLJIVOSTI

Detaljan opis mjera, definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti, kako je navedeno u prethodnom poglavlju u pod: Napomena, nalaze se u Dodacima 3., 4., 5. i 6.

3.4 OPIS TEMA PLANIRANIH PROJEKATA SURADNJE I NAČIN ODABIRA PROJEKATA SURADNJE

Suradnja uključuje razmjenu dostignuća, iskustava i znanja između LAG-ova u drugih lokalnih razvojnih dionika ruralnih područja unutar EU. Ono se također odnosi na transfer dobre prakse, diseminaciju inovativnosti i razvijanje na temelju znanja stečenog na lokalnom ruralnom razvoju. Postoje dva opća oblika suradnje odnosno umrežavanja:

- a) Institucionalno umrežavanje: uključujući ENRD (EK) i Nacionalnu mrežu za ruralni razvoj (MP, RH), strukovne mreže na nacionalnoj i EU razini (ELARD) te regionalne i lokalne mreže koje stvaraju veze između ljudi, projekata i ruralnih područja te tako mogu pomoći nadjačati izolaciju s kojom su suočene neke ruralne regije i stimulirati projektnu suradnju.
- b) Projektna suradnja: uključuje lokalne akcijske grupe koje provode zajednički projekt sa drugim LAG-om, ili sa grupom koja ima sličan pristup u drugoj regiji, državi članici, ili čak u nekoj trećoj zemlji. Projekti suradnje koji će se provoditi putem projekata suradnje nisu samo jednostavno izmjenjivanje iskustava, već oni moraju uključivati konkretne zajedničke projekte idealno vođene unutar zajedničke strukture.

Operacija planiranja i provedbe suradnje provodi se putem 2 tipa: međuregionalna suradnja koja obilježava suradnju između različitih ruralnih područja unutar država članica ili između LAG-ova, i također je otvorena za ostale lokalne grupe koje koriste sličan participant pristup; i transnacionalna suradnja koju karakterizira suradnja između LAG-ova iz najmanje dvije države članice, ili suradnju sa grupama iz trećih država koje prate sličan pristup.

LAG Frankopan, putem provedbe tipa operacije 3.1.1 planira umrežavanje sa LAG-ovima i njihovim lokalnim razvojnim dionicima na području RH na temama i ciljevima:

- revitalizacija tradicijske baštine te stvaranje dodane vrijednosti i povećanje dohodka iz poljoprivrede razvojem inovativnih proizvoda zasnovanih na tradicijskim vrijednostima, efikasnijom promocijom, marketingom, razvoju novih distribucijskih kanala i tržišta te jačanjem kapaciteta dionika
- razvoj sustava upravljanja LAG-om i provedbom LRS, ujednačavanje procesa upravljanja, monitoringa i evalucije u svrhu jačanja aktivnosti animacije usmjerenih koheziji lokalne zajednice

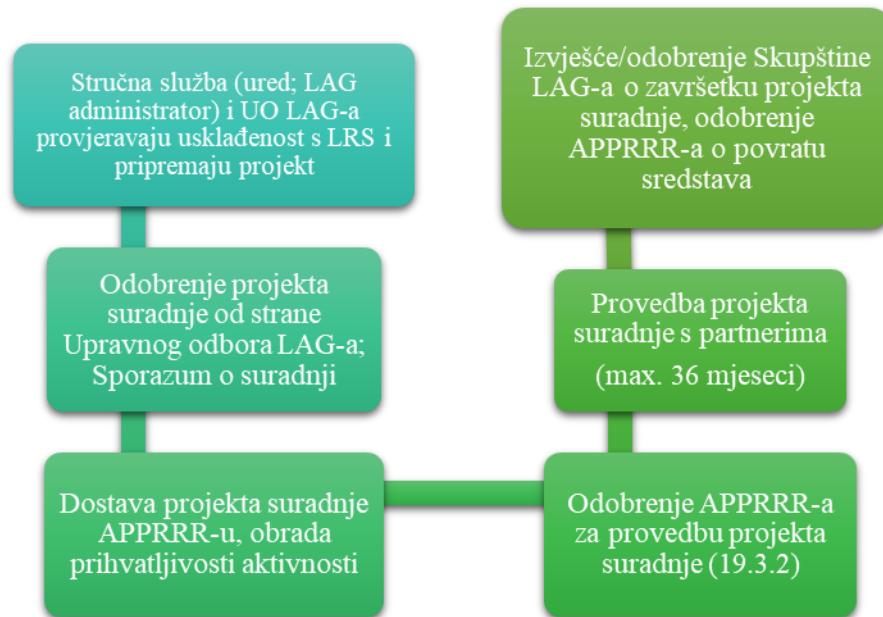
Obje teme imaju zajednički cilj: jačanja konkurenčnosti poljoprivrednih gospodstava i razvoja diverzifikacije njihove djelatnosti kako bi se osigurala njihova održivost te jačanje kapaciteta lokalnih razvojnih dionika. Također, obzirom na nalaze SWOT analize LAG mora posebnu pažnju posvetiti uključivanju mladih i osoba niže i srednje razine obrazovanja te žene.

Prioritetne teme proizašle su iz analiza razvojnih potreba i mogućnosti te analize razvojnih potreba i mogućnosti, kao i SWOT analize. Povezivanje i sinergijsko djelovanje u razvojnim procesima, razmjena znanja i iskustava za LAG Frankopan su od iznimnog značaja.

Kada LAG javno iskaže interes za uključivanjem u projekte suradnje na definirane teme, pristupiti će odlučivanju o projektnim partnerima koji su mu geografski i tematski sukladni.

LAG planira provedbu 3 projekta suradnje – na nacionalnoj razini, s LAG-ovima s kojima već ima uspostavljene kontakte. Odluku o projektu suradnje moraju podržati članovi Upravnog odbora. Prilikom ulaska u projekte suradnje, LAG će potpisati Sporazum o suradnji sa odabranim LAG-om, u kojem se jasno navode zadaci, prava i obaveze svakog od partnera. Projekti pripremljeni u suradnji s partnerima dostavljaju se APPRR-u na odobrenje za provedbu. Kriteriji odabira projekata suradnje i postupci odabira definirani su Pravilnikom za provedbu LRS unutar Mjere 19. i nalaze se u Dodatku 6.

Shematski prikaz pripreme i provedbe projekata suradnje¹¹:

3.5 INOVATIVAN I INTEGRIRANI KARAKTER LRS

LRS LAG-a Frankopan izrađena je provedbom *odozdo prema gore* i strukturirana je na način kako međusobne sukladnosti svakog od programiranih ciljeva, pripadajućih mjera (aktivnosti) te provedbenih tipova operacija, što je razvidno kroz kumulativne doprinose fokus područjima PRR, tako i maksimizaciju doprinosu horizontalnim, zajedničkim i međusektorskim ciljevima – poticanju inovacija s posebnim naglaskom na očuvanje okoliša te prilagodbu i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena. Međusektorski, horizontalni ciljevi ugrađeni su u sve aktivnosti, mjere i tipove operacija LRS. One su programirane na način da bi kombinacijom djelovanja LAG-a postigle maksimalnu razvoju koheziju provedbe. Provedbom jednih mjera odnosno tipova operacija direktno se pozitivno utječe na druge.

Klimatske promjene i međusektorsko djelovanje provedbom LRS

Operacijama uvođenja novih tehnologija koje se predviđaju provedbom LRS (SC1) doprinosi se prilagodbi i ublažavanju negativnih posljedica kao i utjecaja klimatskih promjena. Ulaganja u okviru potpora uvođenju novih tehnologija i procesa u poljoprivredi omogućiti će lakšu prilagodbu i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena unutar ruralnog prostora kroz smanjenje emisije štetnih tvari. Kroz razvoj lokalne infrastrukture unutar SC2 i potpornih aktivnosti LAG-a (SC3), prednost se daje opremi i zahvatima koji su otporni na klimatske promjene. SC3 osigurava da se kroz razvojne mehanizme prijenosa znanja i informacija potiče provedba projekata koji doprinose smanjenju štetnog utjecaja poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene i dodatno educira stanovništvo o potrebi ublažavanja

¹¹ Napomena: Postupak pripreme i provedbe projekata suradnje sukladan je nacionalnom regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja 2014.-2020.

klimatskih promjena i utjecaju poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene. Zeleni rast i održiva upotreba resursa – najvažnije su promjene za sljedeće programsko razdoblje.

Zaštita okoliša i medusektorsko djelovanje provedbom LRS

Područje LAG-a Frankopan visoko je vrijedno prirodno područje s velikim prostorima u mreži NATURA 2000. Provedbom aktivnosti unutar SC1/SC2 LAG će poticati ulaganja koja su okolišno prihvatljiva i održiva, imaju pozitivan utjecaj na okoliš i uvode tehnologije i procese koji omogućuju opće poboljšanje okoliša te biološke raznolikosti. LAG će informirati i animirati sve lokalne razvojne dionike, posebno prijavitelje projekata za realizaciju LRS za uporabu tehnologija i zahvata koji koriste materijale koji nisu štetni za okoliš, prihvatljni su za ljudе i okolinu. Isto se odnosi i na razvoj društvene infrastrukture u okviru SC3 u kojoj će se poseban naglasak dati poticanju provedbe postupaka tzv. „zelene nabave“. Poseban naglasak u postizanju očekivanih rezultata SC3 biti će izgradnja svijesti te prijenos znanja i vještina o tehnologijama i metodama koji čuvaju opći okoliš te posebno pridonose poboljšanju bioraznolikosti područja.

Inovativan karakter LRS

Sve aktivnosti koje se potiču ne smiju imati štetan utjecaj na okoliš. Aktivnosti SC1 zasnivaju se na analizi značajki područja, odnosno analizi razvojnih mogućnosti, komparativnih prednosti te mogućih ograničenja. Odabirani tipovi operacija u funkciji su dalnjeg jačanja ključnog razvojnog sektora – poljoprivrede, za čije jačanje postoji realna razvojna osnova odnosno potencijal. Svim operacijama, odnosno provedbenim aktivnostima, potiče se primjena inovacija u poljoprivredi, posebno kroz pružanje mogućnosti sufinanciranja nabave novih tehnologija na troškovno učinkovit način koji osigurava gospodarsku održivost razvojnih dionika. Nabava moderne tehnologije doprinijet će razvoju konkurentnije poljoprivrede. Putem SC1 razvoj područja LAG-a usmjerava se na stvaranje konkurentne i održive poljoprivredne proizvodnje potičući održivo korištenje prostorne resursne osnove i njezino očuvanje. Generacijska obnova koja se potiče kroz predviđene aktivnosti pridonosi i stvaranju pozitivnog inovativnog okruženja na poljoprivrednim gospodarstvima, odnosno njihov razvoj i implementaciju u poljoprivrednoj proizvodnji. SC2/SC3 zasnovani su na temelju osmišljavanja aktivnosti koje doprinose održivosti i poboljšanju životnih uvjeta lokalnog stanovništva. Aktivnostima unutar ovog cilja potaknut će se razvoj dodatnih usluga u ruralnim prostorima i izgradnja manje lokalne infrastrukture koja mora biti temeljena na inovativnim pristupima pružanja usluga za lokalno stanovništvo. SC3 potiče razmjenu informacija te stjecanje novih znanja i vještina, naglasak će uvjek biti dan uvođenju novih metoda i tehnologija, ali posebno će se vrednovati inovativne ideje revitalizacije tradicijske baštine u svrhu jačanja gospodarskog razvoja i opće kvalitete života temeljene na očuvanju baštine i jačanju lokalnog identiteta. Tematska područja suradnje kojima se LAG planira baviti orijentirana su upravo na socijalnu inkluziju i inovativne pristupe u rješavanju problema ranjivih skupina društva. Razvidno je, kroz kriterije odabira projekata, kako je LAG stavio velik naglasak upravo na primjenu inovacija u svim projektima koji se planiraju realizirati putem provedbe LRS.

3.6 USKLAĐENOST SA NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Usklađenost ciljeva sa prioritetima i fokus područjima (a time i ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike RH i EU) Programa ruralnog razvoja prethodno je navedena, dok je usklađenost Mjera i tipova operacija dodatno detaljno prikazana u Dodacima 3., 4., 5. te poglavljju 6.2. Nadređeni strateški razvojni dokument županijske razine kojemu direktno doprinosi LRS LAG-a Frankopan su Županijske razvojne strategije Karlovačke i Ličko-senjske županije 2016.-2020. Doprinos LRS mjeri se putem indikatora isporuka (*outputa*) na razini mjera kojima se kumulativno mjeri ostvarenje rezultata postizanja strateških ciljeva (indikatori rezultata).

Shema usklađenosti LRS s relevantnim nadređenim strateškim razvojnim dokumentima RH			
	LRS - SC1/M1.1	LRS - SC2/M2.2	LRS - SC3/M3.1
ZPP (opći ciljevi)	Cilj 1/ Cilj 2	Cilj 2 /Cilj 3	Cilj 2 / Cilj 3 ¹²
Prioritet PRR/veza ZPP	P2/FP-2A	P6/FP-6B	P1/FP-1A, 1B 1C; P6/FP - 6A, 6B
Strategija razvoja poduzetništva u RH 2013.-2020.	C1 Poboljšanje ekonomске uspješnosti	C1 Poboljšanje ekonomске uspješnosti C4 Poboljšanje poduzetničkih vještina	C1; C4 C2 Poboljšan pristup financiranju C3 Promocija poduzetništva C5 Poboljšano poslovno okruženje
Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.-2020.	C2 Osiguravanje uvjeta za sprječavanje nastanka novih kategorija siromašnih kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba	C1 Osiguravanje uvjeta za uspješnu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu	C1; C2; C3 Uspostavljanje koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, te sustava praćenja i evaluacije
Županijska razvojna strategija Karlovačke županije 2016.-2020.	SC 1: Oživljavanje i održiv razvoj ruralnog područja	SC 2: Stvaranje radnih mesta i unaprijeđenje kvalitete života	SC3: Održiv razvoj prostora i učinkovito upravljanje razvojem županije
Županijska razvojna strategija Ličko-senjske županije 2016.-2020.	SC1: Održivi gospodarski razvoj i jačanje konkurentnosti Ličko-senjske županije	SC2: Razvoj ljudskih resursa i kvaliteta života; SC3: Održivo upravljanje prostorom, resursima i infrastrukturom.	SC2, SC3

3.7 OPIS ODABIRA PROJEKATA NA RAZINI LAG-A

Metodologija odabira projekata na razini LAG-a temeljem provedbe 8. načela CLLD pristupa lokalnom razvoju vođenom lokalnom zajednicom (decentralizirani pristup provedbe lokalnog razvoja) biti će detaljno definirana internim procedurama (aktima) udruge koje odobrava nadležno tijelo LAG-a. Temelj za decentraliziran postupak upravljanja javnim sredstvima iz podmjere 19.2 PRR od strane LAG-a, odnosno odobrenje projekata krajnjih korisnika (nositelja projekata), predstavlja nacionalni regulatorni okvir za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru PRR odnosno Pravilnici (NN 96/2017, 53/2018, 91/2019, 37/2020, 31/2021), (u dalnjem tekstu: Pravilnik), Ugovor za provedbu LRS s pripadajućim Aneksom te slijedni Sporazum o suradnji u izvršavanju delegiranih administrativnih provjera s pripadajućim

¹² Ciljevi ZPP-a navedeni su u poglaviju LRS 3.1

prilogom, koji je sklopljen između LAG-a i Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (dalje: APPRRR), a kojim su definirane funkcije i odgovornosti LAG-a i APPRRR-a te važećim Smjernicama za provedbu postupka odabira projekata objavljenim od strane APPRRR-a. U ovom poglavlju okvirno je opisan postupak odabira projekata koji se, sažeto, sastoji od sljedećih aktivnosti:

Priprema i objava LAG Natječaja

LAG administratori (stručna služba odnosno ured LAG-a uz ev. potporu vanjskih suradnika, prema potrebi) pripremaju dokumentaciju koja minimalno sadrži: predmet, svrhu i iznos raspoloživih sredstava LAG Natječaja; uvjete prihvatljivosti nositelja projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti troškova i dokumentaciju; kriterije odabira projekata i dokumentaciju za ocjenu usklađenosti projekta s kriterijima; prag prolaznosti; prihvatljive i neprihvatljive troškove; detaljni postupak odabira projekata; visinu i intenzitet potpore (s jasno definiranim uvećanjima); način, uvjete i rokove prijave projekta; rokove i uvjete za podnošenje prigovora te popis priloga i obrazaca. Dokumentacija natječaja sadržavati će i druge dokumente poput vodiča za korisnike i sl. Nakon odobrenja ukupne natječajne dokumentacije od strane nadležnog tijela LAG-a, LAG Natječaj, s pripadajućim obrascima, prilozima, vodičima i ostalom dokumentacijom, objavljuje se na mrežnoj stranici LAG-a. Obzirom na regulatorni okvir za provedbu podmjere 19.2 od strane nadležnog tijela - natječaj za dodjelu sredstava za pojedini tip operacije raspisuje se samo ukoliko je APPRRR na nacionalnoj razini raspisala najmanje jedan natječaj za tip operacije sukladan tipu operacije LRS LAG-a. Poziv se objavljuje i na funkcionalnim i operativnim mrežnim stranicama svih članova LAG-a te se javnost izvješćuje preko tiskanih i drugih medija na lokalnoj i regionalnoj razini. Detaljna provedba biti će propisana samim natječajem, dok će, u prije i u vrijeme njegova trajanja, LAG provoditi animacijske aktivnosti kako bi potencijalne korisnike što kvalitetnije pripremio za prijave.

Podnošenje, zaprimanje i stvaranje prijavnog dosjea projekta; administrativna kontrola; ocjenjivanje i odabir projekata

Projektni prijedlozi odnosno projekti, zaprimaju se putem službene adrese LAG-a. Način podnošenja prijave projekata jasno će biti naznačen u LAG Natječaju. Otvaranje prijava projekata pristiglih na LAG natječaj obavlja Povjerenstvo kojeg imenuje Skupština LAG-a. Povjerenstvo čini njegov Predsjednik te LAG administratori (stručna služba LAG-a s ev. vanjskim stručnjacima u slučaju potrebe).

Nakon zaprimanja prijava provodi se administrativna kontrola koja, ujedno, predstavlja i 1. fazu (tzv. Analiza 1) u postupku odabira projekata za provedbu LRS. Tijekom ove faze, LAG može zatražiti i nadopunu dokumentacije dostavljene od strane nositelja projekata koji su se prijavili na natječaj. Cilj 1. faze je provjera: potpunosti prijave, prihvatljivosti nositelja projekta te osnovnih uvjeta prihvatljivosti projekta. Nakon administrativne provjere, započinje 2. faza (Analiza 2) koja predstavlja kvalitativno ocjenjivanje prijava od strane Ocjenjivačkog odbora kojeg imenuje Upravni odbor LAG-a, a koja se provodi sukladno definiranim internim procedurama LAG-a i kriterijima odabira definiranim u LRS. Rezultat ovih analiza je rang lista projekata s pratećom dokumentacijom koja se upućuje na odlučivanje Upravnog odbora LAG-a. Upravni odbor, zatim, provodi procjenu projektnih prijedloga prema izvješću i privremenoj rang listi te provjeru sukladnosti s kriterijima za vrednovanje i odabir projekata. Na odluke Upravnog odbora, nositelji projekata imaju mogućnost prigovora Nadzornom odboru LAG-a. Ako se prigovor prihvati, nakon ponovne administrativne obrade, izdaje se Izmjena Odluke o odabiru projekta, na koju nositelj projekta nema pravo podnijeti prigovor.

Popis projekata koji su odabrani od strane LAG-a biti će objavljen na mrežnoj stranici LAG-a nakon utvrđivanja rang liste odabralih projekata. Objava uključuje najmanje sljedeće podatke: naziv nositelja projekta, naziv projekta i njegov kratak opis, intenzitet potpore i iznos potpore.

Nakon završetka natječaja i postupka odabira projekata na razini LAG-a, sva postupovna dokumentacija i odluke o odabiru dostavljaju se na natječaj APPRRR-a za provedbu LRS, putem AGRONET-a, pri čemu, LAG podnosi Zahtjev za potporu za svaki pojedinačni odobren projekt. APPRRR provodi postupak provjere usklađenosti odabira projekata LAG-a s kriterijima navedenim u LRS i LAG Natječajem, te, nakon provedenih provjera, donosi Odluku o dodjeli sredstava za svaki pozitivno ocijenjeni Zahtjev za potporu.

Lista potvrđenih i odobrenih projekata od strane APPRRR-a objavljuje se na mrežnim stranicama LAG-a Frankopan.

4. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

Proces izrade LRS LAG-a započeo je u rujnu 2015. godine i trajao sve do ožujka 2016. godine, a temeljen je na osnovnim načelima CLLD pristupa koji je korišten u izradi:

- Razvoj utemeljen na značajkama lokalnog područja
- Primjena pristupa "*odozdo prema gore*", koja se provodila putem dugih konzultacijskih procesa i formiranjem baze projektnih ideja te konzultacijama, uključivanjem različitih interesnih skupina, uključujući socio-ekonomske ugrožene skupine, žene i mlade u izradi LRS – prema stvarno iskazanim potrebama lokalnih dionika
- Inovativan i integriran, multisektorski pristup osmišljavanju lokalnog razvoja
- Umrežavanje i suradnja/osmišljavanje zajedničkih rješenja za zajedničke probleme područja LAG-a Frankopan
- De-centralizirana isporuka projekata preko LAG-a – LRS-om su predviđena određena sredstva kojima će LAG financirati projekte sa svog područja.

Za potrebu izrade LRS okupljena je stručna skupina koja je aktivno sudjelovala u svim fazama izrade. Stručna skupina nije bila formalna ali je djelovala prema načelu sektorske zastupljenosti koja je bila izražena u područjima koja su se obrađivala u osnovnoj analizi, ali i na temelju definiranih ciljeva razvoja. Kroz stručnu skupinu prošlo je više od 20 stručnjaka, predstavnika Upravnog odbora, Skupštine, ureda LAG-a, civilnog, privatnog i javnog sektora. Članovi upravnog odbora sudjelovali su cijelo vrijeme u izradi LRS temeljem prethodno pripremljenih radnih podloga od strane stručnih suradnika na izradi LRS, ali su bili konstantno uključeni i u pripremu i obradu statističkih podloga, prikupljanje informacija te oblikovanje zaključaka Strategije kroz identifikaciju razvojnih problema i potreba te SWOT analize. Članovi su aktivno radili na definiranju razvojnih ciljeva, aktivnosti i tipova operacija, a temeljem razgovora s dionicima s područja LAG-a. Posebna pažnja bila je posvećena integriranom i inovativnom pristupu te doprinosima međusektorskim ciljevima PRR 2014.-2020. Ključni dijelovi LRS usuglašavali su se kako sa širokim krugom razvojnih dionika u direktnoj komunikaciji prilikom prikupljanja i obrade projektnih ideja za Bazu projektnih prijedloga, tako i prilikom javnih konzultacija o potrebama i mogućnostima implementacije razvojnih projekata. Skupština LAG-a odlučivala je o svim ključnim dijelovima LRS. Posebno se raspravljalo o ključnim pitanjima oko definiranja ciljeva razvoja, finansijske alokacije, kriterijima odabira projektnih prijedloga te mehanizmima provedbe i administracije LRS. Upravni odbor i Skupština potvrđivali su izrađene nacrte pojedinih poglavlja te konačni nacrt LRS. U izradi LRS-a u sudjelovalo je 195 sudionika, od kojih 32,3% žena. U izradi LRS, od ukupno 195 sudionika, bilo je 17,34% predstavnika javnog sektora te 53,90% predstavnika civilnog i 28,70% gospodarskog sektora. U postupcima

usklađenja LRS sudjelovalo je 20 sudionika, od koji 45% žena te 20% predstavnika javnog i 45% civilnog i 35% gospodarskog sektora. U izradi prve izmjene LRS sudjelovalo je 40 sudionika i to 47,50% žena, 32,50% predstavnika javnog sektora te 32,50% predstavnika civilnog i 35% gospodarskog sektora. U izradi druge izmjene LRS sudjelovalo je 15 sudionika i to 33,3% žena, 46,6% predstavnika javnog, 26,6% predstavnika civilnog i 26,6% predstavnika gospodarskog sektora. U izradi treće izmjene LRS sudjelovalo je 13 sudionika od kojih 38% žena, 31% predstavnika javnog sektora odnosno javne interesne skupine, 46% predstavnika civilnog sektora odnosno civilne interesne skupine i 23% predstavnika gospodarskog sektora odnosno gospodarske interesne skupine. Popis sudionika u izradi, usklađenju i izmjenama LRS nalazi se u LAG-u. U izradi četvrte izmjene LRS sudjelovalo je 18 sudionika od kojih 56 % žena, 33 % predstavnika javne interesne skupine, te 33 % predstavnika civilne i 33 % predstavnika gospodarske interesne skupine.¹³

Poglavlje / tema	Aktivnosti, korištene metode i broj sudionika	
Određivanje sadržaja LRS i metoda rada	8.9.2015. održan je uvodni sastanak vanjskog stručnjaka sa Predsjednikom LAG-a i zaposlenicima, voditeljem i stručnim suradnicima na kojem je dogovoren hodogram izrade strategije, osnovna poglavlja koja će se obrađivati te su određene metode rada. Određeno je da se u izradi Strategije treba animirati čim više sudionika kako bi se postigla ravnomjerna zastupljenost ključnih dionika razvoja LAG-a te LRS izradila kao provedbeni dokument. 8.9.2015. godine održan je sastanak Upravnog odbora na kojem je vanjski stručnjak prezentirao prijedlog hodograma i istaknule su se glavne teme koje moraju biti jasno navedene u Strategiji – jasna povezanost osnovne analize, SWOT analize i ciljeva razvoja. Ciljevi moraju odražavati inovativne metode kojima se želi podupirati razvoj područja LAG-a. 8.9.2015. godine održana je i uvodna radionica koju je za članove radne skupine održao vanjski ugovoreni stručnjak na temu Implementacija LEADER pristupa razvoju ruralnih područja EU i RH – uvod u izradu LRS.	15
Osnovna analiza i SWOT	U razdoblju od 8.9. do 10.12. 2015. godine prikupljali su se ulazni podaci za Osnovnu analizu te se izrađivao prvi nacrt analize. Metode koje su korištene u prikupljanju podataka bili su anketni upitnici za dionike s područja LAG-a, provedeni su intervjuji sa predstvincima privatnog, javnog i civilnog sektora kako bi se utvrdilo stvarno stanje i pripremili zaključci i ulazni podaci za SWOT analizu. U okviru konzultacijskih procesa, ugovoreni vanjski stručnjak (konzultant), pripremio je i održao prvu radionicu za predstavnike radne skupine koja se 17.12.2015.godine održala na temu „Osnovna analiza značajki te razvojnih potreba i potencijala područja sa SWOT analizom“. Prvi nacrt osnovne analize prezentiran je članovim Skupštine 17.12.2015.godine. Svi članovi Upravnog odbora analizu su primili unaprijed za pripremu komentara. Temeljem nalaza SWOT analize na sastanku su se	64

¹³ Napomena: Temeljem Uredbe (EU) 2016/679 Europskog Parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i slijedne nacionalne regulative te Pravilnika Lokalne akcijske grupe (LAG-a) Frankopan o zaštiti, nadzoru nad prikupljanjem, obradi i korištenju osobnih podataka, podaci i dokumenti koji sadrže osobne podatke sudionika aktivnosti LAG-a nisu javno dostupni bez pisanog zahtjeva primatelja/treće strane te privole sudionika.

	pripremili prijedlozi ciljeva razvoja, a temeljem mjera Programa ruralnog razvoja koje najbolje zadovoljavaju identificirane potrebe LAG-a. Na sjednici Skupštine LAG-a 25.2.2016. održana je radionica „Opis ciljeva LRS te integriranog i inovativnog karaktera LRS uključujući i jasne i mjerljive pokazatelje provedbe“ na kojoj su prezentirane Osnovna analiza i SWOT analiza. Članovi su iznijeli svoje komentare koji su ugrađeni u analize. Članovi radne skupine i djelatnici LAG-a sudjelovali su u izradi analiza kroz prikupljanje dokumentacije i statističkih podloga i intervjeta. Nakon izrađene analize, davali su svoje komentare i prijedloge za poboljšanje. Osnovna analiza prošla je javne konzultacije putem Internet portala LAG-a Frankopan u razdoblju od 1.3.2016. do 23.3.2016. godine. Zaprimljen je jedan komentar koji je ugrađen u Osnovnu analizu.	
Definiranje vizije razvoja	Vizija razvoja definirana je temeljem dobivenih ulaznih podataka na sastanku Upravnog odbora 29.1.2016. godine. Članice i članovi Upravnog odbora popunili su anketne upitnike u kojima su davali prijedloge temeljenih razvojnih koncepata, načela razvoja LAG-a te prijedloge vizije. Temeljem dobivenih povratnih informacija izrađena su 3 prijedloga vizije te je izabran jedan prijedlog koji je uvršten u Strategiju.	13
Razrada ciljeva	Sastanci radne skupine povezani s raspisivanjem tematskih ciljeva razvoja održani su 29.1.2016. i 25.2.2016. godine. Članovi tematskih radnih skupina, prema zadanom obrascu, definirali su aktivnosti i tipove operacija za provođenje Strategije razvoja LAG-a. Prema dobivenim povratnim informacijama, vanjski stručnjaci izradili su nacrt ciljeva koji je poslan svim članovima RS na komentare i daljnje prijedloge. Ciljevi, aktivnosti i tipovi operacija predstavljeni su na radionici održanoj 25.2.2016. godine kada su i službeno usvojeni od strane Upravnog odbora.	18
Izrada Baze projekata	Baza projekata uspostavljena je kako bi se provela analiza spremnosti lokalnih dionika za provedbu Strategije. Stručne službe LAG-a pripremile su interni akt kojim se uređuje uspostava baza, kriteriji za odabir projekata, način prijave projekata u bazu, upute za prijavitelje i popratne procedure. Poziv za dostavu prijedloga u Bazu projekata otvoren je još u srpnju 2015. godine i trajao je do 01.03.2016. godine. U sklopu Baze projekata održani su i info dani vezani za prezentaciju LRS, ciljeva koji se žele postići, način financiranja projekata te predstavljanje Baze projekata. Održano je ukupno 12 radionica: 1.12..2015 Josipdol; 1.12.2015. Plaški; 12.2.2016. Josipdol; 16.2.2016. Slunj; 16.2.2016. Cetingrad; 17.2.2016. Otočac; 18.2.2016. Ogulin; 22.2.2016. Tounj; 23.2.2016. Plaški; 24.2.2016. Bosiljevo; 25.2.2016. Generalski Stol i 26.2.2016. Saborsko. Na radionicama je prisustvovalo ukupno 213 multisektorskih dionika. Ukupno su pristigla 178 projektna prijedloga od čega su fazu evaluacije uspješno zadovoljila 68 projektna prijedloga koja su uvrštena u Bazu projekata	167
Izrada akcijskog plana	Akcijski plan izrađen je u koordinaciji s radnom skupinom i stručnim službama LAG-a, a temeljen je na podacima Baze projekata i povratnim informacijama o spremnosti pojedinih projektnih prijedloga.	13

Način praćenja i provedbe LRS	Stručna služba LAG-a sudjelovala je u pripremi načina praćenja provedbe LRS. Način praćenja definiran je sukladno postavljenim indikatorima provedbe te je osmišljen efikasan i kvalitetan način provedbe LRS, a povezano s obveznim izvještavanjem.	6
Financijski okvir provedbe LRS	Temeljem izrađenom Akcijskog plana izrađen je Financijski okvir provedbe Strategije kojim se određuju alokacije potrebne za provedbu definiranih ciljeva. Financijski okvir izradile su tematske skupine i stručne službe LAG-a, a pod mentorstvom vanjskog stručnjaka. Komunikacija oko izrade finacijskog okvira tekla je elektronskim putem.	36
Definiranje (donošenje) ukupne LRS	Konzultacijskim procesom s vanjskim stručnjakom dodatno su pregledani svi djelovi LRS te provjerena kohezijska logika nacrta. Provedena su konačna usuglašavanja kako bi se dokument pripremio za prihvatanje od strane Skupštine. Usuglašen nacrt LRS dostavljen je elektroničkom poštom svim članovima Skupštine kako bi se kvalitetno pripremili za korekcije/odobrenje koje je uslijedilo 23.03.2016.	162
Definiranje usklađenja (U1) LRS	U svrhu usklađenje LRS s odredbama novog Pravilnika i alokacije odobrene Ugovorom, LAG Frankopan proveo je niz radionica i javnih konzultacija te je, 27.12.2017., partnerstvo prihvatio prve promjene odobrene LRS.	20
Definiranje prve izmjene (I1) LRS	Konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima te upoznavanjem s novim regulatornim okvirom na nacionalnoj razini, kao i kašnjenjem provedbe, raspravile su se promjene LRS u svrhu njezina što kvalitetnije i uspješnije implementacije. Upravni odbor LAG-a odobrio je prijedlog prvih ukupnih izmjena LRS, nakon čega je iste usvojila Skupština LAG-a 13.12.2018.	40
Definiranje druge izmjene (I2) LRS	Sukladno razvojnim potrebama područja i ubrzanja te poboljšanja provedbe LRS, konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima ista je promijenjena. Upravni odbor LAG-a prihvatio je navedenu izmjenu nakon čega je Skupština uvojila istu 11.07.2019.	15
Definiranje treće izmjene (I3) LRS	Sukladno razvojnim potrebama područja odnosno krajnjih korisnika te poboljšanja provedbe LRS, konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima ista je promijenjena. Upravni odbor LAG-a odobrio je i predložio je navedenu izmjenu nakon čega je Skupština uvojila istu na sjednici održanoj 18.12.2019.	13
Definiranje četvrte izmjene (I4) LRS	Sukladno razvojnim potrebama područja odnosno krajnjih korisnika temeljem dodijeljene alokacije za prijelaz razdoblje kao i poboljšanja provedbe LRS, konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima ista je promijenjena. Upravni odbor LAG-a odobrio je i predložio je navedenu izmjenu nakon čega je Skupština uvojila istu na sjednici održanoj 28.6.2021.	18

4.1 OPIS PARTNERSTVA

Detaljan prikaz strukture i sastava partnerstva udruge LAG Frankopan nalazi se u LAG-u.¹⁴ Ovdje je prikazana interesna i rodna struktura cijelog lokalnog partnerstva zatim Upravnog odbora koji je ujedno i tijelo koje odlučuje o odabiru projekata krajnjih korisnika, odnosno nositelja projekata te Nadzornog odbora koji je ujedno i tijelo za prigovore na odluke Upravnog odbora o odabiru projekata za provedbu LRS LAG-a.

¹⁴ Napomena: Jednako navedenom u fusnoti 13.

Skupština (lokalno razvojno partnerstvo) LAG-a Frankopan, prosinac 2020., ukupno: 73 člana				
Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
31	42	22	15	36
42%	58%	30%	21%	49%

Upravni odbor LAG-a Frankopan, veljača 2020. (tijelo za odabir projekata), ukupno: 15 članova				
Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
7	8	3	6	6
47%	53%	20%	40%	40%

Nadzorni odbor LAG-a Frankopan, prosinac 2020. (tijelo za prigovore), ukupno: 5 članova				
Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
3	2	2	1	2
60%	40%	40%	20%	40%

5. AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

Akcijski plan¹⁵ prikazuje gantogram planiranog tijeka implementacije tipova operacija i mjera (aktivnosti) za postizanje očekivanih rezultata strateških ciljeva LRS do 2020., odnosno s realizacijom do 2023. Akcijski plan ujedno sadrži i planirani broj projekata u navedenom programskom razdoblju prema definiranim tipovima operacija, za čije se prikupljanje planiraju otvoriti javni pozivi (natječaji) LAG-a za provedbu LRS (sukladno Bazi prikupljenih projektnih ideja).

¹⁵ Napomena: Izmjena je sukladna nacionalnom regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a (Mjeru 19) u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksim br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog realokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

SC/M/TO	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno projekata
SC1	N/A	N/A	0	0	21	0	9	26	0	56
M1.1	N/A	N/A	0	0	21	0	9	26	0	56
TO1.1.4	N/A	N/A	0	0	21	0	9	26	0	56
SC2	N/A	N/A	0	0	9	1	0	10	0	20
M2.2	N/A	N/A	0	0	9	1	0	10	0	20
TO2.2.1	N/A	N/A	0	0	9	1	0	10	0	20
SC 3	N/A	N/A	0	0	0	0	1	2	0	3
M3.1	N/A	N/A	0	0	0	0	1	2	0	3
TO3.1.1	N/A	N/A	0	0	0	0	1	2	0	3
TO3.1.2	N/A									

6. NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE LRS

Praćenje provedbe LRS LAG-a Frankopan obuhvaća stalno praćenje, mjerjenje učinaka provedbe strategije, kriterije ocjenjivanja te indikatore za ocjenu uspješnosti i učinkovitosti projekata. Praćenje i vrednovanje sastavni je dio redovnih aktivnosti LAG-a. Statut LAG-a te interni pravilnici o radu LAG-a, definirali su zadaće LAG-a, koje, između ostalog, obuhvaćaju zadaće praćenja, izvješćivanja i ocjenjivanja učinkovitosti rada LAG-a odnosno, provedbe strategije koja je dala smjernice i okvir za rad LAG-a. Zadaće su raspoređene između Upravnog i Nadzornog odbora, Skupštine te operativnih tijela, odnosno, zaposlenika LAG-a (LAG administratora). Za implementaciju provjere učinka i relevantnosti LRS LAG će: uspostaviti bazu podataka o korisnicima i projektima od raspisivanja natječaja i zaprimanja do odobrenja i realizacije. Baza će sadržavati podatke o odobrenim/nedobrenim projektima po natječajima, sa podacima o korisniku, vrsti i iznosu ulaganja, intenzitetu ulaganja, realizaciji provedbe. Baza će imati uspostavljeni sustav praćenja prema indikatorima LRS (kako bi se pratio doprinos ciljevima) te vrstama korisnika, lokacijama provedbe (s NATURA 2000 područjima) i td. Baza je elektronička s mogućnostima pripreme analitičkog izvješćivanja kvalitativnog i kvantitativnog, odnosno narativnog i indikatorsko-financijskog. LAG će provesti sustav edukacije za provedbu samoanalize i vanjskog vredovanja.

Strategija je predmet redovitog praćenja, minimalno na godišnjoj razini, kako bi se procijenio napredak u provedbi te identificirale sve potencijalne razlike između planiranih i provedenih aktivnosti. Redovito praćenje će se provoditi putem:

- pripreme i usvajanja redovitih godišnjih izvješća o provedbi strategije i postizanja ciljeva, temeljem definiranih pokazatelja napretka, formiranih za praćenje ciljeva, odnosno aktivnosti,
- izrade i usvajanja redovitih godišnjih izvješća institucija/organizacija/ustanova/gospodarskog sektora s područja LAG-a,
- pripremu i donošenje redovitog izvješća o radu i provedbi strategije, temeljem godišnjeg operativnog plana implementacije strategije,
- pripremu i provedbu redovitih izvješća o provedbi pojedinačnih projekata za realizaciju aktivnosti utvrđenih strategijom, na području LAG-a.

Ocjenu aktivnosti LAG-a i provedbe LRS potrebno je provoditi na godišnjoj razini u svrhu ocjene: prikladnosti odabranih prioriteta i aktivnosti; napretka u ispunjavanju ciljeva; prikladnosti ključnih pokazatelja uspješnosti (indikatora) i izvješćivanja u smislu praćenja i vrednovanja provedbe strategije i akcijskog plana LAG-a; primjerenosti, učinkovitosti,

transparentnosti implementacije LRS i aktivnosti LAG-a te kako bi se ocijenila uloga i doprinos pojedinih upravnih i operativnih tijela LAG-a, njihova rada i adekvatnosti određenih načina njihova angažiranja za rad na provedbi strategije (procedure, usklađenost sa zakonskim okvirom, sredstva i dr.). Ukoliko Upravno tijelo, temeljem dostavljenog izvješća o provedbi LRS-a ustvrdi kako je došlo do promjene mogućnosti provedbe kako je zadano strategijom, donosi se odluka o revidiranju strategije i njezinoj prilagodbi promijenjenim uvjetima.

Vrednovanje LRS, detaljnije, podrazumijeva primjenu mehanizama interne i eksterne (vanjske) kontrole provedbe i upravljanja LRS, a kako bi se utvrdila razina njezine uspješnosti, odnosno sukladnosti realiziranim provedbom sukladno planiranoj. Sam proces vrednovanja podrazumijevanja provjeru zadanih prijelomnih točki definiranih u ovom poglavlju s ciljem izrade izvješća o kvaliteti LRS, njezinom planiranom izvršavanju ili izradi prijedloga i argumenata za njezinu reviziju. Ciljevi vrednovanja LRS su: Unapređenje sustava upravljanja LRS; Identifikacija novih mogućnosti financiranja kroz LRS; Usklađivanje s nacionalnom politikom i Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske i Priprema za novo programsko razdoblje, od 2015-te.

Vrednovanje provedbe Strategije provodi se na dvije razine: Interno vrednovanje provodi se na razini svake godine kroz pripremu Akcijskog plana i sastavljanje izvješća o radu. Ovom vrstom postupka na provedbenoj razini se prati uspješnost realizacije Strategije kroz identificirane indikatore te se daje osvrt na sam proces provedbe s aspekta LAG-a kao upravljačkog tijela te Vanjsko vrednovanje provodi neovisni stručnjak, minimalno 3x tijekom provedbe LRS (2018./2021, 2023./2024., *ex-post* 2025./2026.), koristeći metode: Analize dokumenta LRS, Analize godišnjih izvješća provedbe, Razgovor s korisnicima i lokalnim partnerstvom te Izrada preporuka.

Prilikom provedbe vrednovanja posebna pažnja će se obratiti na analizirane rizike i provedbu mera njihova blažavanja kako bi se što bolje osigurala provedba LRS i postizanje ciljeva odnosno očekivanih rezultata. Analiza rizika i mera za njihovo ublažavanje nalaze se u Dodatu 9.

Godišnja izvješća o radu i nalazi vanjskog vrednovanja objavljaju se javno na stranicama LAG-a te stranicama uključenih partnera. Potrebno je predvidjeti tematsku sjednicu Skupštine na kojoj će se prezentirati nalazi vrednovanja. Nužno je organizirati informativno-animacijske radionice za dionike LAG-a - ciljne skupine LRS kako bi se prezentirali nalazi provedenog procesa. Za potrebe provedbe vrednovanja potrebno je planirati određene resurse:

Nositelj	Praćenje	Vrednovanje
Organizator	LAG administrator ¹⁶	LAG administrator
Odgovorno tijelo	Upravni odbor/Skupština	Upravni odbor/Skupština/vanjski stručnjak za vrednovanje
Sadržaj	Praćenje proračuna Statistika prijave/odobrenja projekata Doprinos projekata ciljevima i pokazateljima LRS Aktivnosti animacije, pripremi i provedbi projekata suradnje Doprinos svih aktivnosti ukupnoj LRS	Godišnja izvješća o praćenju – provjera rezultata i učinaka projekata Doprinos LRS-a PRR (proritetima, fokus područjima i ciljevima ZPP-a) i LEADER-u (primjeni načela LEADER-a) Primjena načela LEADER-a u radu LAG-a
Vrijeme	Stalno	3 x tijekom trajanja PRR 2014.-

¹⁶ LAG administrator podrazumijeva stručnu službu, ured, LAG-a te potencijalne vanjske stručnjake koji sudjeluju u administrativnim zadaćama LAG-a.

		2020.
Razdoblje izvješćivanja	Godišnje i po potrebi (<i>ad hoc</i>)	3 godine
Odobravanje	Upravni odbor	Skupština
Svrha izvješća	Priprema godišnjeg Akcijskog plana provedbe LRS Poboljšanje mehanizama isporuke	Uspješnost provedbe Promjene Naučene lekcije za primjenu u budućem razdoblju

6.2 INDIKATORI ZA MJERENJE UČINKA PROVEDBE LRS

Krovni pokazatelji očekivanih rezultata (Pravilnik¹⁷, CMES/CMEF) navedeni su na razini ciljeva u Poglavlju 4.1 dok se u Dodacima 3., 4., 5. i 8., nalazi cjelokupan pregled detaljnih pokazatelja učinka LRS putem pokazatelja rezultata i izlaznih pokazatelja (pokazatelji isporuka) strateških razvojnih ciljeva, mjera (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija. **Pokazatelji učinka ukupne LRS** promatraju se u kontekstu njezina doprinosa postizanja ciljeva ZPP-a. Indikatori učinka na postizanje ciljeva ZPP-a (*CAP evaluation and monitoring indicators*¹⁸ - 16¹⁹ indikatora) koje možemo izdvojiti na mjerljiv način primjenjiv putem ove LRS su slijedeći:

- Porast prihoda iz poljoprivrednog poduzetništva putem sufinanciranih projekata: za 30%
- Povećanje zapošljavanja koje utječe na smanjenje nezaposlenosti: 3 kreirana radna mjesta putem provedbe LRS
- Povećanje BDP-a u ruralnom području obuhvaćenom LAG-om: do 1%

Vrednovanje provedbe ukupne LRS putem krovnih pokazatelja (indikatora) rezultata 2018. (provedba vrednovanja 2021.) i do kraja programskog i realizacijskog razdoblja 2023. (provedba vrednovanja 2024.) odnosno 2025. (provedba vrednovanja 2026.):

Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (result indicators) – Pravilnik, M19; CMES/CMEF									
Godina vrednovanja		Planirana finansijska alokacija (%), odobreno/isplaćeno		Ukupan broj odobrenih/sufinanciranih projekata		Ukupna odobrena/isplaćena sredstva (EUR), javni rashodi		Broj kreiranih radnih mjesta putem odobrenih/sufinanciranih projekata	
		Isplaćeno	Isplaćeno	Isplaćeno	Isplaćeno	Isplaćeno	Isplaćeno	Isplaćeno	
		2023.	2025.	2023.	2025.	2023.	2025.	2023.	
UKUPNO LRS	Ukupno LRS (19.2/19.3/19.4)	73,10	100	42	56	1.336.635,49	1.828.505,85	3	
Strateški cilj	LRS	Podmjera PRR M19							
SC 1	Ukupno LRS	24,47	45,99	21	56	447.415,36	840.911,65	0	
	19.2	32,12	60,36	21	56	447.415,36	840.911,65	0	
SC2	Ukupno LRS	30,20	30,20	9	20	552.235,66	552.235,66	1	
	19.2	39,64	39,64	9	20	552.235,66	552.235,66	1	
SC 3	Ukupno LRS (19.3/19.4)	18,43	23,81	0	3	336.984,47	435.358,54	2	
	19.3	0	100	0	3	69.657,37	69.657,37	0	
	19.4	73,10	100	N/A	N/A	267.327,10	365.701,17	2	

¹⁷ Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnom regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. (Pravilnici, NN 96/17, 53/18, 91/19, 37/20, 31/21), Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksima br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog realokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

¹⁸ Uredba (EU) 834/2014 od 22.06.2014, Uredba (EU) 808/2014 od 17.06.2014.

¹⁹ http://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/index_en.htm

7. OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS

7.1 POVIJEST ORGANIZACIJE I DOSADAŠNJA ISKUSTVA LAG-A U PROVEDBI PROJEKATA

Lokalna akcijska grupa Frankopan nastala je 2011. godine. Svojim prostornim granicama obuhvaća područja općina Bosiljevo, Cetingrad, Generalski Stol, Josipdol, Plaški, Saborsko i Tounj, te gradova Ogulin, Otočac i Slunj. Temeljem članka 13;18; te 55. stavka 1. Zakona o udrugama („Narodne novine“ broj 74/14) i članka 16. Statuta Lokalne akcijske grupe Frankopan od 18. ožujka 2013. godine, te 9. listopada 2013. godine, udruga Lokalna akcijska grupa Frankopan na sjednici redovne godišnje Skupštine dana 23. rujna 2015. godine donijela je Statut Lokalne akcijske grupe Frankopan, kojim se uređuju pitanja članstva te prava i obveza članova, tijela udruge, sastav, izbor i opoziv istih, te sva važna pitanja za djelatnost i rad Udruge.

Cilj osnivanja LAG-a je donošenje i provođenje Lokalne razvojne strategije, djelovanjem u skladu s načelima LEADER programa i CLLD smjernica za integrirani lokalni razvoj u ruralnom području koje obuhvaća LAG. Područja djelovanja sukladno postavljenim ciljevima su: demokratska politička kultura (obrazovanje za demokratko građanstvo, volonterstvo (promicanje i razvoj volonterstva, djelatnosti volonterskih centara te ostale djelatnosti volonterstva), promicanje društvene solidarnosti, promicanje dobrog upravljanja, poticanje participativne demokracije/sudjelovanje građana u odlučivanju, praćenje javnih politika i javno zagovaranje, razvoj civilnog društva, razvoj lokalne zajednice, javno informiranje i mediji), gospodarstvo (socijalno poduzetništvo (promicanje razvoja socijalnog poduzetništva te ostale djelatnosti socijalnog poduzetništva) energetika (s naglaskom na energetsku učinkovitost i obnovljive izvore energije), industrija, inovatorstvo, poljoprivreda, trgovina, turizam, ugostiteljstvo, strukovne udruge u gospodarstvu, ostale djelatnosti iz područja gospodarstva), međunarodna suradanja (razvojna suradnja – demokratska tranzicija, obrazovanje, ravnopravnost spolova, smanjenje siromaštva, zaštita okoliša i prirode te ostale djelatnosti međunarodne razvojne suradnje), obrazovanje, znanost i istraživanje – razvoj i promicanje odgoja i obrazovanja, održivi razvoj - razvoj ruralnih područja, održivi gospodarski razvoj.

Ciljane skupine na koje su usmjereni aktivnosti LAG-a su: djeca, opća populacija, građani, opća populacija, lokalna i regionalna samouprava, mali i srednji poduzetnici i obrtnici, mlađi, opća populacija, odgojno – obrazovne ustanove, osobe starije životne dobi, osobe u riziku od siromaštva i siromašne osobe, poljoprivrednici i ribari, poslodavci, poslovne organizacije, potrošači, ruralno stanovništvo, udruge i građanske inicijative, volonteri, žene, žene poduzetnice, žene ruralnih područja.

U svrhu ostvarivanja ciljeva definirane su i djelatnosti LAG-a: provedba LEADER programa i smjernica CLLD; izrada i provedba Lokalne razvojne/CLLD strategije temeljene na načelima održivog razvoja prema LEADER pristupu „odozdo prema gore“; nadzor i vrednovanje provedbe LRS; provođenje procjena razvojnih potreba i mogućnosti područja; poticanje uključivanja građana i ostalih zainteresiranih dionika; uspostava i razvoj mreže višestrukog partnerstva na području jedinica lokalne samouprave koje su članice; određivanje prioriteta za razvoj gospodarstva, poljoprivrede, turizma, zaštite prirode i okoliša te drugih djelatnosti u ruralnom prostoru; provođenje posebnih programa za ciljane skupine; briga o jačanju kapaciteta članova; osnivanje i vođenje lokalnih volonterskih centara; savjetodavna i tehnička potpora u pripremi i izradi projektne dokumentacije dionika; praćenje zakonske regulative i obavještavanje javnosti u vezi natječaja vezanih uz razvojne mogućnosti; suradnja s obrazovnim institucijama i nadležnim tijelima radi stručnog obrazovanja svojih članova.

LAG je bio odobren u prošlom programskom razdoblju (2007. – 2013.) te je provodio aktivnosti kroz Mjeru 202 IPARD programa. U prošlom programskom razdoblju LAG se

potpuno posvetio lokalnoj zajednici te je animirao stanovništvo vezano za otvorene natječaje i mogućnosti realizacije projekata, kao i diseminaciju znanja i vještina za održivi razvoj. Konkretnih projekata koji su se provodili nije bilo niti je LAG sudjelovao u provođenju projekata izvan mjere LEADER.

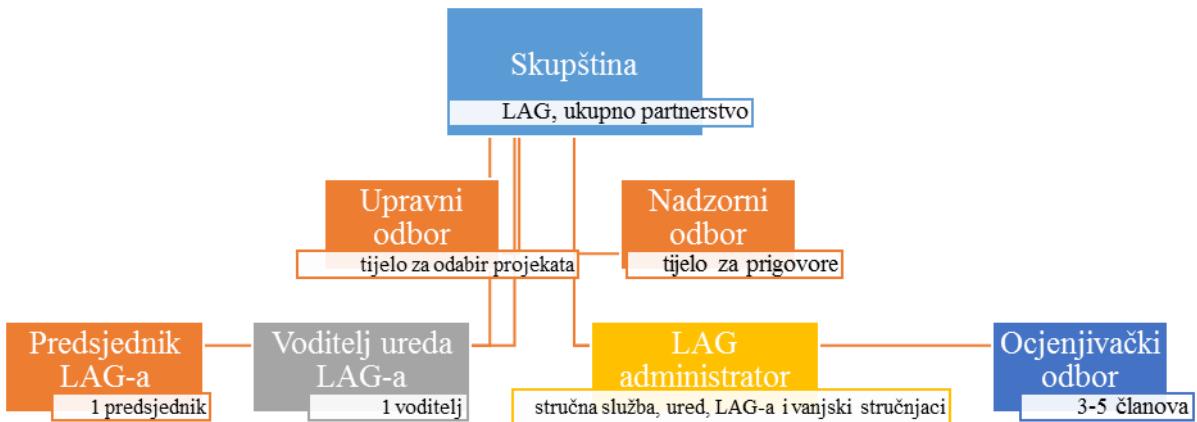
7.2 KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS

Provedba LRS može se pratiti kroz 5 međusobno ovisnih radnih paketa u kojem svako tijelo LAG-a ima svoju ulogu. Radni paketi su:

Naziv radnog paketa	PRR/ M19	Opis radnog paketa, grupe aktivnosti	Horiz. akt.
Prikupljanje i priprema projektnih dosjeva za vrednovanje	PM 19.4 (TO LRS 3.1.2)	Priprema dokumentacije i natječaja te poziva za dostavu projekata, a prema dinamici danoj u Akcijskom planu za svaku godinu i u skladu s dinamikom raspisivanja natječaja na nacionalnoj razini u sklopu PRR, u okviru pripremnih aktivnosti provode se radionice za potencijale prijavitelje koje za cilj imaju upoznati korisnike sa uvjetima natječaja te procedurama odabira, ugovaranja i odabira projekata te načina provedbe.	Administracija, praćenje, vrednovanje
Odabir projekata krajnjih korisnika (nositelja projekata)	PM 19.4 (TO LRS 3.1.2)	Administrativna i kvalitativna kontrola projekata, odabir projekata od strane Upravnog odbora, izrada rang listi te moguća provedba prigovora, odlučivanje o prigovorima na odluke UO od strane NO, upućivanje odabira prema APPRR-u - odobrenje zahtjeva za potporu; kontrola i isplata nakon završetka projekata.	
Provedba projekata	PM 19.2/19.4 (sve osim 3.1.1)	Kontrola provedbe projekata na terenu (monitoring) te sukladnost s nacionalnim propisima vezanim za provedbu projekata koji su financirani kroz PRR i LRS LAG-a, suradnja s nositeljima projekata kako bi im se olakšala provedba i objasnile provedbene procedure, upravljanje projektima na razini LAG-a kao pružatelja potpore.	
Animacijske aktivnosti	PM 19.4 (TO LRS 3.1.2)	Aktivnosti ovog radnog paketa odnose se na motiviranje i animiranje lokalne zajednice za uključivanje u aktivnosti LAG-a, ispitivanje stavova o razvojnim prioritetima LAG-a te prikupljanje ideja i prijedloga za daljnje funkcioniranje LAG-a, poticanje na suradnju u radu LAG-a.	

7.2.1 LJUDSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS

Lokalna akcijska grupa Frankopan održala je 23. rujna 2015. godine svoju Redovnu godišnju Skupštinu u Ogulinu. Članovi skupštine koju čine predstavnici javnog, civilnog i gospodarskog sektora opozvali su određene članove Upravnog odbora, te su izabrali nove članove Upravnog odbora LAG-a. Organigram LAG-a Frankopan prikazan je u nastavku.

Trenutna organizacijska struktura postavljena je na način da osigurava potrebne kapacitete za provedbu navedenih radnih paketa, no brzo će se morati proširiti s još najmanje 2 zaposlene osobe u uredu, stručnoj službi LAG-a, a nakon odobrenja za provedbu LRS. Trenutni kapaciteti dovoljni su za osiguravanje funkcionalnosti i kvalitete pripreme LRS.

Odgovornosti i zadatci pojedinog tijela LAG-a sukladno definiranim radnim paketima za provedbu LRS dani su u nastavku.

Radni paket	Odgovorno tijelo	Područje odgovornosti
Prikupljanje i priprema projektnih dosjeva za vrednovanje	LAG administrator ²⁴	Priprema dokumentacije za objavu natječaja, organizacija i održavanje info-dana, administriranje Baze projekata sukladno internim pravilnicima
	Upravni odbor	Odobrenje dokumentacije za objavu LAG natječaja
Odabir projekata	LAG administrator	Zaprimanje projekata, provedba administrativne kontrole, priprema projektnih dosjeva za ocjenjivanje, priprema rang liste, upućivanje prema Upravnom odboru, priprema dokumentacije o odabranim projektima i slanje prema APPRRR
	Ocenjivački odbor	Ocenjivanje pristiglih projekata prema zadanim kriterijima u natječajnoj dokumentaciji, priprema rang liste projekata
	Upravni odbor	Imenovanje Ocjenjivačkog odbora, razmatranje i odabir projekata prema izrađenoj rang listi projekata od strane odbora te odlučivanje o odabiru nakon odluka o prihvaćanju ili odbijanju prigovora, temeljem odluka Nadzornog odbora
	Nadzorni odbor	Odlučivanje o prigovorima na odluke Upravnog odbora
	APPRRR	Provjera provedbe postupka natječaja i odabira projekata te odabranih projekata LAG-a, odobravanje zahtjeva za potporu i zahtjeva za isplatu provedenih projekata
Provedba projekata	LAG administrator	Organizacija i provedba radionica za krajnje korisnike, praćenje provedbe projekata, stručna

²⁴ LAG administrator podrazumijeva stručnu službu, ured, LAG-a te potencijalne vanjske stručnjake koji sudjeluju u administrativnim zadaćama LAG-a.

		pomoć u provedbi projekata
Animacijske aktivnosti	LAG administrator	Organizacija tematskih radionica i info dana LAG-a, intervjuji s lokalnim stanovništvom, organizacija konferencija, specijalizirane edukacije za djelatnike, volontere i članove LAG-a kako bi podigli svoje kapacitete i prenijeli znanja i iskustva na lokalnu zajednicu, promoviranje suradnje
Aktivnosti suradnje	LAG administrator	Priprema projekata suradnje, provedba projekata suradnje, umrežavanje LAG-a sa strukovnim organizacijama, lokalnim i regionalnim tijelima, drugim LAG-ovima radi prijenosa dobre prakse i primjenu načela razvoja „odozdo prema gore“
	Upravni odbor	Priprema i prihvatanje prijedloga projekata suradnje
	Skupština	Prihvatanje završnog izvješća provedbe projekata suradnje (pokretanje projekata suradnje)
	APPRRR	Odobrenje provedbe projekata suradnje, odobrenje isplate prihvatljivih troškova pripreme i provedbe projekata suradnje
Administracija	LAG administrator	Priprema Provedbenog i godišnjeg Akcijskog plana provedbe Strategije, priprema izvješća o radu LAG-a, priprema plana rada LAG-a za naredno razdoblje, komunikacija s nacionalnom Agencijom za plaćanja, koordinacija članstva LAG-a u strukovnim udruženjima
	Upravni odbor	Odobravanje prijedloga plana provedbe LRS, godišnjeg izvješća o radu i plana rada
	Skupština	Odobrenje plana provedbe LRS, godišnjeg izvješća o radu i plana rada
	APPRRR	Kontrola prihvatljivosti troškova provedbe LRS, isplata, monitoring rada LAG-a sukladno nacionalnoj regulativi
Vrednovanje i praćenje	LAG administrator	Izrada godišnjeg i <i>ad-hoc</i> izvješća o provedbi LRS prema zadanim parametrima (godišnje)
	Upravni odbor	Odobravanje prijedloga svih izvješća o provedbi LRS
	Skupština	Odobrenje godišnjeg izvješća o provedbi LRS
	APPRRR/Ministarstvo poljoprivrede	Smjernice za vrednovanje na razini PRR, kontrola vrednovanja i provedbe (učinaka i rezultata LRS)
	Vanjski stručnjak	Provedba vanjskog vrednovanja provedbe LRS temeljem zadanih parametara vrednovanja te izrada preporuka za daljnju provedbu

7.2.2 FINANCIJSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS I FINANCIRANJE RADA LAG-A

Financijski kapaciteti za provedbu strategije²⁵ zasnivaju se na operativnom korištenju sredstava EPFRR/RH koja su na raspolaganju LAG-u, nakon odobrenja, provedbom podmjera Mjere 19, podmjera 19.2, 19.3 i 19.4. Dio tekućih troškova planira se podmiriti kroz redovne prihode (članarine) LAG-a koja se, prema sadašnjim odlukama i strukturi članstva, procjenjuje na razini do 157.101,00 kuna godišnje. Ovakva struktura financiranja provedbe LRS je zadana obzirom na činjenicu kako se ovaj dokument, odnosno LRS, temelji na pristupu jednom fondu (EPFRR) kojeg je Republika Hrvatska odabrala za realizaciju Operativnog programa (OP) za ruralni razvoj, odn. Programa ruralnog razvoja 2014.-2020., a za provedbu projekata pod mjerom LEADER/CLLD. Troškovi su planirani za provedbu projekata korisnika, projekata suradnje te tekuće troškove i animaciju – rad stručne službe (ureda) LAG-a. Obzirom da je ciljana vrijednost bespovratnih potpora koje se žele pružiti korisnicima kroz LRS ugovorena na 1.393.147,31 EUR (iznos u okviru podmjere 19.2.), sukladno odredbama Programa ruralnog razvoja, procijenjena vrijednost troškova za animaciju i tekuće troškove u okviru podmjere 19.4, ugovorena je u iznosu od: 345.701,17 EUR, dok su troškovi pripreme i provedbe suradnje u okviru podmjere 19.3 ugovoreni u iznosu od 69.657,37 EUR. Proračun troškova izrađen je temeljem identifikacije lokalnih potreba sukladno analizi stanja i SWOT analizi te iskazom zainteresiranosti samih korisnika putem konzultacija i tijekom izrade Baze projekata. Vodilo se računa i o činjenici potreba javnih sredstava iz 19.2 kombiniranih s vlastitim učešćem korisnika iz ciljanih skupina, pri čemu je LAG odlučio kako neće podržavati projekte ukupne vrijednosti veće od 100.000 EUR.

U izradi proračuna i potrebnih financijskih kapaciteta vodilo se računa o načelu učinkovitosti dodijeljenih sredstava, svrshodnosti sredstava te načelu multiplikatora uloženih sredstava te integraciji željenih postignuća u okviru mogućnosti. Kod izrade proračuna u obzir su uzeti i identificirani rizici u SWOT analizi (analiza prijetnji) pri čemu je lokalno partnerstvo posebno pazilo na tipove operacija za koje nije poznat provedbeni okvir. Obzirom na činjenicu kako su korisnici iskazali interes za takve tipove operacija, lokalno razvojno partnerstvo ih je predvidjelo u kasnijem razdoblju provedbe ali i u manjem obujmu radi smanjenja rizika. LAG planira dio svojih troškova za predfinaciranje pokriti korištenjem drugih, alternativnih izvora financiranja putem prijave na otvorene natječaje NZRCD, ZEF-a odn. Etične banke i drugih financijskih institucija, dok se za postizanje općih ciljeva LRS planira posvetiti sudjelovanjem u nacionalnim i međunarodnim natječajima i provedbom projekata kroz te fondove, no za isto će izraditi poseban Akcijski plan provedbe i identifikacije područja djelovanja, a sukladno izrađenoj analizi stanja u ovoj LRS. Drugi izvori financiranja nisu i ne mogu biti uključeni u financijski okvir provedbe LRS koji je prikazan u sljedećem poglavlju, jer im ista to niti ne omogućuje budući se radi o projektnoj aplikaciji na jedan, ciljani, izvor financiranja.

²⁵ Izmjena je sukladna Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksim br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog realokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

8. FINANCIJSKI PLAN

U prethodnom poglavlju opisani su stručni kapaciteti potrebni za provedbu LRS te je dan okvir potrebnih finansijskih sredstava²⁶ koje je nužno uložiti u ostvarenje zadanih ciljeva i prioriteta razvoja. U ovom poglavlju prikazuju se ugovorena sredstva za provedbu pojedinog Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija u %/EUR od ukupnih sredstava koja su planirana kroz provedbu podmjere LRS sukladne 19.2. Tekući troškovi i animacija te potpora provedbi operacija unutar CLLD strategije (19.4) kao i projekata suradnje (19.3) proračunati na temelju intenziteta potpore za ove aktivnosti navedenih u Ugovoru.

Sistematisiran prikaz **finansijskog plana i potrebe finansijskih sredstava za provedbu odabranih projekata** na razini Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija nalazi se u tablici:

SC/M/TO, %/EUR	2014.- 2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	Ukupno % %	Ukupno EUR po podmjerama PRR	Ukupno EUR po SC LRS
SC1,% *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
M1.1, % *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
TO1.1.4,% *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
SC2,% *	0,00%	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	39,64%		
EUR	0,00	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00		552.235,66	552.235,66
M2.2 % *	0,00%	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	39,64%		
EUR	0,00	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00		552.235,66	552.235,66
TO 2.2.1, % *	0,00%	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	39,64%		
EUR	0,00	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00		552.235,66	552.235,66
UKUPNO PODMJERA 19.2							1.393.147,31		
SC3 %	Valorizira se prema zasebnim doprinosima 3.1.1 i 3.1.2 – prikazuju se zasebno								
EUR	59.741,72	59.741,72	59.741,72	79.528,22	113.238,02	63.367,14			435.358,54
M3.1, EUR	59.741,72	59.741,72	59.741,72	79.528,22	113.238,02	63.367,14			435.358,54
TO3.1.1,% **	0,00%	0,00%	0,00%	28,41%	71,59%	0,00%	100% podmjera 19.3		
EUR	0,00	0,00	0,00	19.786,50	49.870,87	0,00		69.657,37	69.657,37
UKUPNO PODMJERA 19.3							69.657,37		
TO3.1.2,% ***	16,34%	16,34%	16,34%	16,34%	17,33%	17,33%	100% podmjera 19.4		
EUR	59.741,72	59.741,72	59.741,72	59.741,72	63.367,15	63.367,14		365.701,17	365.701,17
UKUPNO PODMJERA 19.4							365.701,17		

²⁶ Napomena: Izmjena je sukladna nacionalnom regulatornom okviru za provedbu LEADER/CLLD-a u okviru Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. (Pravilnici, NN 96/17, 53/18, 91/19, 37/20, 31/21), Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5739 potpisanim između LAG-a Frankopan i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju s pripadajućim Aneksima br. 5739/1 i 5739/2. Izmjena je provedena zbog realokacija te radi uvećanja dodijeljenih sredstava odabranom LAG-u u okviru produžetka trajanja odnosno tzv. prijelaznog razdoblja provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. na 2021.-2022 godinu.

Sistemiziran prikaz **očekivane financijske realizacije** provedbe odabranih projekata na razini Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija nalazi se u tablici:

SC/M/TO, %/EUR	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	Ukupno %	Ukupno EUR po podmjerama PRR	Ukupno EUR po SC LRS
SC1,% *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
M1.1,% *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
TO1.1.4;% *	0,00%	22,48%	0,00%	9,63%	28,25%	0,00%	60,36%		
EUR	0,00	313.232,42	0,00	134.182,94	393.496,29	0,00		840.911,65	840.911,65
SC2,% *	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	0,00%	39,64%		
EUR	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00	0,00		552.235,66	552.235,66
M2.2% *	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	0,00%	39,64%		
EUR	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00	0,00		552.235,66	552.235,66
TO2.2.1,% *	22,55%	3,55%	0,00%	13,54%	0,00%	0,00%	39,64%		
EUR	314.165,43	49.476,94	0,00	188.593,29	0,00	0,00		552.235,66	552.235,66
							UKUPNO PODMJERA 19.2	1.393.147,31	
SC3%	Valorizira se prema zasebnim doprinosima 3.1.1 i 3.1.2 – prikazuju se zasebno								
EUR	78.541,36	90.677,34	24.733,13	143.032,65	98.374,07	0,00			435.358,54
M3.1, EUR	78.541,36	90.677,34	24.733,13	143.032,65	98.374,07	0,00			435.358,54
TO3.1.1,% **	0,00%	0,00%	28,41%	71,59%	0,00%	0,00%	100% podmjera 19.3		
EUR	0,00	0,00	19.786,50	49.870,87	0,00	0,00		69.657,37	69.657,37
							UKUPNO PODMJERA 19.3		
TO3.1.2,% ***	21,48%	24,80%	1,35%	25,47%	26,90%	0,00%	100% podmjera 19.4		
EUR	78.541,36	90.677,34	4.946,63	93.161,78	98.374,07	0,00		365.701,17	365.701,17
							UKUPNO PODMJERA 19.4	365.701,17	

9. DODACI

Dodatak 1. Popis jedinica lokalne samouprave s pripadajućim naseljima LAG-a Frankopan

Dodatak 2. NATURA 2000 na području LAG-a Frankopan

Dodatak 3. Razrada strateškog razvojnog cilja 1, s pripadajućim mjerama, TO, indikatorima i uvjetima implementacije

Dodatak 4. Razrada strateškog razvojnog cilja 2, s pripadajućim mjerama, TO, indikatorima i uvjetima implementacije

Dodatak 5. Razrada strateškog razvojnog cilja 3, s pripadajućim mjerama, TO, indikatorima i uvjetima implementacije

Dodatak 6. Kriteriji odabira projektnih prijedloga (zahtjeva za potporu) LAG-a Frankopan

Dodatak 7. Rizici provedbe LRS LAG-a Frankopan

Dodatak 8. Sažetak indikatora provedbe LRS LAG-a Frankopan